

ספר תורה אור

והוא לקוטי אמרים,
אמרות ה' אמרות טהורות, מזוקקים שבעתים וברורות,
מאמרים יקרים מאירים כספירים, מזהב ומפז נחמדים,
על סדרי פרשיות התורה, ודבר בעתו מיוסדים,
לחנוכה ולפורים, ושיר-השירים ומועדים, וראש-השנה ויום-הכפורים.

נאמרו מפי

קדוש עליון, אדונינו ומוצינו ורבינו הגדול,
הגאון, אור עולם, איש אלקים, קדוש וטהור בעצם השמים לטוהר,
כבוד קדושת שם תפארתו

מוצינו ורבינו הרב רבי **שניאור זלמן** נשמתו בגנוי מרומים

אשר דרש מדי חדש בחדשו לחדשי השנה, ונתנו לכתוב, רוב הדרושים, על ידי אחיו, תלמידו, הרב הגדול בישראל, ירא
וחרד לדבר ה', מוצינו הרב רבי **יהודה ליב** זכר צדיק לברכה, מגיד מישורים ומוצה צדק וקהלה קדישא יאנאוויטש,
ועל פי צווי כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו-עדן כתב בתיבה תמה ומאושרת, ורובם סדר לפני אחיו אדמו"ר נשמתו עדן, והוא
הגיה אותם בכבודו ובעצמו, ככתבו וכלשונו.

מהדורה בהירה, מנקרת, מפסקת ועם פתיחת ראשי התיבות

דרושים לפרשת בראשית

❖ להבין ענין הכרכות	❖ להבין בתוספת ביאור ענין	❖ השמים כסאי והארץ הדום רגלי, אי זה בית וגו'.
❖ יבל הוא אבי יושב אהל ומקנה	❖ "וייצר ה' אלקים"	❖ כי כאשר השמים החדשים
❖ צאינה וראינה	❖ לא טוב היות האדם לבדו	❖ ביאור על הנ"ל
❖ בעטרה שעטרה לו אמו	❖ ויאמר ה' אלקים הן האדם	❖ להבין הטעם שנשתנה צורת גוף האדם

יוצא לאור ערב שבת קדש פרשת בראשית ה'תשפ"ב

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

ChassidutBehirah.com

בסיעתא דשמאי

אצל כמה וכמה חסידים היה מנהג ללמוד בכל שביע ושביע, (ובמיוחד בשבת). החסיד ישיע פרשה (בשבתות החורף – בתורה אור, ובשבתות הקיץ (וסיים החורף) – בלקוטי תורה), ואצל כמה היה המנהג ללמוד אותה (על כל פנים בשטחיות) עם בני משפחתם, גם עם ילדים בגיל הבר מצוה (או גם פחות מזה). (ספר השיחות ה'תשמ"ט, פרשת לך לך, עמוד 41)

יש לעורר, שכמו שלומדים את כל ספר הרמב"ם להיותו כולל את כל התורה כולה, על דרך זה יש ללמוד את הספרים תורה אור ולקוטי תורה, המהווים תורה שכתב דתורת החסידות. וכידוע שתורה אור ולקוטי תורה הם שני חלקים של ספר אחד והמשך אחד.

(שיחת שבת פרשת חיי שרה, כנס השלוחים ה'תשנ"ב בלתי מוגה)

אל הלומד

- ❖ הפסוקים המובאים בלקוטי תורה הם בדרך כלל בכתוב מלא (ו' בחולם או שורק; י' בחירק). השארנו אותם מלא גם לאחר הנקוד.
- ❖ כידוע, בדרושי חסידות מובאים לפעמים לשונות חז"ל בגרסאות שונות⁶, או בשנויי לשון. כדי להקל על הקורא הוספנו מרכאות למובא מחז"ל גם בשארנו צטוט מדיק של הלשון. בשולי הגליון הבאנו, בחלק מהמקומות [בסוגריים מרבעים, ובאות כזו], הלשונות כפי שהם במקור.
- ❖ בכמה מקומות השלמנו הפסוקים ומאמרי חז"ל [בסוגריים מרבעים, ובאות כזו]. במקומות אחרים השלמנו תיבות להקל את הקריאה, ובאים בסוגריים מרבעים.
- ❖ ללשונות בארמית, מהזרה וכדומה, הבאנו בשולי הגליון תרגום ללשון הקדש [בסוגריים מרבעים, ובאות כזו].
- ❖ לרבים מהפסוקים ומאמרי חז"ל שהובאו בדרושים, צין אדמו"ר הצמח צדק מקורות, והצגנו אותם באות קטנה. כמו כן הצגנו גם את הציונים ומראי מקומות שבהגהות הצמח צדק.
- ❖ כדי להבדיל בינם לבין המקורות שנוספו במהדורה זו, מצגים המקורות שנוספו באות כזו.
- ❖ בלקוטי תורה המקורי, מופיעים בסוף הספר מראי מקומות לפסוקים ומאמרי חז"ל, הערות וציונים. ורובם ככולם נעתקו כאן עם הוספות ותיקונים.
- ❖ כשלשון של פסוק מופיע כמה פעמים בתנ"ך צין למקום הראשון, אלא אם ברור שהכונה היא לפסוק מסים.
- ❖ הגהות הצמח צדק שאינן ציון מראה מקום בלבד, מצגים באות כמו הפנים, אך קטנה מעט. חלק מההגהות באות בשולי הגליון וחלק בפנים, אך באות קטנה.
- ❖ תחלת כל עמודה בתורה אור המקורי סמנה בסוגריים חדים כך: «»⁷.

*

נתן להוריד את הקבצים בכתובת: ChassidutBehirah.com

"שגיאות מי יבין". לכן נבקש מכל אחד שימצא שגיאות או שיש לו הערות, לשלוח אלינו לכתבת: LikutayTorah@gmail.com, ותודה חמה מראש.

ערב שבת קדש פרשת בראשית, ה'תשפ"ב

"לכא"א" בראשי-תיבות, הרי זה יכול להתפרש 'לכל אחד ואחת'. וראה ספר השיחות תשמ"ז חלק א עמוד 345 ובהערה 62.

⁶ ראה הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר השיחות ה'תש"א עמוד 59: "בכמה מקומות בדא"ח מובאים מאמרי רז"ל בגירסא בלתי רגילה, והוא בשתי פנים: א. הגירסא שאינה רגילה מדויקת יותר. ב. שתי הגירסות מדויקות, אבל להענין המתבאר במקום זה מתאים מאמר רז"ל המובא כפי פירושו על פי הגירסא האינה רגילה דוקא". וראה ספר המאמרים תש"ח עמוד 272 הערה ה.

הדרושים נעתקו ממהדורת ה'תורה אור' שבאתר ספרית חב"ד, והגהה על פי מהדורת קה"ת ה'תשע"ה.

כל הזכויות של המאמרים שמורות להוצאת קה"ת.

למען ירוץ הקורא:

חלקנו הפרקים לפסקאות קצרות, ופסקנו בפסוק מלא, הדרושים מקטעים, מנקדים ומפסקים, והעברנו את רוב המאמרים המסגרים ('עין', 'כמ"ש') – לשולי הגליון. כמו כן הוספנו את השנויים מכתבי יד שמופיעים במהדורה זו, בשולי הגליון.

תקנו כמה וכמה מטעיות הדפוס, אך עדין אפשר שימצאו טעיות בנקוד, בפענוח קצורי מלים וראשי-תיבות, ועוד.

פתחנו את רוב ראשי-התיבות, אך השארנו כמה ראשי-תיבות נפוצים, שנוהגים להגותם בראשי-תיבות; ביניהם:

א"ק (אדם קדמון); בי"ע (בריאה, יצירה עשירה); אבי"ע (אצילות, בריאה, יצירה, עשירה); דצ"ח, דצ"ח"מ (דומם, צומח, חי, מדבר); ז"א (זעיר אנפין); זו"ג (ז"א ונקבא, או זכר ונקבה); חפ"ד (תחכמה, בינה, דעת); חג"ת (חסד, גבורה, תפארת); חז"ל (תחמינו זכרונם לברכה); מ"ג (מים גבבין); מ"ד (מים דוכרין); נה"י (נצח, הוד, יסוד); נר"ג, נר"ח (נפש, רוח נשמה, חיה); רדל"א (רישא דלא אתידע); רז"ל (רבותינו זכרונם לברכה)

כמו כן השארנו בראשי-תיבות: שמות אנשים² ומספרים³ ואותיות⁴.

זאת למודעי; כי ישנן תיבות שנתן לנקדן בכמה אופנים. אמנם, בחרנו באחד מהם, ונקדנו אותם במקל להגות אותם, אבל אינו מכרח.

❖ פענוח קצורי תיבות וראשי-תיבות הוא בדרך אפשר. אף שבכמה מקומות נתן ללמוד סתום מן המפורש במקום אחר, עדין רבים ראשי-התיבות שאפשר לפתור בכמה אופנים, ואין להם הכרע [להצגה: כמ"ש: 'כמו שכתוב', 'כמו שצאמר', 'כמו שנתבאר'. חנ"ל: 'הנוכח' – 'לעיל' או 'למעלה' או 'לקמן']. פתחנו אמנם באופן אחד, אך אפשר שהכונה היא באופן אחר⁵.

¹ ראה "תורת שלום – ספר השיחות" עמוד 2. תורת מנחם – רשימת הימין עמוד קצו.

² כמו: "האריז"ל (תרב אדוניו רבי יצחק [לוריא] זכרונם לברכה), רח"ו (רבי חיים ויטאל); רמ"ז (רבי משה זכותא), ועוד. וראה שיחת יום ב' דראש השנה תשמ"ח סעיף ב אודות הנקרא שמות רבותינו נשיאנו בראשי תיבות.

³ כמו: מ"ה; ב"ן, (נ"ב); ס"ג; רמ"ח; רפ"ח; שס"ה ועוד.

⁴ כמו: מנצפ"ך.

⁵ ב"הקדמת המלקט" לספר התנא נכתב: "אגרת השלוחה לכללות אנשי שלומינו יצ"ו, ובספר 'שיעורים בספר התנא' פענחו: 'יברכם צורנו ושמרם': והעיר כבוד קדושת אדמו"ר: 'או יש לומר ושמרם צורנו וגואלנו, או כיצא בו. ולהעיר מתפלת 'צור ישאל קומה בעזרת...'. - אולי לכן גם הן הוא בראשי תיבות בכדי שיקלול כל הברכות". ובשיחת שבת פרשת דברים ה'תש"ל, הערה 3 (תורת מנחם, התוועדות חלק ס"א עמוד 121): "ובכין שצאמר

פרשת פראשית

השמים

<א, >

והנה כתיב: "ושמרתם את חוקותי ועשיתם אתם" - "אתם" כתיב, שהאדם הוא העושה את התורה. וכך אנו מבקשים בברכת "אהבת עולם אהבתנו כו', לשמור ולעשות ולקיים" - תחלה לעשותה ואחר כך לקיימה¹⁰. והיינו על ידי "אב הרחמן רחם עלינו, ותן בלבנו בינה", שמבחינת רחמים עליונים נמשך בינה והתבוננות בלב להיות בה ועל ידה עשיית והתהוות התורה¹⁴.

וביצד תהיה התבוננות זו?

מבואר בקריאת שמע: "שמע"¹² - לשון הבנה¹³, והבנה זו היא בתיבת "שמע" עצמה. כי שמע - שם ע', פירוש: כי עין רבתי¹⁴

למו" - משניהם יחד נהוו דת התורה" - תקס"ח. לקמן בהמשך המאמר מפרש: "שהוא רמ"ח מצות עשה שמנימין וס"ה מצות לא תעשה שמשמאל".

⁹ (קדושים כ, ח): "ושמרתם את חוקותי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם"; בחקתי כו, ג: "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם". ובהר ריש פרשת בחקתי קיג, ב: "מאן דעביד פקודי דאורייתא ואזיל באורחוי, כביכול כאילו עביד ליה לעלא, אמר הקדוש ברוך הוא, כאילו עשאוני, ועל דא ועשיתם אותם - אתם כתיב". ויקרא רבה על הפסוק ריש פרשת בחקתי (פרשה לה, ז): "אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו אתם עשיתם אותם - ועשיתם אתם". וראה סנהדרין צט, ב על הפסוק (תבוא כט, ח) "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם". [המלמד בן חבירו תורה] כאילו עשאו לעצמו, שנאמר ועשיתם אותם, אל תקרי אותם אלא אתם". ראש השנה כה, א על הפסוק "אשר תקראו אותם" - "אתם אפילו שוגגין כו".

¹⁰ ("דהיינו תחלה להמשיכה ממקורה מבחינת אלפים שנה שקדמה לעולם, להמשיכה בבחינת עולם" - אור התורה שלח עמוד תקפא וס"ח נסמן).

¹¹ (ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: "במענה על שאלותיו בתורה אור דבור המתחיל השמים כסאי . . מהו השייכות דבינה והתבוננות בלב לרחמים עליונים והתהוות התורה. [מענה:] בלקוטי תורה לג' פרשיות א, ב [אור התורה בראשית תתרכד, א] מפרש על זה וזה לשונו: ועיין בתנא פרק מה . . וגם כמו יום הכפורים שהוא התגלות הבינה הרי זה על ידי שמעוירים רחמים. - ויעיין בתנא שם, ובהנהגות הצמח צדק על זה שגדפסו בקונטרס רשימות איכה עמוד כב [אור התורה איכה עמוד א'ג].

¹² (ואתחנן ו, ד).

¹³ (ראה זהר חלק ג רצד, ב: "ובשמיעה כו בינה, כמה דאת אמר דבר כי שומע עבדך [שמואל ג, י], כי שומעים אנהנו" [מלכים ב יח, כו]. וראה רש"י וד"ק מלכים שם. רש"י ישעיה לו, יא. וראה זהר שם קלח, ב. ברכות יג, א. לקמן מקץ לח, סוף עמוד ב. לקוטי תורה פנחס פ, א. ובכמה מקומות).

¹⁴ (זהר חלק ג רלו, ב: "אית ביה ש"מ דאתכליל מן ע' ברכבא, אלין שבעין שמיהן ברא דאבקהן קדישין, ודא הוא שמע - שם ע', ישראל כו". וראה זהר חלק ב קס, ב. חלק ג רלו, ב. רנח, א. וראה הנסמן באור התורה בראשית תתרכד, ב. נתבאר בסידור עם דא"ח שער הקריאת שמע עז, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו עמוד קפא. אמרי בינה שער

השמים כסאי והארץ הדום רגלי, אי זה בית וגו'.

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי, אי זה בית וגו'":²

להבין איך שייך עליו³ יתברך לומר "כסאי" ו"הדום רגלי"? שהרי "אין לו דמות הגוף"⁴, ואינו בגדר מקום, וכמו שכתוב (תשא לג, כא): "הנה מקום אתי" - ש"הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו"⁵!

אך להבין⁶ הענין:

כי הנה התורה היא מן השמים, כמו שכתוב (יתרו כ, יח): "כי מן השמים דברתי וגו'", דהיינו שהיא בחינת "שמים". כי שמים - אש ומים⁷, וכך גבי התורה כתיב (ברכה לג, ב): "מימינו אש דת למו"⁸.

¹ (להעיר מלקוטי תורה סוף שיר השירים [דבור המתחיל "כי כאשר השמים החדשים" תקס"ד - מבאר באריכות הפסוק "השמים כסאי"]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר בשבת פרשת מסעי, ראש חדש אב תקס"ה. נוסח המאמר שלפנינו הוא הנחת המהרי"ל נוסח ב - הנחת אדמו"ר האמצעי - נדפס במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק ב עמוד תשה. וראה סקירה אודות המאמר לקמן לאחר המאמר.

סדר הדרושים - תחילה "השמים כסאי" ואחריו "כי כאשר השמים החדשים", והקשר בין תחילת התורה אור וסיום הלקוטי תורה (בדרוש נוסף "כי כאשר השמים החדשים") - נתבאר במאמרים "כי כאשר השמים החדשים" שבת פרשת ראה תשמ"ה; "השמים כסאי" שבת פרשת נח תשמ"ח; שיתח כ"ד טבת ה'תשמ"א).

² ("אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי" - ישעיה סו, א. תחילת ההפטרה של שבת ראש-חדש).

³ (שייך עליו: בכתב יד: שייך לומר עליו).

⁴ (על פי פיוט "יעגל").

⁵ (בראשית רבה וצא פרשה סח, ט).

⁶ (להבין: בכתב יד ליתא).

⁷ (תניגה יב, א. ועוד. "פירוש זה דאש ומים, הוא מהמדרש רבה בראשית סוף פרשה: נטל אש ומים ופתכן זה בזה ומהם נעשו שמים" ולכן מפרש כאן כן. - אור התורה בראשית (תתרכג, ב) וספר המאמרים תרל"ח עמוד ריח).

⁸ (למו: בכתב יד: למו, שימין בחינת מים, ומבחינת אש נעשה דת למו. ואולי נשמט בדרוש מפני תיבות הדומות: למו . . למו.

"פירוש: "מימינו" שהוא בחינת קו הימין דחסד שהוא מים, ומאש דקו השמאל "דת"

ואמשיך רוח²⁴, שעל ידי רוח האדם העולה למעלה²⁵ ש"ישים אליו²⁶, דהיינו שלבבו יכסף לדבקה בו יתברך ולהמשיך בחינת גילוי אלהות²⁷ יתברך על נפשו ותוך נפשו, אזי "רוחו ונשמתו" מבחינת "סובב כל עלמין" – "אליו יאסף", להיות מתאסף השראתו אצלו ב"קרב איש ולב עמוק"²⁸ (תהלים סד, ז).

ומזה נמשך להיות "והיו הדברים האלה אשר אנכי" – "מי שאנכי"²⁹ – "מצוה כו" (ואתחנן ו, ו) – שעל ידי זה נמשך גילוי אלהותו והתהוות התורה בבחינת שמים – אש ומים.

כי הנה ה"תורה קדמה אלפים שנה לעולם"³⁰ – פירוש: "עולם" נקרא בחינת אש ומים³¹, והתורה גבהה מעלתה מאד – בבחינת "אלפים שנה", שהם למעלה מבחינת "עולם". וכדי שתמשך לבחינת "עולם", דהיינו להיות "מימינו אש כו", שהוא רמ"ח מצות עשה שמימין ושס"ה מצות לא-תעשה משמאל כו, הנה המשכה זו היא על ידי אתערותא-דלתא³² ב"ואהבת [J. I.] בכל לבבך", "רוח אניתי רוח ואמשיך רוח"³³,

²⁴ (מביא רוח וממשיך רוח. ראה זהר חלק ב, סב, ב).

²⁵ (על פי קהלת ג, כא: "רוח בני האדם העלה היא למעלה").

²⁶ (אליו: בכתב יד 2044: אליו לבו).

²⁷ (אלהות: בכתב יד 2044 ליתא).

²⁸ (ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: במענה על שאלותיו בתורה אור בדבור המתחיל השמים כסאי . . . כותב דרוחו ונשמתו אליו יאסף בקרב איש ולב עמוק, ובסוף המאמר איתא שהוא רק בבחינת מקיף וסובב. [מענה: חרי כתב גם בסוף המאמר דמעט מזער נתפס בפנימיות הלב, וממלא כל עלמין לגבי סובב כל עלמין הוא מעט מעט. ראה בתנא פרק מח, ועיין גם בן בהוספות לתורה אור דבור המתחיל אם שים [קכא, ג] – דאסוף היינו אורות בכלים).

²⁹ (ראה לקוטי תורה להארי"ל פרשת תולדות על הפסוק (תולדות כו, יט) "אנכי עשו בכרך" בשם הזהר: "אנכי מי שאנכי, אבל עשו בכרך". – על פי זהר חלק א קסז, ב: – אלא אנכי פסקא טעמא, ואמר אנכי, מאן דאנא, אבל עשו בכרך. ובהר חלק ג יא, א: אהיה – דא סרימא עלאה, כמאן דאמר אנא מאן דאנא ולא אתידע מאן הוא". וכן פירש הראב"ע (תולדות שם).

³⁰ (ראה מדרש תהלים צ, ד. ועוד. – נסמנו בהערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר המאמרים ת"ש עמוד 83. הנסמן במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק א עמוד ב).

³¹ ("דהיינו המדות עליונות [חסד וגבורה] כנודע". – לקוטי תורה בחקתי מח, ב).

³² (ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: "במענה על שאלותיו . . . התורה כבר נמסרה בעולם בשעת מתן תורה ולמה צריכים לאתערותא דלתא. – מוכן על פי מה שנתבאר בחילוק התורה שלפני התפלה ושלאתחילה. עיין לקוטי תורה ברכה [צו, ב] ובכמה מקומות".

ושם עמוד קלו: "וזה שהנשמה המלוכשת בגוף פועלת היחוד דאורייתא וקודשא בריך הוא – ב' טעמים בדבר: מפני שעסקה בניצוצות דתורה שקדם לתיקון. והעיקר שבעדותה למטה גורם, בבת אחת, עבודת שרשה בכל העולמות וגם מה שלמעלה מעולמות, כי היא כחבל שראשו קשור למעלה. ועיין אגרת התשובה פרק ה, קונטרס אחרון לתנא בתחילתו. הגה"ה שניה בתנא פרק מ. וראה גם בן מאמר [דבור המתחיל "חמשה קננים"] דשבת מברכין סיון ה'תשי"ב [תורת מנחם חלק ה עמוד 197 ואילך].

³³ (ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: "במענה על שאלותיו . . . הא ד'אלפים שנה קדמה תורה לעולם" ואחר כך נמשכה בשמים וארץ – אם זה ענין אחד עם האמור בזהר באדרא רבה, "על דא חד אורחא ותר"ג ארחין דאורייתא".

[מענה: הנה, בכלל, האמור בזהר שייך למצות, ששרשן בכתר וגולתא, וכמו שכתוב

היא בחינת "לך ה' הגדולה והגבורה וכו'" (דברי הימים-א כט, יא) – ז' מדות עליונות, שהם בחינת "לך", דהיינו שהם בטלים אליו ונכללים במקורן¹⁵, שעדיין אינן בבחינת המשכה והתפשטות למטה להיות עולים בשם "גדולה" ו"גבורה" וכו', ואזי נקרא בשם "ע" רבתי¹⁶. והמשכה שנמשך ומתפשט למטה הוא רק בחינת שם לבד, שהוא הארה בעלמא. וכמאמר¹⁷: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שאין זו אלא מבחינת שם ומדת מלכותו יתברך, כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג) בתיב.

וזהו ענין בינה – להבין דבר מתוך דבר¹⁸. פירוש: "תוך דבר" נקרא בחינת "ממלא כל עלמין"¹⁹, שהיא בחינת שם, דהיינו בחינת זיו והארה הנמשך תוך²⁰ "עלמין", וצריך להבין מזה שאינו אלא זיו כנ"ל, שהוא יתברך הוא ה"סובב כל עלמין", ו"לית מחשבה כו"²¹, ו"לאו מפל מדות אלן כלל"²²;

ועל ידי זה נמשך להיות "ואהבת את הו' אלהיך" (ואתחנן ו, ה) ממש, לדבקה בו יתברך באין-סוף ברוך-הוא ממש. כמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי וגו'", שיהיה רק חפצו ורצונו ש"הו' ה" – אור אין-סוף ברוך-הוא עצמו, יהיה "אלהיך" – שורה בקרבך. דהיינו שיהא גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא עצמו על נפשו²³.

והיינו על ידי "בכל לבבך": שהוא כמו שכתוב (איוב לד, יד): "אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסף": כי "רוח אניתי רוח

הקריאת שמע פרק ו ופרק עו. וראה עוד להלן קה, ג. לקוטי תורה בחוקתי מז, ג. חקת נו, ד. ואתחנן יא, ב).

¹⁵ (ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: במענה על שאלותיו . . . מה שכתוב שהמדות בטלים ונכללים במקורם – אם הכוונה לעשר ספירות הגנוזות. [מענה: הכוונה למקור המדות, היינו שכל המולידם, ז' תחתונות דאימא. ועיין בזה באריכות בלקוטי תורה לג פרשיות א, ג, ו, ג [אור התורה בראשית כרך ו' תתרכד, ב. תתרגל, א]. ובהמשך ראש השנה שנדפס לשנה זו [ספר המאמרים ה'תש"ט בתחילתו]).

¹⁶ (עו' רבתי: "שענינו הוא המדות כמו שהן בשרשן בשכל, על דרך משל קודם שתצא המדה בהתגלות בלב, ולכך נקרא ע' רבתי, לפי שהתפשטות המדות כמו שהן בשכל, הן רחבים מאוד כו', והן שם בתכלית הביטול ממציאותם להיות כלולים כו'". – תקס"ה עמוד תשו. וראה שם עמוד תש"ט ואור התורה בראשית תתרגל, א).

¹⁷ (נוסח קריאת שמע, על פי פסחים נו, א).

¹⁸ (חגיגה יד, א).

¹⁹ (ראה גם לקמן ויקהל קיג, ג: "תוך דבר היינו ממלא כל עלמין, דבר היינו עצם בחינת המלכות שהוא בחינת סובב כל עלמין". לקוטי תורה ואתחנן ו, ג. פרשת ראה כה, ב: "פירוש, שמתוך דבר שהוא הארת אור אין סוף הממלא כל עלמין, אשר לגדולתו אין חקר ממש להחיות עולמות רבים עד אין קץ ותכלית, ואף על פי כן הוא כאין ואפס ממש לגבי עצמותו יתברך, וכמשל ביטול דיבור אחד כו' – מזה גבין איך שעצמותו יתברך הוא המורום ונשגב לבדו". ספר המאמרים תרע"ח עמוד רצו ואילך ובכמה מקומות).

²⁰ (תו' בכתב יד 1092: בתוך צל).

²¹ ("תפיסא כך כלל". תקוני זהר בהקדמה, "פתח אלהו" יז, א).

²² (תקוני זהר שם).

²³ (ראה דבור המתחיל "ענין קריאת שמע" – לקוטי תורה ואתחנן יב, ג: סידור עם דא"ח כסג, ג).

שהוא גם כן כסא קטן. והוא מה שמעמיד תחת רגלי היושב⁴¹ להגביה הרגל מעל הארץ. ועל זה אמרו בגמרא על פסוק (דנאל ז, ט) "כִּרְסוֹן רַמְיוֹ": "אֶחָד לְכַסֵּא וְאֶחָד לְשִׁרְפָּרָה"⁴², כסא הוא הגדול שיושבין עליו, ושִׁרְפָּרָה הוא הקטן שמעמיד תחת הרגלים.

והענין: כי הנה כנסת ישראל נקרא רגל, כמו שכתוב (ראה יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", ו"כָּרֵא - כְּרֵעָא דְאַבוּהָ"⁴³.

והנה כמו על דרך משל שנמצא מעלה יתירה ברגל מה שאין בראש - שהרגלים הם המהלכים והם נושאים את הראש ומוליכים אותו למחוז חפצו, ונמצא הראש צריך להרגל; וגם גידי הראש וחיותו - ש"הדם הוא הנפש" (ראה יב, כג) - הם ברגלים, וכשמקויו דם מהרגל מתרפא הראש ומתקיים; וכן כמה רפואות יש שעושים ברגלים ומתרפא הראש. ובבחינה זו נקרא הרגל - ראש, והראש - רגל, שהוא למטה מהרגל במדרגה זו⁴⁴.

וכך הוא למעלה: על ידי התכללות המשכות המדרגות נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן⁴⁵ - אור-ישר ואור-חוזר: אור-ישר נקרא מלמעלה למטה - כל מה שלמעלה הוא העליון, ואור-חוזר ממטה למעלה - כל מה שלמטה הוא העליון. והוא נעוץ תחילתן בסופן - שסופן הוא תחילתן, שבחינה הרגל נקרא ראש⁴⁶.

וישראל נקראו "ראשית"⁴⁷, וכתוב (ברכה לג, כא): "וַיֵּרָא רֵאשִׁית לוֹ". ועל ידי אתערותא דלתתא נעשה למעלה תיקון אורות עליונים.

⁴¹ (ראה מצודת ציון על הפסוק "והארץ הים רגלי": "הים - שרפרף הכסא הנתון תחת לרגלי האדם כשהוא יושב, וכן (תהלים עט, ה): והשתחו ליהוה רגליו"). "הינינו כסא קטן תחת רגליו לנוח רגליו עליו" - אור התורה משפטים עמוד ארעו.

⁴² (דנאל ז, ט ובפירוש רש"י: "כִּרְסוֹן רַמְיוֹ וְעֵתִיק יוֹמִין יִתָּב - כסאות הוטרול ונתקנו לישב במשפט בו והקדוש ברוך הוא יושב למשפט בו, לבושה בתלג חור ושער ראשה בעמר נקא, כְּרִסְיָה שְׂבִיבִין דִּי נור - כסאו ניצוצות של אש". ובגמרא חגיגה יד, א (ובפירוש רש"י): "כתוב אחד אומר כְּרִסְיָה שְׂבִיבִין דְּנור (משמע כסא אחד), וכתוב אחד אומר עד דִּי כְּרִסוֹן רַמְיוֹ (שני כסאות הוטרול, נתקנו לישב עליהן) וְעֵתִיק יוֹמִין יִתָּב! . . אחד לכסא ואחד לשרפרף, כסא - לישב עליו, שרפרף - להרום רגליו, שְׂנַאֲמַר הַשְּׂמִים כִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הָיָה רַגְלֵי". ועל דרך זה בסנהדרין לח, ב).

⁴³ (בן - רגל אביו. עץ חיים שער פרקי הצלם פרק א בשם ר"ל של"ה קנד, א. וראה עירובין ע, ב. תוספות יבמות ג, א - דבור המתחיל "מקמי". רש"י כתובות צב, א - דבור המתחיל "כבעל").

⁴⁴ (ראה אור התורה בראשית (תתרכו, ב). ספר המאמרים תרל"ב חלק ב עמוד שסח. תרס"ג חלק ב עמוד רמג ואילך).

⁴⁵ (ספר חצירה פרק א, משנה ז).

⁴⁶ (ראה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 75 הערה 30: "לכאורה היה אפשר לומר שהעקב . אינו מתייחס להרצון יותר מהראש . . אבל מהלשון בתורה אור "ובבחינה זו נקרא הרגל ראש . . שסופן הוא תחילתן . . שבחינה הרגל נקרא ראש", משמע שמעלת הרגל "בבחינה זו" היא בדוגמת מעלת הראש בבחינה הגילויים, והיינו שנעצת תחילתן בסופן הוא באופן, שבחינה סופן - רגל, הוא כלי לבחינה תחילתן - כמו שהראש הוא כלי לשכל". עיין שם. וראה גם לקוטי שיחות חלק יז עמוד 96).

⁴⁷ (רש"י (ולקח טוב) ריש פרשת בראשית. רש"י סנהדרין צא, ב דבור המתחיל "מששת". תנחומא (בוכר) בראשית ג).

ועל ידי זה "וּדְבַרְתָּ בָּם" (שם ו, ז): "וּדְבַרְתָּ" - לשון הנהגה והמשכה⁴⁸, דהיינו להיות המשכת אור⁴⁹. איך-סוף ברוך-הוא בתורה.

וזהו ענין "וידבר ה' אל משה"³⁵: שהמשכת הו"ה להיות התורה, צריך להיות המשכה תחלה לבחינת משה, שהוא מבחינת "כי מן המים משיתיהו"³⁶ (שמות ב, י).

וזהו "השמים כסאי": ש"השמים" היא התורה, הרי היא כסא³⁷ על דרך משל, שנעשה לשבת, ושיבה זו היא השפלה לגבי עמידה; שכשהאדם עומד הנה הוא בעל-קומה, וראשו ומוחו גבוהים מעל הארץ, ועל ידי שיבה נשפלה קומתו. כך התורה נעשה כסא לאור איך-סוף ברוך-הוא לבחינת ראשו, שהיא בחינת רצונו, וחקמתו, ובינתו; ד"אנת חפים ולא בחכמה ידיעא, ומבין ולא בבינה ידיעא³⁸, ובתורה יורדים ומשתלשלים חכמתו ובינתו בדברים גשמיים כתפילין, וציצית, וצדקה, ותרימות ומעשרות, וקרבנות כו³⁹:

"והארץ הים רגלי":

"הים" בלשון הפסוק - הוא כמו שרפרף בלשון הגמרא⁴⁰,

כן באגרת הקדש סימן ק. וכן הוא גם כן בדבור המתחיל תקעו תרצ"א סעיף ו [ספר המאמרים תרצ"א עמוד ט] שמביאו במכתבו (מה שאין כן תורה שמחכמה נפקת עיין שם באגרת הקדש), כי גם התרי"ג ארצות הם בגלגלתא. ולפעמים מפרשים מאמר הזהר גם על התורה, אבל כמו ששרשה בכתר, וראה לקוטי תורה במדבר יא, ד(").

³⁴ (מלשון (תהלים מז, ד) "וידבר עמים תחתינו". - לקמן תצוה פב, ג ובכמה מקומות. ידבר - ינהג (אכן עזרא. ועוד). וראה מלכים יא, ה, כג. ישעיה ה, יז).

³⁵ (ואראו, י. ועוד. ראה זהר חלק ב כה, ב).

³⁶ ("כי שרש נשמת משה מאותן אלפיים שנה הנ"ל, כי נאמר בו "מן המים משיתיהו", מבחינת מים העליונים קודם שהובדל בקריע, ונאמר "יהי רקיע בתוך המים" . . ולכן על ידו דוקא נתגלה" - תקס"ה).

וראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: "גם המשכה ד'וידבר הו"ה אל משה" נעשה על ידי "ואהבת גו", וכמו שכתוב כן בפירוש בלקוטי תורה לג' פרשיות יא, ג [אור התורה בראשית כרך ג' תעא, א]. ועיין גם כן אמרי בינה שער הקריאת שמע סוף פרק מג [נ, ג ואילך, ושם: "בהכל דבור דברי תורה דכנסת ישראל מתחבר עצמות אין סוף בירידה מלמעלה למטה כו"ה]).

וראה לקוטי תורה עקב יד, ד. בחקתי מז, ג. מח, ב).

³⁷ (היא נסא בכתב יד 2044: היא כסא, כמו כסא).

³⁸ (תקוני זהר בהקדמה שם).

³⁹ ("ופירוש השפלה זו למעלה, היינו שנמשך רק בחינת נובלות חכמה עילאה להתלבש בתורה, אבל עצמות חכמה עילאה אינו נשפלה בו, רק אחוריים דכתר עליון הם המתלבשים בן"א, שהם המדות אשר ופסול בו. והוא הנקרא שמים - אש ומים, והוא בחינת כסאי, כסוי לבחינת אל"ף, אאלף חכמה בינה, שהם אלפיים שנה שקדמה התורה לעולם כו"ה. - אור התורה בהעלותך עמוד ססד עיין שם. וראה לקוטי תורה שיר השירים יט, ב).

ביאור הפסוק "השמים כסאי" באופן אחר והקשר בין ב' הפירושים - לקוטי תורה ראש השנה סב, ג).

⁴⁰ (ראה להלן בפנים. ובלשון הש"ס: ברכות י, ב. כלים פרק כב משנה ג. חגיגה יב, א).

דהיינו להגביה ולעלותה ממטה למעלה, הוא על ידי בחינת "הארץ" שהם מצות מעשיות, וכללותן היא הצדקה.

ועל זה נאמר: "צדקה תרומם גוי"⁵⁴ – "תרומם" ממטה למעלה. והגביה והעלאה זו היא בבחינת "גוי", שהם אותיות ג' ו' י', דהיינו העלאת המדות שנחלקין דרך כלל לג' בחינות: חסד, דין, רחמים. (כי נה"י אינו אלא התפשטות חג"ת וענפיהן). והעלאתן היא לבחינת יו"ד, שהיא בחינת החכמה, על ידי הו"א שהוא הממשיך ומחבר המחשבה כו"⁵⁵.

ככה ממש נעשה למטה בנפש האדם העלאת המדות בשכלו ובינתו: כי כשהמדות נפרדות מהשכל, הם נחשבות לדבר בפני עצמו. ולכן יש לה אדם שמתעורר לבו בשעת התפלה וכיוצא בה, שאז היא שעת גדלות המוחין, ואחר כך חולפת ועוברת האהבה, ופונה לדרכו מהיפך להיפך באין מבין⁵⁶ כי הם שני הפכים. והיינו מפני שהמדות נפרדים מהשכל, מה שאין כן בהתפללות כו'. והרי אז הוא עילוי המדות ביותר שאת – שנעשו כו"⁵⁷ בחינת מוחין.

וזהו "בכל נפש" (ואתחנן שם, ה), דהיינו בכל כחות הנפש, אפילו בבחינת רגל, שגם בחינת הרגל תרום ותגביה⁵⁸.

והנה זהו דרך כלל שנקרא שמים וארץ – תורה ומצות. ודרך פרט בתורה עצמה, שמים זו תורה שבכתב, שמים – שם-מים⁵⁹, ד"אורייתא מחכמה נפקת"⁶⁰. וארץ נקרא תורה שבעל-פה⁶¹, כי "ארץ" – מלשון רצון, כמאמר רז"ל: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה כו"⁶². וארץ אותיות: א' רץ⁶³ כו'.

והענין: כי תורה שבעל-פה היא השגת תכלית הרצון⁶⁴, לידע איה ומה. כגון "סוכה שהיא גבוה כו"⁶⁵, שאין זה מבואר בתורה שבכתב, ותורה שבכתב היא רק בחינת אותיות להיות כדמותן

⁵⁴ (משלי יד, לד. ובפירוש רש"י: "גוי – ישראל").

⁵⁵ ("מפרש דמצות מעשיות מעלים הרגל – כנסת ישראל למעלה והאדם למטה – והיינו העלאתם והתכללות של ג' (נה"י דלבר מגופא, תרין שוקין, רגל) במוחין, על ידי שנכללין מקודם במדות (וא"ו) והמדות במוחין (יו"ד), ונתבאר בפרטיות בלקוטי תורה לג' פרשיות ח, א ואילך [אור התורה בראשית כרך ו תתראה, א]. אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו).

⁵⁶ (באין מבין: ישעיה נז, א).

⁵⁷ (תוים ותגביה: נוסח תפלת השחר, "לעולם יהא אדם").

⁵⁸ (רש"י בראשית א, ח. על פי חגיגה יב, א).

⁵⁹ (זהו חלק ב סב, א. ועוד).

⁶⁰ (נתבאר בכמה מקומות – נסמנו באור התורה האזינו עמוד א'תרנ. וראה גם לקוטי תורה תבוא מג, א. שיר השירים כח, א).

⁶¹ ("לעשות רצון קונה". בראשית רבה פרשה ה, ח).

⁶² (ראה גם מאמרי אדמו"ר ה'תקס"ה חלק א עמוד רלג. אור התורה בלק עמוד תתקמ. וראה שם חלק ח חלק תורה אור פרשת ואתחנן (דבור המתחיל "הרי שלש מתנות טובות").

⁶³ (ראה תנאי אגרת הקדש סימן כט. ועוד. נסמנו באור התורה בראשית תפכ, א).

⁶⁴ (סכה ב, א (במשנה): "סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה").

וזהו שמצינו במשה שבחטא העגל נטלו ממנו אלה אורות (ובשבת חורין ונותנין אליו במתנה, וזהו "ישמח"⁴⁸ משה במתנת חלקו"⁴⁹). ועל זה רמזו רז"ל⁵⁰ כמה שאמרו על פסוק (ויח' יט, כד) "לך רד" – "רד מגדולתך. כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל". והיינו לפי שהיו ישראל בבחינת הרגל שלו, וכמו שכתוב (בהעלותך יא, כא): "שש מאות אלה רגלי – העם אשר אנכי בקרבו"⁵¹, והם היו לו בחינת מקיף ובחינת ראש, אף שהם היו לו בבחינת רגל ודאי⁵².

וכך הוא בכל ישראל, על ידי שמתקן מעשיו שהם בכח המעשה בעשיה גשמיות בבחינת רגלים, נעשה מוחו ולבו זכים אלה פעמים ככה⁵³.

והנה להיות "היום" לבחינת רגל שהוא בחינת כנסת ישראל,

⁴⁸ (תפלת העמידה בשחרית של שבת).

⁴⁹ (במשה שבחטא העגל נטלו ממנו אלה אורות... ישמח משה במתנת חלקו: פרי עץ חיים שער השבת (שער יח) פרק ח. שער הכוונות להארי"ל, תפילת ליל שבת ענין ממוזר שיר ליום השבת". סידור הארי"ל, שחרית לשבת (הרב שבתאי קול יעקב על "ישמח משה"). משנת חסידים מסכת שחרית דשבת פרק ח. וראה לקוטי תורה להארי"ל פרשת תשא וספר הלכות שם (על פסוק "ויתנצלו", וכן שם על פסוק "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו"). לקוטי תורה שם ריש פרשת ויקרא, ספר הלכות שם פרשת בהעלותך על פסוק "והאיש משה עניו". וראה זהו חלק ב נח, א).

⁵⁰ (ברכות לב, א).

⁵¹ (ב'רז"ל: בכתב יד 2044 נוסף: שהוא הנה בקרבם).

⁵² (נתבאר במאמרי אדמו"ר האמצעי נציבים חלק ג עמוד תשמח. דבור המתחיל "ארדה נא" – ספר המאמרים תרנ"ח עמוד כו ואילך ובספר המאמרים תש"ג עמוד 88 ואילך. תורת מנחם חלק ב עמוד 256 ואילך).

⁵³ ("ובידוע המעשה בהוד כבוד קדושת אדוני אבי זקני מורי ורבי הרב הקדוש הצמח צדק נשמתו בגני מרומים אשר בזכות מצות הטרקא שהלך מבית הכנסת לביתו קודם התפילה בשביל להלוות גמ"ח וזה לראות את הוד כבוד קדושת רבינו אדמו"ר ה'תק"ן בקיץ ולשמוע מאתו חדושי תורה, ישובים בכמה סוגיות וענינים שהיו מוקשים לו" – אגרות קדש אדמו"ר מוהרי"צ חלק ה עמוד שה).

העם – ראה לקוטי תורה שלח לו, א. "דקדוק לשונו הקדוש ששל ידי מצות מעשיות נעשה מוחו ולבו זכים אלה פעמים ככה, מהו המספר אלה פעמים דוקא, ולמה מוחו ולבו כו" – נתבאר בספר המאמרים תרמ"ג עמוד לא. וראה אור התורה כאן תתרכו, ב. אגרות קדש שם.

"לשונו הנה של רבינו ה'תק"ן מדיק בכל התיבות ואותיות" (אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק יג עמוד סב) – "הנה זהו אלה פעמים ולא בדרך גזמא, היינו על פי פשוט, מה שאפשר לקנות ולהצליח על דרך הרגל על ידי עבודה של אלה שעות, הנה על ידי העסק בצדקה אפשר לקנות זה במשך שעה אחת. וכשיעשה חשבון בהעלאתו בזמן אשר בזה, הרי זה נפלא ונורא במאד" (שם חלק ו ע' מז).

"שבשעה אחת מצליח בלימודו (מוחו) כמו שהיה מצליח על דרך הרגל במשך אלה שעה, וכן בעבודת התפילה ובאהבת ישראל (לבו) נעשה אלה פעמים זכים" (שם חלק יב עמוד נז).

"מלשון הבטחה זו עצמה שאומר שנעשים זכים ולא שנעשה למדן וירא שמים, מוכן, שצריך ללמוד, וגם להתעסק בענינים המביאים לרגשי לבב באהבת ד' ויראת ד', אלא שמתברכים בהצלחה מפלגה אלה פעמים ממש" (שם חלק יב עמוד שו).

"למדנו מזה שמים: שבכל זאת צריך להתבונן, כי המוח ולב מצד עצמם אף שזכים הם כמה פעמים ככה בכל זאת צריך פעולה בהם (שימיני כחותם" תר"ץ. "השם נפשנו" השי"ת. ועוד), שכשמתבונן משיג בקל ובעומק יותר ופועל יותר" (לקוטי שיחות חלק לג עמוד 293).

"וענין אומרו ככה" – נתבאר באור התורה בראשית תתרכו, א).

יונים" (שיר השירים א, טו), שהיא בחינת המחשבה לבר, והיא היא בחינת מקיף וסובב;⁷³ כמו על דרך משל מחשבה שמקפת מחשבתו את הדבר שחושב עליו, וכן הראיה והסתכלות נו, מה שאין כן דבור ומעשה הם פנימיים כו.⁷⁴

והבטה זו היא "אל עני ונכה רוח" – בחינת ביטול, "דלית ליה מגרמיה כלום"⁷⁵, אפילו תורה ומצות.⁷⁶ לפי שהמשכה זו אי אפשר להשיג על ידי התורה ומצות שהם פנימיים, רק על ידי בטול בתפלה וכריעות והשתחויות. כמשל המלך שבורעים ומשתחוים לו מפני שאי אפשר להתקרב אליו מגודל מעלתו, אזי ממילא נמשך אליו בחינה זו.⁷⁷

וזהו "ברוך אתה": כלומר, ברוך מעצמך ומאלו.⁷⁸

והנה בבחינה זו של המשכת המקיף כתיב (בלק כג, כא): "לא הביט און ביעקב". שבבחינת פנימיות כתיב (תהלים ז, י): "בוחן לבות וכליות", דהיינו להבחין התשוקה המורגשת אם הוא מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז), באמת לאמתו. מה שאין כן בבחינת מקיף – "לא הביט און וגו'", רק "ה' אלהיו עמו" (בלק שם) – שנמשך מאליו תמיד.⁷⁹

⁷³ (כמו על דרך משל בנפש האדם, כשסתכל על איזה דבר ומביט אזי מחשבתו מקפת הדבר ההוא בתוכה והדבר ההוא מוקף ומצויר בתוכה כמו שכתוב בלקוטי אמרים [פרק מח – סח, א] עיין שם). – נוסח אחר מהמאמר בכתב יד.

⁷⁴ (ובעבודת ישראל עצמה ישנם גם כן... ג' הענינים דמחשבה (ואל זה אביט) ודיבור (נאום ה') ומעשה (ידי עשתה). ובעבודה הם ג' העמודים תורה עבודה וגמילות חסדים, דגמ"ח עיקרה הוא בכח המעשה (עשתה) ותורה עיקרה הוא דיבור וכמאמר ר"ל על פסוק "חיים הם למצאיהם" – למוצאיהם בפה", ותפלה עיקרה הוא במחשבה" – דבור המתחיל "השמים כסא" תשמ"ח עיין שם באריכות).

⁷⁵ (שאינו לו מעצמו כלום. זהו חלק א וישלח כסא, ב).

⁷⁶ (אפילו תורה ומצות: "פירוש – שאינו מחזיק טובה לעצמו במה שמקיים תורה ומצות, כי לך נוצרת", כמאמר ר"ל במשנה דאבות". אור התורה בראשית כאן – תורכט, א).

⁷⁷ ("ולזה אומר בלשון תמיהה "איזה בית אשר תבנו לי"? שזה אי אפשר לעשות מבחינת אתגרות דלתתא, ואין ביכולתם לבנות ולעשות הבית הזה כלל וזלתי "את זה אביט" אני בעצמי מצד חסד חנם בלבד, בבחינת הסתכלות והבטה מלמעלה עליכם בבחינת מקיף". – נוסח אחר מהמאמר בכתב יד).

⁷⁸ (ראה אור התורה בלק הוספות עמוד 74-75. האזינו ב'קמד).

⁷⁹ סקירה אודות המאמר "השמים כסא":

ב' באורי אדמו"ר הוקן על המאמר (א' – בסמיכות לאמירת המאמר, ב' – בשבת פרשת עקב תקס"ה) – מאמרי אדמו"ר הוקן תקס"ה עמוד תשטו. תשנז. ועם הגהות אדמו"ר העמוד צדק: ביאור הראשון – אור התורה בראשית (כרך ו) תתרל, ב – תתרמ, א. ביאור השני – שם (כרך ג) תע, ב – תעה, א. ובשינויים והגהות – אור התורה עקב עמוד תרה ואילך (ומתחיל "ארץ גו" תמיד עיני ה' אלקיך בה').

לכמה מעניני המאמר – ראה: דבור המתחיל "ענין קריאת שמע אחד ואהבת" משבת פרשת מסעי ראש חודש מנחם אב תקס"ה – לקוטי תורה ואתחנן יא, ד (הנחת מהרי"ל); סידור עם דא"ח כסא, א (הנחת אדמו"ר האמצעי). דבור המתחיל "השמים כסא" – מאמרי אדמו"ר הוקן תקס"ז עמוד שצו.

מכבוד קדושת אדמו"ר האמצעי: שער האמונה נג, ב ואילך. נד, א. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית עמוד תכט ואילך (ושם לפני זה על הפסוקים "המגביהי

בצלמן, שהן שמותיו של הקדוש ברוך הוא⁶⁵. ולכן נקרא "קורא בתורה", כמו שקורא בשם, והיינו מלמעלה למטה. אבל תורה שבעל-פה עיקרה ממטה למעלה, על ידי השגת הרצון בנפש תכלל הנפש במקורה למעלה.

(ושלשה נקראו ארץ⁶⁶: כנסת ישראל⁶⁷, ותורה שבעל-פה, ומצות. וכולן נרמזין במקרא אחד (ירמיה כב, כט): "ארץ, ארץ, ארץ, שמעי דבר ה'").

אף "אי זה בית כו"⁶⁸?

כי הכסא והשרפה אין דרך להעמידן בחוץ אלא בתוך הבית. ובבחינת בית היינו "בכל מאדך" (ואתחנן שם), שהוא בבחינת מקיף. כמו על דרך משל בית שהוא מקיף את האדם בגגו ובקירותיו. ובית זה הוא בית-תפלה⁶⁹, שעל ידי התפלה ח"י פעמים "ברוך אתה נו", היא המשכת מקיפין מבחינת "סובב כל עלמין" (והיא בחינת "רוחו ונשמתו אליו יאסף" כנזכר לעיל), שהם נמשכין על ידי כריעות והשתחויות ב"אבות" וב"הודאה", תפלה וסוף, שהם בחינת ביטול.

והענין: כי אי אפשר להיות גילוי אור אין-סוף ברוך הוא ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל" ו"לאו מכל מדות וכו'", בבחינת פנימיות-הלב, רק מעט מזעיר הארה בעלמא. ואפילו גילוי במוח והשגה "לית מחשבה נו", רק בבחינת מקיף ו"סובב" לבר. ועל זה נאמר⁷⁰: "ואל זה אביט" – שרומז על בחינת תפלה.⁷¹

ופירוש הפסוק:

"ואת כל אלה ידי עשתה" – בחינת עשיה היינו מעשה המצות.

"ויהיו כל אלה נאם ה'" היא בחינת תורה שבעל-פה, שהיא נאם ודבר ה', בחינת דבור⁷². מה שאין כן "אל זה אביט" הוא בחינת תפלה. "אביט" הוא בחינת הבטה, היא הסתכלות בבחינת "עיניך

⁶⁵ (זהו חלק ב, פז, א, צ, ב, כד, א, רמב"ן בהקדמתו על התורה).

⁶⁶ (ראה הנסמן בלקוטי תורה פקודי ג, א אור התורה בראשית כאן (תורכט, א). וראה ערך ארץ ב"ספר הליקוטים – דא"ח צמח צדק).

⁶⁷ (קהלת רבה על הפסוק "והארץ לעולם עומדת" (א, ד). זהו חלק א לא, ב, קיז, ב. חלק ב, א, חלק ג, קיג, ב, קעד, ב, רסו, ב. ובכמה מקומות).

⁶⁸ (המשך הפסוק ישעיה טו, א: "אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מגורי").

⁶⁹ ("והוא עיקר התפלה שנקרא בית כמו שכתוב כי ביתי תפלה כו". – תקס"ה עמוד תשיג).

⁷⁰ (שם, ב: "ואת כל אלה ידי עשתה, ויהיו כל אלה נאם ה', ואל זה אביט, אל עני ונכה רוח וחרד על דברי").

⁷¹ (ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלקט חלק ג (אדר-סיון) עמוד רלח).

⁷² ("פירוש: נאום הוא בחינת הדבור, כידיע בלשון תרגום, וכמו "נומינו לשליח" במשנה סוף פרק ו' דגטין, דהיינו "דבר ה' זו הלכה" דתורה שבעל פה דוקא. וזהו בחינת התהוות נאום דהנ"ל כו". – ביאור על המאמר – אור התורה בראשית כאן תתרלא, א. ועל דרך זה במאמרי אדמו"ר הוקן תקס"ה כאן עמוד תשטו. מקומות נוספים במאמרי אדמו"ר הוקן שפירש "נאום ה'" נסמנו באור התורה שם).

כי כאשר השמים החדשים⁸⁰

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו'"⁸¹.

הנה כתיב (בראשית א, א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ואמרו רז"ל⁸²: "בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית"⁸³, וגם אמרו: "בשביל התורה שנקראה ראשית"⁸⁴. ואם כן, כיון ששמים וארץ נבראו בשביל תורה וישראל, מוכרח לומר שיש בחינת שמים וארץ בתורה ובעבודת ישראל, שבהן ועל ידן יתקיימו שמים וארץ הגשמיים.

והענין הוא:

כי הנה אמרו רז"ל⁸⁵: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה". פירוש "שרצתה", היינו לשון רץ וגם לשון רצון. וכמו שכתוב (שמואל ב כב, ל): "בכה ארוץ גדוד", שהוא גם כן לשון רץ וגם יש בו גם כן ענין רצון, וכמו שיתבאר.

והענין: דהנה כתיב (יחזקאל א, יד): "והחיות רצוא ושוב" - בחינת רצוא זה, הוא ענין תשוקה בלב לדבקה בו יתברך.⁸⁶ והוא גם כן לשון מרוצה, כמו הרץ ממקומו להלאה - כך הוא ענין תשוקה זו של החיות, להיות יוצאים ועולים ממקומם וליבטל וליכלל באין-סוף ברוך-הוא. וכעין מה שכתוב (ישעיה ו, ב): "שרפים עומדים ממעל לו", ופירוש: ממעל לשכינתא⁸⁷, והיינו שתשוקתם להכלל שם כו'.

וכן⁸⁸ בחינת כללות נשמות ישראל במקורן ושרשן, יש בהן בחינת רצוא, ברצון ותשוקה לדבקה בו באין-סוף ברוך-הוא. וכמו שכתוב (בראשית ג, טז): "ואל אישך תשוקתך". והיינו מפני השגתה בהיותה בבחינת "ארץ", שהיא בחינת המדרגה התחתונה, להיות "עם" ודבר נפרד כו'.

⁸⁰ (דבור המתחיל כי כאשר וביאורו: להעיר מהנ"ל [לקוטי תורה סוף שיר השירים, דבור המתחיל "כי כאשר השמים החדשים" תקס"ד - מכאן באריכות הפסוק "השמים כסאי"]. לקוטי תורה לג' פרשיות במקומו [אור התורה בתחלתו]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר שבת פרשת נארא, ראשי-חדש שבט תקס"ז. נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנחת אדמו"ר האמצעי בתוספת הגהות מאדמו"ר הצמח צדק, חלקם מהדרוש "היה מספר בני ישראל משבת פרשת במדבר תקס"ה (הנחת מהרי"ל) שגדפס בלקוטי תורה במדבר ה, כ"ג. וראה סקירה אודות המאמר לקמן בהוספות.

⁸¹ (ישעיה סו, כב. פסוק בסיום ההפטרך דשבת ראשי-חדש).

⁸² (ראה בראשית רבה פרשה א, ד. ויקרא רבה פרשה לו, ד. רש"י בראשית א, א).

⁸³ ("ראשית תבואתה". ירמיה ב, ג).

⁸⁴ ("ראשית דרכו". משלי ח, כב).

⁸⁵ (בראשית רבה פרשה ה, פסקה ח: על הפסוק (א, י): "ויקרא אלקים ליבשה ארץ").

⁸⁶ (ראה זהר חלק ג מז, ב. ושם עט, ב).

⁸⁷ (וין . . נפרד: לקוטי תורה במדבר שם ה, ב).

לשבת גו" ו"צדקה תרומם גו").

מכבוד קדושת אדמו"ר הצמח צדק: לשון התורה אור בשינויים עם הגהות והוספות מהצמח צדק וכבוד קדושת אדמו"ר מהר"ש - אור התורה בראשית (כרך ו) תורכ, א'תתל, ב (מתחיל "השמים כסאי").

הגהות לחלקו השני של המאמר בענין "והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי" - אור התורה בראשית (כרך ג) תע, א"ב ומתחיל: "לדבור המתחיל השמים כסאי בתורה אור ריש פרשת בראשית".

תוכן חלקו הראשון של המאמר (עד פרק "והארץ הדום רגלי") - אור התורה ויגש (כרך ה) תתקפג, א בדרוש "ויגש אליו יהודה". חלק מלשון התורה אור עם הגהות מובא ברשימת הצמח צדק על פסוק "השמים כסאי" סעיף א - אור התורה בראשית (כרך א) בתחילתו [וני"ך כרך א עמוד שיב].

מכבוד קדושת אדמו"ר מהר"ש: המאמר שלפנינו עם הגהות - ספר המאמרים תרל"ח עמוד ריו ואילך (והוא חלק מהנדפס באור התורה בראשית סוף עמוד תורכג, א ואילך). מכבוד קדושת אדמו"ר מוהרש"ב: דבור המתחיל "השמים כסאי" - המשך תרס"ו עמוד תרפה. תשי; המשך תער"ב חלק ב עמוד א'קפח (נקודת המאמר בקיצור ובשינויים). תוכן תחילת המאמר (עד פרק "והארץ הדום רגלי") הובא ונתבאר בדבור המתחיל "כי כאשר השמים החדשים" - ספר המאמרים תער"ח עמוד רעו ואילך.

מכבוד קדושת אדמו"ר מוהרי"צ: דבור המתחיל "כי כאשר השמים החדשים" - ספר המאמרים תרפ"א עמוד רפב ואילך (מיוסד וביאור על דבור המתחיל זה תער"ח). רפו ואילך, רצד ואילך. ספר המאמרים תרפ"ה עמוד רלב ואילך.

מכבוד קדושת אדמו"ר: דבור המתחיל "השמים כסאי" (הקשורים למאמר שלפנינו) שבת פרשת: נח תשל"א (בתחילתו תוכן קצר מהמאמר). קדושים תשל"ו (תורת מנחם ספר המאמרים מלקט חלק ג [אדר-סיון] עמוד רלח). מוצאי שבת פרשת ראה תשל"ח (בתחילתו תוכן המאמר). קרח תשמ"מ (מדייק בתחילת המאמר ובסופו בענין ג' פעמים ארץ). תרומה תשמ"מ (תחילת המאמר; שמים וארץ). נח תשמ"ה (תוכן המאמר עם הוספות). נארא תשמ"ו (נקודות מהמאמר עם ביאורים). קדושים תשמ"ו (בתחילתו - נקודות בענין כסאי והדום רגלי; תורה ומצות). נח תשמ"ח (ג' פעמים ארץ והקשר לג' הבתי מקדושות). ראה גם דבור המתחיל "כי כאשר השמים החדשים: שבת פרשת תזריע-מצורע תשמ"ב. ראה תשמ"ה. קרח תשמ"ו (ג' פעמים ארץ).

הרב הקסיד רבי הלל מפאריטש: ששה דרושים בהתחלת "השמים כסאי" - פלח הרמון בראשית חלק ב (נמצא בדפוס). אחד מהם הוא לשון התורה אור בשינויים קלים עם הגהותיו. מאמר נוסף מתחיל: "מה ששמעתי מרבי משה וילינקר ביאור על "השמים כסאי" שבתורה אור מאדמו"ר הנקו").

העולמים" הוא רק מבחינת "מלך", שבחינת מלוכה היא רק הארה בלבד ממנו יתברך, שהארה זו נמשכת ממנו יתברך להיות חיות כל העולמות עליונים ותחתונים;

ונודע שיש רבוי עולמות, למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. וזהו פירוש "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד":

כי "ועד" אין לו הפסק⁹⁵. והיינו שבחינת "כבוד מלכותו" נמשך להחיות עולמות ונבראים אין קץ, וכמו שכתוב (איוב כה, א): "ה' יש מספר לגדודיו כו", וכתוב (דניאל ז, י): "אלף אלפין ישמשוני, ורבו רבבן קדמוהי יקומון". וזהו מספר גדוד אחד⁹⁶ כו. ועם כל הרבוי הזה, מכל מקום כולם נמשכים רק מבחינת "מלך", שהוא בחינת "שם" לבד, כמאמר: "למען שמו באהבה"⁹⁷. מלך כו. והוא בחינת "ממלא כל עלמין".

ומזה נולדה בחינת התפעלות האהבה בלבד, באמרו: "ואהבת את ה' אלקיך" (ואתחנן ו, ה). פירוש "את ה' אלקיך", היינו כמו שאמר לעיל (שם, ד): "שמע ישראל ה' אלהינו כו", והוא מה שמעלה ויתירה נודעת לנו מכל גדודי מעלה, שקרבנו ל"שמו הגדול", שהוא בחינת "סובב כל עלמין" ועצמיות אלקותו יתברך, הוא בחינת "יחיד", שלמעלה מעלה מבחינת "חי העולמים" שהוא רק מבחינת "מלך" כו.

וזהו שנקראת כנסת ישראל "אחת", כמו שכתוב⁹⁸: "אחת היא יונתי כו", שהיא מקבלת מבחינת "ה' אחד" ממש. והיינו על ידי שתהיה בבחינת "אחת היא לאמה". להיות שעל ידי ההתבוננות תבא לבחינת "אחת", להיות לה רק רצון אחד לדבקה בו יתברך, >א< והוא בחינת רצון ה' לבחינת "סובב כל עלמין", לדבקה בעצמות אלקות, וכמאמר (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים כו". וזהו ענין "ואהבת" שבקריאת שם.

ופירוש וענין הרצוא, היינו כמו שכתוב⁹⁹ "בכה ארוץ גידוד":

"בכה" דוקא – בעצמותה.

ו"ארוץ גידוד" היינו בחינת "אלף אלפין ישמשוני, ורבו רבבן קדמוהי יקומון"¹⁰⁰, שבכולם לא יחפוז, רק בזה לבדו.

ו"אדלג שור" היינו גם בחינת כל המקיפים עליונים. כי "שור" הוא חומה, כמו שכתוב (ויחי מט, כב): "בנות צעדה עלי שור". ועל דרך משל החומה – הוא מקיף לעיר, גם הם "אדלג", כי התשוקה

וכן⁸⁸ הוא גם כן בנפש האדם למטה המשכלת ומתבוננת ב"ה' אחד", איך שהוא יתברך "מחדש בטובו כו"⁸⁹ ומהווה כל העולמות מאין ליש ממש, אשר על כן הוא גם כן בחינת "ארץ", בבחינת רצוא ורצון "לדבקה בו" יתברך ו"לאהבה את ה' [א] כי הוא חייך"⁹⁰.

והנה בחינת הרצוא הזה הוא בקריאת שם, ובחינת השוב הוא בתפלת שמונה-עשרה ובתלמוד-תורה, שהוא בחינת גילוי אלקות מלמעלה למטה בנוע. ופסוקי דזמרה שקודם קריאת שם היינו לספר בשבחו של מקום⁹¹. כמו שכתוב (תהלים קמט, ו): "רוממות אל בגרונם", ועל ידי זה נעשה כמו "חרב פיפיות [א] לעשות נקמה כו" (שם, רז), דהיינו לקרוע המסכים המבדילים גילוי אלקות.

וכל זה הכנה בלבד לשמונה-עשרה: כי בשמונה-עשרה הוא המשכת גילוי אלקות באמרו: "ברוך אתה ה' אלקינו", שהוא בחינת גילוי "סובב כל עלמין" ב"ממלא כל עלמין". אך כדי שיבא לזה צריך הוא לסדר שבחו של מקום תחלה בפסוקי דזמרה, כמו ב"ברוך שאמר והיה העולם"⁹² – איך שבדבור אחד⁹³ בלבד נתהוו שמים וארץ וכל צבאם כו⁹⁴.

וכמו שמשיים בברכה זו ב"ישתבח": "מלך יחיד חי העולמים", וב"ברוך שאמר" אומרים גם כן "יחיד חי העולמים מלך" – פירוש: שהוא יתברך הוא "יחיד" ומיוחד כמו קודם בריאת העולם, ו"חי

⁸⁸ (ונו . . חייך: לקוטי תורה במדבר שם ה, ג).

⁸⁹ (ברכת "יוצר" בקריאת שם של שחרית).

⁹⁰ (לדבקה בו . חייך: עקב יא, כב בשינוי הסדר).

⁹¹ (שבדבור אחד ז, ב. ברכות לב, א).

⁹² (כי עם היות שהנפש-האלקית היא בחינת "ארץ", שהוא בחינת רצוא, אך היינו מצד שורשה יש בה בחינת השתוקקות תמיד לדבקה בו יתברך. אבל בידידתה למטה להתלבש בגוף ונפש-הבהמית אשר הן מסתירים על אורה כו, וממשיכים אותה אחריהם להמשך בקדרות אופל עניני עולם-הזה, ואז נסתר ונעלם בה התשוקה והרצוא לאלקות. בנוע ש"לאום מלאום יאמין" (תולדות כה, כג), ו"כשזה קם כו" (זה נופל: פירוש רש"י שם, וראה פסחים מב, ב. מגילה ו, א).

ואי לזאת, כדי שתוכל לבא לבחינת הרצוא בשעת קריאת שם, צריכה הכנה רבה לזה, והוא ענין פסוקי דזמרה ב"סידור שבחו של מקום" כו. והכל הכנה לבחינת השוב דשמונה-עשרה, כי גם הרצוא הוא בשביל להיות שוב, בנוע. כמו שהלויים היו טפלים לכהנים כו.

וגם דרך פרט, פסוקי דזמרה הוא הכנה לשמונה-עשרה גם כן, שהוא המשכה וגילוי למטה. שמתחלה צריך לקרוע המסכים המבדילים על ידי פסוקי דזמרה בכדי שיוכל להיות הגילוי למטה).

⁹³ (אבות ה, א).

⁹⁴ ("את עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה". נחמיה ט, ו).

⁹⁵ (עירובין נד, א).

⁹⁶ (תגינה יג, ב).

⁹⁷ (ברכה ראשונה בתפילת העמידה).

⁹⁸ (שיר השירים ו, ט: "אחת היא יונתי תמתי. אחת היא לאמה").

⁹⁹ (שמואל-ב כב, ל: "כי בכה ארוץ גידוד. באלקי אדלג שור").

¹⁰⁰ (ועיין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק (תהלים קמו, ה) "ורב כח לתבונתו אין מספר", איך ששרש כל גידוד הוא בו' קצוות דאצילות, ועיין שם (דבור המתחיל "גדול אדונינו" – מאמרי אדמו"ר הזקן תק"ע עמוד קטז; סידור עם דא"ח ס, א ואילך)).

וזהו שכתוב (שמואל א כה, כט): "צְרוּרָה בְּצִרּוּר הַחַיִּים כִּי": "צְרוּר" זה היינו המצות כידוע. והתורה, אף על פי שנקראה מזון¹⁰⁷, מכל מקום היא גם כן בחינת לבוש, כמו שכתוב (תהלים קד, ב): "עוֹטָה אֹר כְּשִׁלְמָה"¹⁰⁸,

על כן נקרא בחינת שוב זה על ידי תורה ומצות, בשם "שמים": כי כמו שהשמים מקיפים לארץ, כך בחינת השוב הזה הוא בחינת מקיף לבחינת הרצוא דארץ הנ"ל.

ועוד זאת: על דרך משל מארץ ושמים הגשמיים, הרי אנו רואים שהארץ אינה רק בגריז חרדל¹⁰⁹ לגבי מרחב הכדור של השמים המקיפים עליה מכל צדיה בהשוואה אחת - כך ערך בחינת הרצוא הזה דארץ לגבי בחינת השוב דתורה ומצות, שנקרא רצונו וחקמתו יתברך, הוא רק כערך גריז חרדל לגבי מרחב הגדול דשמים.

וזהו "השמים כסאי, והארץ הדום רגלי" - פירוש:

"הדום רגלי" הוא על דרך השרפה¹¹⁰ לכסא שמגביה הרגלים, כך הנשמות שנקראו "ברא פרעא דאבוה"¹¹¹ מתעלים על ידי בחינת "ארץ", הוא בחינת הרצוא.

ודרך פרט - כל זמן שיש עליה לבחינת "ארץ העליונה" היא כנסת ישראל, כמו בשבת יום טוב דכתיב (ישעיה נח, יג): "אם תשוב משבת רגליך", וכן הג' יום טוב נקראים "ג' רגלים"¹¹².

ו"השמים כסאי" היינו בחינת שוב - שהוא א"י¹¹³ וירדה והמשכה, הרי זה כמו היושב על הכסא שמשפיל קומתו.

וזהו "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל" (תהלים כב, ד) - פירוש: שהוא יתברך "קדוש" ומובדל מכל העולמות; רק על ידי "תהלות ישראל" נמשך להיות "יושב" ונשפך למטה. וכמאמר¹¹⁴ ש"הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה כו".

וזהו שנקראה התפלה¹¹⁴: "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" (ויצא כח, יב) - פירוש: ה"סולם" הוא העלייה בבחינת

היא רק למהותו ועצמותו יתברך ממש.

(שגם כל המקיפים - כלא חשיב אצלו יתברך¹⁰¹. ולכן נקרא "שור", כמו שהחומה נעשית מאבנים, שהם רק בחינת דומם, כך כתיב (בשלח טו, יא): "עשה פלא", שבחינת "פלא" ומקיפים עליונים הוא רק כמו בחינת עשייה אצלו יתברך).

וזהו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ כו". "שמים" הם בחינת מקיפים, ו"ארץ" הם בחינת פנימיים. שזהו בחינת "שור" ובחינת "גדוד" הנ"ל, ו"ארץ" ו"אדלג" אותם בכל התשוקה שלי, "בכה" ממש - בעצמותה: :

והנה מבחינת רצוא הנ"ל בקריאת שמע נעשה שוב אחר כך בתפלה. ולכן גם בסוף הקריאת שמע הוא מסיים (שלח טו, מא): "אני ה' אלהיכם", פירוש: אלקיכם ממש, להיות בחינת גילוי אלקות בכל אחד ואחד מלמעלה למטה, למהוי אחד באחד כו¹⁰².

ואחר כך בשמונה עשרה, בח"י ברכאן, נמשך זה הגילוי אור בבחינת שוב ממש בח"י ברכות, באמרו "ברוך אתה ה' - מ"ברוך" ל"אתה" בגילוי לנוכח, כידוע.

ואחר שמונה עשרה - בלימוד התורה נמשך גילוי זה בתורה, כמו שכתוב (משלי ו, כג): "ותורה אור כו", כי "רוח אייתי רוח כו"¹⁰³. ועל ידי בחינת הרצוא הנ"ל נמשך בחינת "רוח", המשכה מלמעלה למטה. וכמו שכתוב (איוב לד, יד): "אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסף כו".

ואחר כך במעשה המצות נמשך בחינת שוב זה יותר. וכידוע בשרש ענין המצות, שהוא להמשיך האור בכלי דוקא, וכמו שכתוב (משלי ו, כג): "כי גר מצוה כו". ועל קיום המצות אמרו רז"ל¹⁰⁴: "ב"על כרחק אתה חי" - פירוש: לפי שאחר האהבה והתשוקה במסירת נפש בבחינת רצוא הנ"ל, אחר כך נעשה בחינת שוב להיות ב"על כרחק אתה חי" בגוף, כדי להיות גילוי אור האלקי מלמעלה למטה במעשה המצות.

וזהו פירוש "בכל לבבך" - במסירת נפש תחילה בבחינת הרצוא. ואחר כך "ובכל נפשך" היא בחינת שוב, לקשר מחשבה, דבור ומעשה - במחשבה, דבור ומעשה של התורה ומצות כו.

והנה בחינת השוב נקרא "שמים", כי הנה בבחינת השוב הזה בתורה ומצות נמשך האור למעלה בבחינת מקיף, כידוע שהמצות הן בחינת מקיפים¹⁰⁵. ועל כן נעשו המצות לבושים לנשמה¹⁰⁶ בגן עדן, כי הלבושים והמקיפים ענין אחד הם כו.

¹⁰¹ וכמו שנתבאר במקום אחר בפירוש (נוסח ברכת "יוצר") "אדון הנפלאות כו" (לקמן בשלח סג, א ואילך).

¹⁰² (זהר חלק ב תרומה קלה, א).

¹⁰³ (זהר חלק ב קסב, ב).

¹⁰⁴ (אבות ד, כב).

¹⁰⁵ (ראה תנאי פרק ה, ובמראי מקומות שם).

¹⁰⁶ (ראה זהר חלק ב, רי, איב, רכט, ב).

¹⁰⁷ (ראה חגיגה יד, א. בראשית רבה מג, ז).

¹⁰⁸ (ועיין דבר זה במקום אחר: על פסוק (אחרי טו, ל) "כי ביום הזה יכפר כו", בענין (אבות פרק ו, ד) "כך היא דרכה של תורה כו אשך וטוב לה" (לקוטי תורה אחרי כו, א-ג). ועל פסוק "וראיתם אותו וזכרתם כו" (סידור עם דא"ח ג, ג ואילך. וראה לקוטי תורה שלח מז, ב. ועוד). ועל פסוק "את שבתותי תשמרו" (מאמרי אדמ"ר הקדוש חלק ט"ז עמוד פג ואילך)).

¹⁰⁹ (ראה של"ה מח, סוף עמוד א. נב, ב).

¹¹⁰ (ראה לעיל א, ב).

¹¹¹ (מוכא בעץ חיים שער פרקי העלם פרק א (בשם רז"ל). של"ה קנר, א. וראה עירובין ע, ב. תוספות יבמות ג, א - דבור המתחיל "מקמי". רש"י כתובות צב, א - דבור המתחיל "כבעל". יונת אלם ריש פרק ב. וראה לקוטי שיחות חלק טז עמוד 53 הערה 52. ושם נסקן).

¹¹² (משפטים כג, יד. ועוד. ראה לקוטי תורה להאריז"ל סוף פרשת משפטים).

¹¹³ (עבודה זרה ג, ב).

¹¹⁴ (תקוני זהר תקון מה. וראה זהר חלק א רסו, ב. חלק ג שו, ב).

כדי שעל ידי זה נעשה "חרב פיפיות" – "לעשות נקמה בגוים" הוא נפס-הבהמית והגוף כו', דהיינו שעל ידי הרצוא נעשה בטול-רצון, בחינת "אתהפכא חשוכא לנהורא"¹¹⁸ – שזה אינו שייך רק עכשיו שיש קליפות המסתירים עד ש"החשך יכסה ארץ", והוא בחינת לבושים המלבישים ומסתירים, וכמו שכתוב (ישעיה נ, ג): "אלביש שמים קדרות כו".

ולכן הוזהרנו בקריאת-שמע (עקב יא, טז): **"השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם כו"**¹¹⁹ **והשתחיתם** – פירושו: שכל קליפה המסתרת נקרא "אלהים אחרים" ועבודת-כוכבים; והשתחואה היינו בחינת המשכה, כמו על ידי השתחואה בקדושה בכריעה ב"כרוך"¹²⁰ שממשיך גילוי אלקות – כך "את זה לעומת זה כו" (קהלת ז, יד).

וזהו מאמר רז"ל¹²¹ **"ישראל שבחוץ-לארץ – עובדי עבודה זרה בטירה הם"**: דהיינו כשהוא חס-ושלום לגמרי חוץ לארץ העליונה, שהוא בחינת הרצון לה' יתברך, בחינת "ארץ שרצתה כו"¹²², רק שנמשך לגמרי אחרי הבלי עולם-הזה; הגם שהם דברים המותרים מבחינת טוב שבנוגה, על ידי זה גורם יניקה והמשכה לבחינת נוגה. וזה נקרא השתחואה והמשכה לבחינת "אלהים אחרים" כו', דהיינו תוספת יניקה לחיצונים.

ועל ידי זה **"ועצר את השמים ולא יהיה מטר"** (עקב יא, יז) – שלא יהיה ההמשכה בקדושה מבחינת שוב דשמים עליונים כו'.

ובקיות כן, צריך כל אחד לעורר בחינת רצוא – "אם ישם אליו לבו", **"לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתיקו כו"**, **"ולעבדו בכל לבבכם כו"** (שם, יג), שזהו בחינת ארץ. ועל ידי זה **"ונתתי מטר ארצכם כו"**¹²³ (שם, יד), הוא בחינת השוב.

מה שאין כן לעתיד-לבא דכתיב (זכריה יג, ב): **"ואת רוח הטומאה אעביר כו"**, ולא יהיה כלל בחינת קליפה המסתרת גילוי אלקות, וכן נאמר (ישעיה ל, ב): **"ולא יכנף עוד מוריק, והיו עיניך רואות כו"**. אם כן אין צריך כלל ענין בחינת הביטול של היש, שזהו בחינת הרצוא דעכשיו לצאת מבחינת ההפך המנגד כו'.

וזהו **"הנני עושה חדשה בארץ"** – פירושו: שלא יהיה כמו עכשיו בחינת רצוא ואתערותא-דלתתא שעל ידי זה יהיה ההמשכה; שאז, כיון שיהיה הגילוי למטה כמו למעלה, אם כן אין שייך רצוא כו'.

(ובזה יש לבאר מה שכתוב (ישעיה נד, י): **"כי ההרים ימושו כו"**: כי הר היינו בחינת רצוא, כנודע מענין **"לא כאברהם שקראו הר כו"**¹²³, ואז

רצוא, אך **"ראשו מגיע השמימה"** – שבשמונה-עשרה מתחיל השוב כנ"ל, ועיקרו אחר כך על ידי תורה ומצות.

וזהו שאמרו רז"ל¹¹⁵ לחד מאן דאמר, ד"ארץ קדמה לשמים" בבריאה: כי הרי מבואר למעלה בענין קריאת-שמע ושמונה-עשרה ותורה, דבחינת הרצוא צריך להיות קודם לבחינת השוב. וכך היא המדה, כי **מאתערותא-דלתתא** דוקא נעשה אתערותא-דלעילא. וכמו שכתוב: **"אם ישם אליו לבו"**, ואז אחר כך: **"רוחו ונשמתו אליו יאסף"**. ועל כן **"ארץ"**, שהוא לשון רצוא, "קדמה לשמים" שהוא בחינת שוב.

ובכל זה יובן מה שאמרו רז"ל: **"בראשית – בשביל ישראל שנקרא ראשית" וגם "בשביל התורה שנקראה ראשית" – ברא אלקים את השמים ואת הארץ" הגשמיים:**

דהנה בתורה ובִישראל יש בחינת שמים וארץ רוחניים: בתורה הוא בחינת שוב, שהוא בחינת שמים כנ"ל, ובִישראל – בעבודתם במסירת-נפש הוא בחינת רצוא, בחינת ארץ. ועל כן, על ידי תורה וִישראל דוקא יתקיימו שמים וארץ הגשמיים, דהיינו על ידי בחינת שמים וארץ הרוחניים, שהוא בחינת **"רצוא ושוב"** שעל ידי תורה וִישראל¹¹⁶:

והנה, כל זה הוא ענין שמים וארץ דעכשיו – שצריך להיות תחלה בחינת ארץ – רצוא, ואחר כך מקבלת מבחינת שמים – השוב כו'. אבל לעתיד-לבא כתיב¹¹⁷: **"הנני עושה חדשה בארץ"**.

ופירוש וענין התחדשות זו בבחינת ארץ, היינו משום דלעתיד-לבא לא יהיה שייך בחינת רצוא דארץ על דרך שהוא עכשיו שהוא ענין הרצוא והתשוקה לצאת מההפך, אשר **"החושך יכסה ארץ כו"** (ישעיה ס, ב);

כנ"ל בענין פסוקי-דזמרה, שהוא בחינת **"רוממות אל בגרונם"**

¹¹⁵ (תניגה יב, א).

¹¹⁶ (וזהו **"ואשים דברי בפיך כו"**, לנטוע שמים וליסוד ארץ" (ישעיה נא, טז). וגם יש לומר, שבתורה ומצות עצמן יש בחינת שמים וארץ: כי המצות מעשיות הן בחינת ארץ, כי **"הארץ הדרום רגלי"** – שפררף, וכך **"צדקה תרומם גוי"**. ותורה היא בחינת שמים והמשכה. וענין על מאמר **"מזוזה מימין כו"** (לקמן מא, ד ואילך).

וזהו **"ואשים דברי בפיך"** – הוא בחינת תורה, **"ובצל ידי כסיתיך"** (שם) – הוא בחינת מצות, שעל ידי זה **"לנטוע שמים וליסוד ארץ"**.

ואתי שפיר ד"בראשית" היינו **"בשביל התורה שנקראה ראשית"**, שיש בה עצמה בחינת שמים וארץ – תורה ומצות, לכן על ידי זה מתקיימים שמים וארץ; וכן **"בשביל ישראל כו"** – שיש בהן בחינת רצוא ושוב.

וענין מה שנתבאר על פי הזוהר פרשה שופטים (זוהר חלק ג ערה, א): **"שמים וארץ אינן סהדין כו"** (באורי זוהר לאדמו"ר האמצעי קכא, ד, רנו, ב).

¹¹⁷ (חבור הפסוקים ישעיה מג, יט: **"הנני עושה חדשה עתה תצמח"**. ורמיה לא, כא: **"כי ברא ה' חדשה בארץ"**).

¹¹⁸ (על פי זוהר חלק א ד, א).

¹¹⁹ ("ועבדתם אלקים אחרים").

¹²⁰ (ברכות יב, א).

¹²¹ (עבודה זרה ח, א).

¹²² ("לעשות רצון קונה").

¹²³ (על פי פסחים פח, א. רש"י ויצא כח, יז).

יתבטל בחינה זו, כיון שגם למטה יהיה הגילוי ממש "עין בעין יראו כו" (ישעיה נב, ח).

ועל כן אמר שיהיה אז בחינת "השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה" – "אני" דוקא, דהיינו מצד אתערותא דלעילא בלבד, ולא מצד אתערותא דלתתא כלל. כי אין צריך אתערותא דלתתא – רק לברר ולהפך מ"חשוכא לנהורא" כנ"ל, אבל לעתיד לבא שאין צריך לזה, יהיה בחינת אתערותא דלעילא לבד, על כן אמר "אשר אני עושה".

והיינו שקורא אותן בשם "שמים חדשים" ו"ארץ חדשה", פירוש: שבאים בבחינת גילוי מלמעלה למטה מצד עצמות המאציל, אשר לא היה עדיין בחינה כזו בבחינת גילוי בראשית ההשתלשלות;

כמו דכתיב (בראשית ב, ד): "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים", ענין "אלקים" זה, היינו בחינת הצמצום וההסתר. ששמים וארץ דעכשיו נמשכו על ידי שם אלקים, כמו שכתוב "בראשית ברא אלקים כו"; ועל ידי "ארץ", שהוא בחינת רצוא נמתק הדין והצמצום דשם אלקים המעלים והמסתיר. וזהו "ביום עשות ה' אלקים", שנכלל אלקים זה בהו"ה, וזהו פירוש "עשות ה' אלקים", היינו יחוד והתכללות שמות אלו יחד.

וכל זה הוא על ידי "ארץ ושמים" – בחינת "רצוא ושוב". אך צריך להיות "ארץ קדמה" דוקא – בחינת רצוא תחלה.

אבל לעתיד שיהיו שמים חדשים וארץ חדשה, הוא בחינת "אשר אני עושה" ולא על ידי צמצומים דשם אלקים, ואז יהיו שמים קודם, כי אין צריך לבחינת קדימת הרצוא כו. וזהו "ויצא כבדך חצו" (זכריה ט, יד), שהוא בחינת גילוי מלמעלה למטה.

א הנה צריך להבין בענין השמים החדשים וארץ החדשה: דאם הם באים רק בבחינת אתערותא דלעילא לבד, שזהו פירוש "אשר אני עושה כו", אם כן איך יתכן בזה בחינת ארץ – בחינת רצוא, מלשון רץ כנ"ל?

(והרי לעתיד לא שייך בחינת רצוא כלל אפילו מלמטה, כמו שנתבאר לעיל, וכל שבן לכאורה דלא שייך בחינה זו בהגילוי שמלמעלה שהוא בחינת "אשר אני עושה")

ולמה אמר "והארץ החדשה אשר אני עושה", לא היה לו להזכיר – רק בחינת שמים לבד?

אך הענין הוא, דגם בבחינת אתערותא דלעילא בלבד יש ב' מדרגות הללו ד"רצוא ושוב", רק שהשמים קדמו לארץ. ולהבין איך יתכן בחינת רצוא בעצמות המאציל – מאחר שאין דבר מסתיר לפניו כלל!

הנה יובן על דרך משל: שאנו רואים בחינת "רצוא ושוב" בגוף האדם הגשמי, ברוח החיים אשר בקרבו, שדופק בלבו ונקרא בזוהר "דפיקו דלבא"¹²⁴, שהחיות שבלב הוא בא בנשימה דוקא

רצוא ושוב, בהתפשטות והסתלקות, וכן חוזר חלילה, שמתפשט וחוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט; כדפק שבד, שהחיות נמשך ומתפשט, וחוזר ומסתלק, וחוזר ומתפשט. וכן הוא ממש ב"דפיקו דלבא", שהוא ענין התפשטות והסתלקות והתפשטות של רוח החיים שבלב, והיינו ממש כמו בחינת רצוא ושוב. ונמצא, רצוא ושוב כזה, הוא הכל בגוף האדם עצמו עדיין ולא מזולתו אלו. (ורוצה לומר, שרצוא ושוב זה הוא כענין המשכת חיות הנפש בהגוף, שסדר המשכה זו הוא על ידי התפשטות והסתלקות כו, שזהו בחינת רצוא ושוב).

וגם הנה יובן עוד במשל זה שב"דפיקו דלבא", שאין הרצוא קודם לשוב אלא אדרבה השוב קודם לרצוא. כנראה בחוש, שבראשונה הוא ההתפשטות והמשכת החיות בלב, שזהו כמו בחינת שוב, המשכת האור בהכלי. ואמנם תכף ומיד חוזר ומסתלק, והוא בחינת רצוא והסתלקות האור מהכלי, וחוזר ומתיישב וכן חוזר חלילה. וכדמיון הנשימה מהכלי¹²⁵ הפה – שבתחלה יתפשט ההכל והרוח, ומיד יחזור בחזרה וחוזר ומתפשט.

וכדוגמא הזאת יובן למשכיל למעלה¹²⁵ בבחינת רצוא ושוב שמלמעלה למטה¹²⁶, דשייך גם כן בחינת רצוא. רק שהתפשטות האור קודם לבא, ואחר כך מיד חוזר ומסתלק וחוזר ומתפשט.

וזהו ענין "קול דודי דופק" (שיר השירים ה, ב): שהקול וההמשכה מלמעלה למטה הוא גם כן כמו בחינת הדפק הנ"ל ונקרא זה ב"עץ חיים"¹²⁷ בשם "מטי ולא מטי" – שהאור מטי ומתפשט, וחוזר ומסתלק – "ולא מטי". שבחינת "מטי" הוא בחינת ההתפשטות קודם לבחינת "לא מטי" – והכל בבחינת אלקות עצמו.

וזהו "כי ה' אלקינו אש אוכלת" (ואתחנן ד, כד): ענין דמיון שפע האלקות לאש הוא מפני שהאש טבעו בבחינת הסתלקות אחר ההתפשטות – כדמיון "דפיקו דלבא".

וזהו ענין "השמים החדשים והארץ החדשה", שהוא בחינת

¹²⁵ (על פי משלי טו, כד: "למעלה למשכיל").

¹²⁶ (ולא בבחינת רצוא ושוב ש"החיות רצוא ושוב" (יחזקאל א, יד), של הנבראים כו, כי אם אדרבה, גם כן בהשפעה עליונה של אין סוף ברוך הוא בכלים ועולמות.

וגם אפילו ממש "בראשית", מראשית ההמשכה מאין סוף ברוך הוא להתלבש בשרש בחינת הכלים, שהן שרש כל העולמות עליונים ותחתונים, שייך גם כן "רצוא ושוב" שהוא הסתלקות והתפשטות, כי מיד שנמשך ומתפשט צריך להיות הסתלקות, שאם לא כן יתבטלו הכלים מהיות בחינת כלים כו, רק שההתפשטות הוא קודם, והוא כמו בחינת השוב, ואחר כך הוא בחינת הסתלקות ורצוא, וכן חוזר חלילה.

וענין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק "ויקחו לי תרומה כו" (דבור המתחיל "ויקחו לי תרומה" תק"ע, נדפס באור התורה תרומה עמוד א' שנג. א' שנג. (סעיף ב). א' שנג. א' שנג.)).

¹²⁷ (שער ז (שער מטי ולא מטי). על פי זהר חלק א טו, ב. סה א. ועוד).

¹²⁴ (דופק הלב. תקוני זהר תקון סט קה, א).

וירדתה היתה כלולה במאצילה ברוך-הוא באהבה ויראה כו'. כי הנפש יש לה שכל ומדות כו', וירדה ונתלבשה בגוף ונפש-הבהמית המעלימים ומסתירים כו' ומלבישים אותה ב"לבושים צואים" - הן המדות שמצד הקליפה כו'. שירידה זו צורך עלייה היא, כדי לברר בירורין על ידי המשכת התורה והמצוות, שבהן מלובש אור אינ-סוף ברוך-הוא, ובהן ועל ידן יהיה גילוי אור אינ-סוף ברוך-הוא ממש על נפשו כו', כמו שנתבאר במקום אחר¹³⁰.

ולחבין זה, שהרי התורה והמצוות אשר לפנינו הן גם כן בירידות והשתלשלות המדרגות ¹³¹ "מאור פניו יתברך, עד שנתלבשו בענינים גשמיים וחומריים, שלכן בקשו המלאכים "אשר תנה הודך על השמים כו'" (תהלים ח, ב) - ובמה יהיה יתרון מעלתן ממעלת אהבה ויראה של הנשמה?

וגם: הרי אמרו כי "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא"¹³¹, שאהבה ויראה הן ה"גדפין"¹³² המעלות ומנשאות את התורה - והרי אדרבה נראה, שמעלת אהבה ויראה גדלה מאד ביתר שאת ממעלת התורה! :

אף הענין הוא, דכתיב (ישעיה מג, ז): "כל הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו כו'":

"הנקרא בשמי" הוא עולם האצילות, שהוא "נקרא בשמי" ממש. ששם שורה אור אינ-סוף ברוך-הוא ממש, ומתייחדים עמו בתכלית היחוד, ד"איהו וחייהו חד, ואיהו וגרמוהו חד"¹³³, שהכל בטל ונכלל באור אינ-סוף ברוך-הוא ממש. ועל כולם נקרא שמו - שכולם הם בבחינת אינ-סוף.

הגם שאין צורך אליו יתברך (וכנודע שאדם דאצילות נקרא אדם-דעשיה, בחינת עשיה גשמית) ואפילו עולם האצילות אינו אלא זיו והארה כו'; רק שההארה היורדת ונמשכת שם, היא מתאחדת בלי שום פירוד והתחלקות, עד שכולם מלאים מן ההארה ההיא, ואין שם תפיסת שום דבר זולת ההארה ההיא.

כי "אצילות" - מלשון הפרשה¹³⁴. כמו "ויאצל מן הרוח כו'" (בהעלותך יא, כה) דגבי משה, דתרגומו¹³⁵: "ואפריש". שבודאי לא נתן כל רוחו על הזקנים עד שהגיעו למעלתו ומדרגתו ממש, אלא

ההמשכה העליונה אשר נמשך באתערותא-דלעילא לבד, בזה יש גם כן בחינת שמים וארץ: ההמשכה בחינת "מטי" נקרא שמים, ובחינת ההסתלקות האור מהכלי הנקרא "לא מטי", זהו בחינת ארץ מלשון רצוא. ולכן כאן קדם שמים לארץ, בהיות בחינת "מטי" קדם לבחינת "לא מטי";

מה שאין כן ברצוא-ושוב דנבראים, צריך להיות תחלה ארץ - בחינת רצוא, ואחר כך שמים - בחינת שוב. וכמו שכתוב: "והחיות רצוא ושוב", וכתיב: "ביום עשות כו' ארץ ושמים" כנ"ל.

וזהו ענין "כאשר השמים החדשים והארץ החדשה כו' עומדים לפני" - "לפני" דייקא, דהיינו בבחינת הפנימיות ועצמיות, מה שאין אתערותא-דלתתא מגעת לשם כלל.

"כן יעמוד זרעכם ושמכם" - פירוש:

"זרעכם ושמכם" הוא בחינת אתערותא-דלתתא וההמשכה הנמשך על ידי אתערותא-דלתתא. כי הנה המצוות נקראו בשם "זריעה" כמו שאומרים¹²⁸ "זורע צדקות", ועל ידי זה "מצמיח ישועות" בגילוי אלקות מבחינת "ע" נהורין¹²⁹ כו'.

"ושמכם" הוא בחינת קבלת עול מלכות-שמים - "ועש דוד שם" (שמואל-ב ח, יג).

והנה כבר מבואר, שבחינת שמים וארץ החדשים הוא גילוי מבחינה שאין אתערותא-דלתתא מגעת לשם כלל, שגילוי זה יהיה לעתיד-לבא. ואם כן סלקא דעתך אמינא, שההמשכה שעל ידי אתערותא-דלתתא בתורה ומצוות בבחינת ארץ ושמים שלנו - רצוא ושוב - תהיה בטילה לגמרי מחמת גילוי העצום ההוא שבמבחינת "אשר אני עושה";

לזה אמר "כן יעמוד זרעכם ושמכם": שגם בחינה זו דאתערותא-דלתתא יתעלה להיות "עומדים לפני" - בבחינה הפנימית ממש כמו בחינת שמים החדשים וארץ החדשה כו'. וכמו שכתוב (ישעיה נב, יג): "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד", דהיינו: "עבדי" הוא בחינת אתערותא-דלתתא, בחינת "לעבדה ולשמרה כו'", הנה בחינה זו ממש תתעלה בעילוי אחר עילוי עד כי "גבה מאד" :

— * —

[ז.ב.]

ביאור על ה"ל"

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני [כ] יעמוד זרעכם ושמכם" (ישעיה סו, כב):

הנה נודע תכלית ירידת הנשמה לגוף בעולם-הזה: שטרם

¹²⁸ (ברכת "זרע אור": "זורע צדקות מצמיח ישועות").

¹²⁹ (ראה זהר חלק ג קכח, ב. עץ חיים שער יג (שער אריך אנפין) פרק יד).

¹³⁰ (לקוטי תורה שיר השירים ד, ג ובכמה מקומות).

¹³¹ (תורה ללא אהבה ויראה לא פורחת למעלה. תקוני זהר תקון י).

¹³² (כנפים).

¹³³ (תקוני זהר בהקדמה ג, ב).

¹³⁴ (ראה פרדס שער טז פרק א).

¹³⁵ (בתרגום אונקלוס ויונתן: "וארבי". במדרש אגדה (בובר) על הפסוק "ואצילתי מן הרוח" (שם, יז) - "ואפריש מן הרוח". "אצילתי לי ברכה" (תולדות כז, לו) מפרש רש"י: לשון הפרשה, כמו "ואציל". וראה לקוטי שיחות חלק ח עמוד 78 הערה 18, ובשולי הגליון. בקהלת ב, י: "לא אצילתי" - פירש רש"י: "לא ריחקתי להבדיל מהם. וכן וואציל מן הרוח... ויתן על הזקנים". ובמצודת ציון: "ענין הפרשה והבדלה, כמו ואצילתי מן הרוח". וראה פירוש תיבת "נאצל" במפרשי המקרא ביחזקאל מב, ו).

¹⁴² (הַרֵי הַנִּפְרָדִים. רָאָה זֶהָר חֶלֶק אַ בְּרָאשִׁית כֵּט, ב. וַיֵּצֵא קִנָּה, א. חֶלֶק ב. פְּקוּדֵי רִלָּה, סוּף עֲמוּד א. וּרְאָה לִקְמוֹן קִטּוֹ, ד.).

שיוכל הטוב לעלות.

ובזה יוכן יתרון ומעלת עסק התורה וקיום המצות בעולם הזה – יותר מ"דחילו ורחימו" של הנשמה טרם ירדתה:

כי הנשמה, עם היות שה"דחילו ורחימו" שלה גבוהים ונעלים מאד, ב"יתר שאת אפילו מן המלאכים שבעולם ההוא, בכל עולם ועולם לפי מה שהוא – כנודע שהמלאכים הם מחיצוניות העולמות, והנשמות הן מבחינת פנימיות – עם כל זה, מאחר שהנשמה היא בחינת נבא ומחודש יש מאין, אינה מיוחדת במאצילה ברוך-הוא כיחוד תורה ומצות. ד"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד" ממש, ורמ"ח מצות הן רמ"ח אברין דמלכא" ממש, שהן הן חכמתו ורצונו ממש ו"הוא המדע כו".

ומכל מקום "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא"¹⁵³: כי מאחר שירדה ונתלבשה בעניינים גשמיים, הרי היא מקושרת למטה, והרי היא בבחינת ירידה מאור פניו יתברך; אבל על ידי דחילו ורחימו, הנה הוא ממשיך אור ¹⁵⁴ איך-סוף ברוך-הוא המלוכש בתורה בבחינת יחוד גמור, להיות "אורייתא וקודשא בריך-הוא כולא חד".

וכנודע מה שנתבאר במקום אחר בענין עסק התורה לשמה, דעל זה אמרו¹⁵⁴: "מעלה אני עליהם כאלו עשאוני" – עשאוני ממש – שעל ידי עסק התורה נמשך ה"י" של שם ה"י" ברוך-הוא, שהוא תלמוד-תורה; ועל ידי המצות, וכללותן היא מצות הצדקה נמשך ה"א של שם ה"י" כנודע.

ודרך כלל: על ידי תורה, ועבודה, וגמילות-חסדים נמשכו ג' קווין – חח"ן ב"מין כו"¹⁵⁵, והן ג' ווי"ן מ"יוסע", ו"בא", ו"יט" כו"¹⁵⁶, שהווי"ן הם המשכות מהיודי"ן שבראש הווי"ן¹⁵⁷ כו'.

והנה בבחינה זו "ארץ קדמה לשמים".

"ארץ" הוא בחינת רצוא שבתפלה, דהיינו בירור המ"ן תחלה, ואחר כך "שמים" – היינו השפעת המ"ד על ידי תורה ומצות: כי השמים הם בחינת משפיעים, כמו שכתוב (תהלים קמו, ח): "המבססה שמים בעבים, המכין לארץ מטר כו'", "למטר השמים כו"¹⁵⁸ – להיות המ"ד מברר את המ"ן, להעלות עד שיוכלל גם בחינת העשיה בבחינת אצילות ד"איהו וחייהי חד כו". וצריך להיות קדימת בירור המ"ן תחלה, כדי שאחר כך יבא בירור המ"ד לברר

והנה בבריאה – רובו טוב כו"¹⁴⁸, עד בעשיה – רובו רע ומעורב כו"¹⁴⁹. וצריך עבודה תמה גם לבחינה זו להפריד הרע. ובירור זה נעשה על ידי סדר התפלה, שעל דרך זה נתקן כל סדר התפלה. והיינו על ידי בחינת רצוא, "אם ישים אליו לבו כו" (איוב לה, יד), ורצוא זה היינו מה שכתוב (שמואל-ב כב, ל): "כי בכה ארוץ כו", אדלג שור".

"שור" פירוש חומה, דהיינו בחינת מקיפים. ו"אדלג שור" רוצה לומר שאדלג למעלה מבחינת כל המקיפים, מחמת בחינת רצוא לדבקה בו באיך-סוף ברוך-הוא ממש, שהוא למעלה מגדר "עלמין", ואינו לא בבחינת "ממלא" ולא בבחינת "סובב" כו'. וכל עולם האצילות – עולם הברודים – נקרא אדם-דעשיה בלבד, ואדם דיצירה – עולם הנקודים¹⁵⁰ כו'.

ומרצוא זה יתפרדו כל פועלי און" (תהלים צב, י), כמו שכתוב (תהלים קמט, יד): "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, לעשות נקמה בגוים כו". ועל דרך זה הוא כל סדר תפלה – שהיא בכללה "רוממות אל כו", ולכן בה ועל ידה נעשה הבירור והפירוד הטוב מהרע. וזו היא עבודת התפלה ברצוא, שהיא בירור המ"ן.

אבל בירור המ"ד, שהיא ההמשכה עליונה שמעולם האצילות להיות ביטול והתכללות כבאצילות ממש, בחינת יחוד עליון אשר שם "איהו וחייהי חד, איהו וגרמוהי חד" – חד ממש, זה נעשה על ידי תורה ומצות, שהן הן המשכות מבחינת יחוד עליון. ד"אורייתא וקודשא בריך-הוא כולא חד"¹⁵¹, ורמ"ח פקודים הם רמ"ח אברין דמלכא"¹⁵² – אברין ממש, שהן כלים לאור וחיית הנמשך ומלוכש ומתפשט בהם מאור איך-סוף ברוך-הוא ממש. אלא שירדו ונתלבשו בעניינים גשמיים, בשביל גשמיות העולם הזה וחומריותו כדי להעלותם, ושתכלל גם חיות גשמיות העולם הזה באור וחיית העליון, ולכן הוצרך חיות העליון לירד ולהתגשם כל כך.

¹⁴⁸ (ומיעוטו רע, וביצירה חציו טוב וחציו רע. עץ חיים שער מב פרק ד. שם שער מז פרק ד.)

¹⁴⁹ (רבו ככלו רע, רק מעט טוב מעורב בתוכה.)

¹⁵⁰ ("הנה נתחלקו אף העולמות שלמעלה מאצילות לג' בחינות, ב"ע (כנזכר בתיקונים ועץ חיים שער עיגולים ויושר) שהם ג' בחינות: עקודים, נקודים, ברודים. ופירוש: עקודים הוא בחינת בריאה, כי א"ק נקרא אדם דבריאה; ונקודים הוא אדם דיצירה; וברודים, שהוא אצילות, הוא עולם התיקון, והוא נקרא אדם דעשיה;

התהוות כח העשיה מהיצירה וכח היצירה מהבריאה הוא דרך עילה ועלול, אבל הבריאה הוא יש מאין, כי אין צורך הנבא לבדור... וזהו ענין "עקודים, נקודים וברודים" (וצא לא, י); עקודים – לשון קיבוץ, היינו כמו חומר היולי שכולל ד' יסודות, וזהו בחינת בריאה, "עקודים בכלי אחר", ואחר כך נקודים – בחינת יצירה, ואחר כך ברודים – לשון התכללות – וזהו עולם התיקון". – אור התורה בשלח (שמות כרך ב) עמודים שצדה.)

¹⁵¹ (ראה זה חלק א כד, א. חלק ב ס, א. וראה תקוני זהר תקון ו ותקון כב. וראה הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר המאמרים ח"ט עמוד 66.)

¹⁵² (ראה תקוני זהר תקון ל.)

¹⁵³ (תקוני זהר תקון י.)

¹⁵⁴ (זהר חלק ג בחקותי קיג, א. ראה ויקרא רבה לה, ז.)

¹⁵⁵ (חח"ן – חכמה, חסד, נצח – ב"מין, בג"ה – בינה, גבורה, חוד – בשמאל, ודתי"ם – דעת, תפארת, יסוד, מלכות – באמצע.)

¹⁵⁶ (בשלח יד, יט-כא: "ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם, ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל... ויש משה את ידו על הים").

¹⁵⁷ ("ענין ג' הווי"ן דיוסע כו' הוא לראיה לבאר מאין ממשיכין, שהוא מהיודי"ן כו'. ועיין תורה אור ויצא ביאור דושבתי בשלום" – אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו.)

¹⁵⁸ ("שתתה מים". עקב יא, יא.)

את המ"ן. מה שאין כן בלי העלאת מ"ן אין כח במ"ד לברר כו'.
וזו היא עבודתנו כל ימי משך הגלות - שהרע גובר, וצריך להיות בירור הרע ולהפרידו מן הטוב.

אבל לעתיד-לבא בביאת משיח במהרה בימינו, כשיושלם ויוגמר כל הבירור, ויקוים "בלע המות לנצח" (ישעיה כה, ח), "את רוח הטומאה אעביר כו'" (זכריה יג, ב), שאז יהיה הכל בבחינת עולם התקון כבאצילות ממש, שיהיה יחוד והתכללות למטה כמו למעלה,

הנה התכלית הוא, שיאיר ויתנוצץ גילוי אור "עולם העקודים" שלמעלה מעולם האצילות, כמו שכתוב (ישעיה נב, יג): "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד". וזהו פנימיות-עתיק שיתגלה, ואז יהיה התנוצצות נשמות חדשות שאין בהם בחינת בירור.

דהנה כל הנשמות אשר מעולם הן, שנכללו באדם הראשון, שצריכים בירור ותקון, והן הן שירדו מחיצוניות-עתיק, שנשתלשלו בסדר המדרגות. ומה שהוא מסודר כבר בסדר ההשתלשלות אין זה חידוש; אבל חידוש נשמות הוא מלמעלה מן ההשתלשלות, מה שלא ירד ונשתלשל עדיין, והוא מפנימיות-עתיק, שלא בא לידי גילוי בסדר ההשתלשלות. כי סדר ההשתלשלות הוא, שמחיצוניות שבעליון נעשה פנימיות למטה, אבל פנימיות עליון אינו יורד ומשתלשל כלל.

ולעתיד-לבא יהיה גילוי אור חדש הזה שלמעלה מסדר ההשתלשלות, והוא "עולם העקודים" שלפני האצילות. כי באצילות, שהוא עולם התיקון - נתקן ונסדר כמו שראוי להיות השתלשלות בהתחלקות המדרגות - חכמה וחסד כו'.

כמאמר: "אנת הוא חכים", אלא "ולא בחכמה ידיעא", שנמשך אור אין-סוף בחכמה. וזהו "אנת הוא" - אור אין-סוף ברוך-הוא שנתלבש בבחינת "חכים כו'". וכן בכל הבחינות: "אנת הוא מבין כו'"; "צדיק ה' בכל דרכיו, וחסיד כו'" (תהלים קמה, יז). והן מקורות לחכמה וחסד דבריה, שהן "חכמה ידיעא" ו"חסד ידיעא" כו'. אבל עולם העקודים הוא התכללות כל הכחות וכל הבחינות, ו"עקוד בכלי אחד" כו', בלי התחלקות שם חכמה וחסד כלל.

וגילוי זה נקרא "שמים חדשים" ו"ארץ חדשה" אשר אני עשה, "אני" דייקא, הוא המאציל עליון ברוך-הוא, שלהיות כח ההתחדשות זה, הוא מאין-סוף ברוך-הוא עצמו בנודע; ואף על פי כן נקרא בשם שמים וארץ, כי מאחר שהוא בבחינת איזה גילוי להיות אפילו מקור דמקור לסדר השתלשלות, מוכרח להיות שם איזה בחינה שהיא דוגמת ההשתלשלות. ומאחר שבהשתלשלות נעשה שמים וארץ, מוכרח להיות גם שם בחינות הללו. אלא דשם נקרא "שמים וארץ" - שמים תחלה, דהיינו "מטי ולא מטי": "מטי" - שרופה להשפיע, "ולא מטי" - שאין הכלי יכול לסבול (מה שאין כן ממטה למעלה - רצוא תחלה, "מים תחתונים בוכין כו'¹⁵⁹).

¹⁵⁹ (תקוני זוהר תיקון ה' (יט, ב): "מים תתאין אינון בוכין ואמרין אנן בעיין למהוי קדם מלכא". ושם תקון מדף פ, א).

ובישר הנביא זה, לומר ש"כן יעמוד זרעכם ושמכם".

"זרעכם" הוא בחינת ¹⁶⁰זרעית המ"ד על ידי התורה, שהתורה שנתלבשה בעניינים גשמיים - היא כמו זרעית הגרעין בעפר, שעם היות שגוף הגרעין נרקב, מכל מקום הכח שבזרעו מצמיח. ולכן אינו צומח אלא דוגמת הגרעין, ומזרע דגן אינו צומח אתרוג כו', וכמו שכתוב: "למינהו כו'¹⁶⁰".

כך התורה, אף על פי שנתלבשה בעניינים גשמיים (ויש מאן דאמר "מצות בטילות לעתיד-לבא"¹⁶¹) מכל מקום אור התורה הוא המצמיח ו"פועל ישועות בקרב הארץ"¹⁶², לברא את המ"ן ולהעלותו למעלה מעלה.

"ושמכם" הוא בחינת "קבלת עול מלכות שמים" שמקבלים במצותיו יתברך. ונקרא בחינת "שם", שנקרא שמו יתברך על ישראל בקבלת מלכותו עליהם. וזהו "ומלכותו ברצון קבלו עליהם". מה שאין כן על העובדי כוכבים ומזלות¹⁶³ הוא מושל ולא מלך, כי אין נקרא מלך אלא ברצון.

וזהו ענין "כתר מלכות" (אסתר ב, יז), שעיקר המלכות הוא הכתר שמכתירין אותו, וכתר היינו בחינת רצון. וזהו "נעוץ תחלתן בסופן" - שהמשכת המלכות הוא מן הכתר, שהוא הרצון כו'. ולכן נקרא בבחינת "שמכם".

והנה "זרעכם ושמכם", שהן הן המשכות תורה ומצות שבעולם הזה, הן המשכת המ"ד מעולם האצילות, שהוא עולם התקון, כדי לברר המ"ן שעולה מהעשיה, שיוכלל באצילות כנ"ל. ואם כן, לעתיד-לבא כשיושלם ויוגמר הבירור, ויהיה הכל עולם התקון, ויתנוצץ ויתגלה גילוי אור חדש העליון מבחינת שמים חדשים וארץ חדשה, סלקא דעתך אמינא¹⁶⁴ שלא יהיה עליה עוד להתורה ומצות, רק ישארו בעולם האצילות;

ולכן מבשר הנביא, שבאמת לא כן הוא, רק גם "זרעכם ושמכם" יעמוד שם. כי גם אחר שיושלמו כל הבירורים ויוכללו באצילות, עוד זאת תהיה מעלה יתירה בעילוי אחר עילוי, שיתעלו גם ב"עולם העקודים".

— * —

¹⁶⁰ (בראשית א, יב: "ותוצא הארץ דשא, עשב מוריע זרע למינהו, ועץ עשה פרי אשר ירעו בו למינהו").

¹⁶¹ (נדה סא, ב. זוהר חלק ג נשא קכד, ב).

¹⁶² (תהלים עד, יב).

¹⁶³ (אמות העולם).

¹⁶⁴ (היה עולה על הרעת).

גוף, ואחר כך נפח נשמה באפו כו'. וזהו בחינת שפלות לגבי האדם, שהרי הגוף שלו נמוך במדרגה יותר מגופות הבעלי חיים, שנתהווה בבחינת דומם, עד שאחר כך "ויפח באפיו כו", עם היותו מובחר¹⁷¹ בנבראים. וזהו שכתוב: "אחור וקדם כו"¹⁷².

אך להבין זה, על מה ולמה נהייתה כן?

הענין הוא¹⁷³, כי הנה ד' בחינות דצח"ם הם כנגד ד' אותיות דשם הוי"ה:

הדומם הוא כמו עפר ואבנים ומתכות – שאין לו גידול; והצומח הם אילנות ועשבים כו'¹⁷⁴; ובעלי חיים יש להם כל זה, ונוסף על זה נפש החיה הרוחנית; ובמדבר נוסף עוד על כולם נפש השכלית, נפש המדברת¹⁷⁵ כו'.

והנה דרך כלל, הבעלי חיים הם כלולים מב' דברים: הגוף שבו – הוא בחינת צומח, שהרי נולד קטן ונעשה גדול; והנפש שבו היא נפש החיה למינה. ומה ששניהם יצאו ביחד מן הארץ, דהיינו הגוף עם נפש החיה שבו על ידי מאמר ה' כו', היינו משום שבחינת צומח וחי, עם היותם ב' מדריגות זו למעלה מזו¹⁷⁶, אבל הם סמוכים זה לזה, ולכן יכולים להתחבר יחד, דהיינו שיהיה התהוותם בבת אחת, כיון שבחינת צומח הוא סמוך לבחינת חי, ואין >." ביניהם הפסק עוד מדרגה אחרת, לכן נתהוו הבעלי חיים גופם ונפשם החיונית בבת אחת כנ"ל. מה שאין כן המדבר רחוק בדילוג הערך מהצומח, ולכן לא היה יכול לצאת עם הגוף כאחד.:

ואמנם, מה שגופו היה דומם דוקא, הוא כי היות ידוע דהאדם הוא תכלית הבריאה¹⁷⁷, והיינו להיות הוא מעלה הנצוצות שנפלו בדצ"ח, על ידי שנטפלים לצרכיו – לחם לאכול ובגד ללבוש¹⁷⁸, והוא יש בו דעת לעבוד את ה' כו'.

ועל דרך משל, כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ על ידי כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר¹⁷⁹, צריכים לאחוז בחלקים המתחתונים שבו דוקא; כמו בהגבהת כותלי בית, שצריכים להתחיל להגביה הקורה המתחתון דוקא ואז ממילא יוגבהו גם

להבין הטעם שנשתנה צורת גוף האדם¹⁶⁵

להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם משאר כל הנבראים כמו הצומח והחי:

שכולם נברא גופם על ידי מאמר ה', כמו שנאמר ביום ג' (בראשית א, יא): "תדשא הארץ דשא עשב מזריע כו", עץ עושה פרי כו', ויהי כן; וכן ביום חמישי (בראשית א, ב): "וישרצו המים שרץ נפש חיה כו"; וכן בכולם. הרי שהארץ הוציאה את העשבים ואת האילנות, כל אחד ואחד כמו שהוא אחר כך, עם הנפש הצומחת שבו. וכן גם הבעלי חיים הוציאה הארץ גם כן כמו שהן חיים – את הדוב ואת הארי כו'. וגם המים שרצו כן; "שרץ נפש חיה" הם הם הדגים – גם כן כמו שהן, דהיינו הגוף עם הנפש החיונית שבתוכו יחד, על ידי מאמר ה' שנאמר: "תוצא הארץ כו'" (בראשית א, כד), "וישרצו המים כו'". ו"הוא צוה – ונבראו"¹⁶⁷ כמו שהן עתה. וכמאמר רז"ל¹⁶⁸: "בקומתן נבראו".

מה שאין כן בבריאת האדם – שנעשה גופו תחלה בפני עצמו, עפר בלי שום נפש חיונית בתוכו, וכמו שכתוב (בראשית ב, ז): "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה", וכמאמר רז"ל¹⁶⁹: "שעה ראשונה צבר עפרו כו'". ומתחלה היה גולם¹⁷⁰, כמו שכתוב (תהלים קלט, טז): "גלמי ראו עיניך", עד שאחר כך (בראשית ב, ז): "ויפח באפיו נשמת חיים". הרי שלא יצא גופו מן הארץ על דרך שהוא עתה בהיות בו נפש החיונית והמדברת, אלא שלקח עפר ועשה ממנו

¹⁶⁵ (דבור המתחיל להבין הטעם שנשתנה תורת חיים דבור המתחיל "וייצר ה' אלקים". לקוטי תורה לג' פרשיות במקומו. – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר אור ליום ו' ערב שבת קדש פרשת יתרו, וז' שבת תקע"ב. נוסח המאמר שלפנינו וביאורו (לקמן ד, א) נכתב על ידי אדמו"ר הצמח צדק (גוף כתב יד קדש 1116 "ספר תקע"ב". פקסימיליה נדפסה בסוף תורה אור מהדורת תשנ"ב ואילך). והוא כנראה קיצור הנחת אדמו"ר האמצעי בתוספת הגהות. נוסח ב – הנחת אדמו"ר האמצעי – נדפס במאמרי אדמו"ר הנקן על התורה חלק א עמוד טו. נוסח ג – מאמרי אדמו"ר הנקן תקע"ב עמוד קנב. נוסח ד – הנחת הרב הקדוש רבי אהרן מסטראשעלע – נדפס בספרו עבודת הלוי בראשית ב, א.

מיוסד עליו – תורת חיים הנ"ל).

¹⁶⁶ (פרי).

¹⁶⁷ (תהלים קמח, ה).

¹⁶⁸ (ראש השנה יא, א. חולין ס, א): "כל מעשה בראשית בקומתן נבראו, לדעתן נבראו, לצביונן נבראו שנאמר (בראשית ב, א): 'ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, אל תקרי צבאם אלא צביונם'".

¹⁶⁹ (תנחומא פקודי, ה): "בשעה ראשונה, צבר עפרו של אדם. בשניה, גבלו מן המזרח למערב, שנאמר: 'אחור וקדם צרתני'". סנהדרין לח, ב).

¹⁷⁰ ("בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון גלם בראו, והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו, והוא דכתיב (תהלים קלט, טז): 'גלמי ראו עיניך וגו'... מלא כל העולם בראו, מן המזרח למערב מנין, שנאמר: 'אחור וקדם צרתני וגו'". בראשית רבה פרשה א, פסקה א).

¹⁷¹ [מובחר: בגוף כתב יד קדש הצמח צדק: מובחר המין].

¹⁷² (בראשית רבה שם: "אחור למעשה יום הראשון, וקדם למעשה יום האחרון... תוצא הארץ נפש חיה למינה, זה רוחו של אדם הראשון").

¹⁷³ [הענין הוא שם: והענין כי הנה ענין].

¹⁷⁴ [נעשבים כו: שם: שמצמיחים].

¹⁷⁵ ("שהנפש מלאה אותיות. וכמו שכתוב (בראשית ב, ז): 'וידי האדם לנפש חיה' ותרגם אנקלוס 'לרוח ממללא'. לקוטי תורה בחקתי מה, ד).

¹⁷⁶ [זו למעלה מזו: שם: זה למעלה מזה].

¹⁷⁷ (ראה זהר חלק א רה, ב).

¹⁷⁸ ("לחם לאכל ובגד ללבוש": על פי ויצא כח, כ).

¹⁷⁹ (מנוף).

— * —

[8, 11]

להבין בתוספת ביאור ענין "וייצר ה' אלקים"¹⁸⁴

וַיִּלְהָבִין בתוספות ביאור ענין "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה" ואחר כך "ויפח באפיו נשמת חיים", שהגוף שלו בתחלתו היה בלא נפש עדיין, והיה דומם מעפר גשמי, ואחר כך נתלבשה בו נפש-חיה המדברת בו; מה שאין כן בשאר כל הנבראים דצומח וחי, שגופם ונפשם יצאו כאחד מן הארץ כל.

הענין יובן בהקדם, דכמו שיש בגשמיות ד' בחינות: דומם, צומח, חי מדבר – ככה גם ברוחניות נמצאים ד' בחינות אלו.

ועל דרך משל בנפש: האותיות הן בחינת דומם¹⁸⁵ – שאין בהם גידול כל. והמדות הן בחינת צומח – שהרי התפעלות קטנה בתחלתה, מתלהבת אחר כך עד שתהיה שלהבת עזה כל. וצמיחתם הוא מן השכל: כמו שהצומח גשמי היה בתחלה צפון וטמון בארץ ואחר כך יוצא וצומח לחוץ, כן המדות הם כלולים ונעלמים תחלה בשכל המולידם ואחר כך יוצאים בגילוי.

ובנמשל למעלה: המלכות נקרא דומם, וז"א דאצילות, שהוא המדות, נקרא צומח. והיינו שצומח מן אימא-עלאה שהוא בחינת השכל העליון, ¹⁸⁶ שנקרא בשם חי, כמו שכתוב בחנה (בראשית ג, כ): "כי היא היתה אם כל חי", וגם החכמה נקרא חיה כדכתיב (קהלת ז, יב): ו"החכמה תחיה כל". ונמצא שהצומח עם החי הם סמוכים זה לזה בלי דילוג והפסק מדריגה אחרת אמצעית ביניהן, והם מתאחדים ומתדבקים זה בזה מצד עצמותן¹⁸⁷ ומהותן. שהרי מתחלה היה הצומח כלול בחי ממש, שהוא ענין העלם המדות בבחינת עבור בהשכל, כולד הצפון בבטן האם, דורך אמו הוא ממש¹⁸⁸. וגם אחר כך ביציאתן לחוץ עדיין צריכין לאמן הם בימי יניקה, שהשכל מחיה ומגדל את המדות והוא קיומן ממש.

ולכן גם בגשמיות, במאמר (בראשית א, כד) "תוצא הארץ נפש חיה" יצא גוף הבהמות ונפשות – שהם בחינת צומח וחי – כאחד מן

העליונים הימנו, מה שאין כן אם היה מתחיל מאמצע הכותל לא היה מגביה התחתונים.

כמו כן נשמת האדם נתלבשה בגוף שמבחינת דומם, היותר תחתון מכולם, ויעלה אותו, וממילא יתעלה גם הצומח שהוא למעלה מדומם כל. ועל שם זה נקרא "מדבר" – מלשון "ידבר עמים"¹⁸⁹, כלומר שהוא המנהיג את כולם, בהיותו מעלה אותם על ידי עבודתו כל.

והנה, נשמת האדם דוקא, יען היותו בחינת מדבר, הגבוה שבכולם – יתלבש בדומם דוקא ולא בצומח; כי צומח רחוק מבחינת מדבר, רק לבחינת החי הוא סמוך; כנ"ל שהם בחינת ו' ובחינת ה' עלאה דשם הוי"ה הסמוכה לו"ו. אבל בחינת מדבר הוא יו"ד וקוצו של יו"ד, שלמעלה מעלה מן הוי"ו; אלא בבחינת ה' תתאה שהוא מקור בחינת דומם הוא מתלבש, כי "נעוץ תחילתן בסופן"¹⁹⁰ דוקא.

והענין, דכתיב (משלי ג, יט): "בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה" ו"שמים וארץ הם רוחניות וגשמיות, שהם דרך כלל – דומם וצומח. כי הדומם הוא הגשם היותר אחרון, והצומח יש בו איזה רוחניות. ולמעלה היינו ז"א ונוקבא: שהמדות נקראים צומח – שיש בהן קטנות וגדלות, אבל האותיות הם בחינת דומם – שאין בהם גידול כל.

והנה "שמים", עם היותם נעלים במדרגה – הוא כוננם "בתבונה" שלמטה מהחכמה, ו"בחכמה יסד ארץ" שלמטה במדרגה משמים – ולכאורה נהפוך הוא!

אבל הענין מטעם הנ"ל: כי היא הנותנת, שבחינת המדות מקבלים מהבינה – שמהתבוננות מתפעל, והוא בחינת חי וצומח. מה שאין כן החכמה היא למעלה מערך זה, אבל בה "יסד ארץ" משום ד"נעוץ תחילתן בסופן כו"¹⁹¹.

ולכן היה גוף האדם מתחלה דומם דוקא, ולא כשאר בעלי-חיים שנתהווה גופם בבחינת צומח מתחלתם ולא היה דומם, מה שאין כן אדם הראשון דכתיב ביה "גלמי ראו עיניך", בחינת גולם ודומם, ואחר כך "ויפח בו" – לפי שנשמתו מבחינת חכמה-עילאה, ו"בחכמה יסד ארץ".

ובזה יובן מה שכתוב בבריאית האדם "וייצר ה' אלקים" – בב' שמות¹⁹²: כי להיות התחברות נפשו וגופו – מדבר ודומם – הרחוקים זה מזה בערך – יותר מריחוק הגוף מהנפש שבשאר כל הבעלי-חיים, כנ"ל שצומח וחי סמוכים יחד, מה שאין כן הדומם עם המדבר שרחוקים זה מזה מהקצה אל הקצה, ולכן כדי שיתחברו יחד הוא על ידי ב' שמות :

¹⁸⁰ (תהלים מז, ד. ובמצודת דוד שם: ינהג).

¹⁸¹ (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

¹⁸² (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

¹⁸³ [בב' שמות: שם: שם מלא].

¹⁸⁴ (נוסח הבאור שלפנינו נכתב על ידי אדמו"ר הצמח צדק בספר מאמרי שנת תקע"א-ב. כמה שינויי נוסח הובאו בהערות. והוא כנראה קיצור הנחת אדמו"ר האמצעי בתוספת הגהות. נוסח אחר – הנחת אדמו"ר האמצעי – מאמרי אדמו"ר הזקן על התורה חלק א עמוד כב. מיוסד עליו – תורת חיים בראשית כג, ב ("והנה להבין").

הגהות – לקוטי תורה לג' פרשיות ונדרסו גם באור התורה בראשית כרך ו דף תתרנב, (ב).

¹⁸⁵ (ראה גם לקוטי תורה חקת נח, א. תורת חיים בראשית יט, ד ואילך. דבור המתחיל "חביבין ושאול" תרצ"ו. "איהו חכם" תש"ב פרק ה. לקוטי שיחות חלק ו עמוד 113 הערה 54).

¹⁸⁶ [עצמותן: שם: עצמותן].

¹⁸⁷ (גיטין כג, ב. ועוד: "עובר ירך אמו הוא").

הארץ, על היותן סמוכים ומתאחדים זה עם זה גם בשרשן כנ"ל. מה שאין כן הדומים – רחוק מן החי ביותר, שהרי בחינת צומח מפסיק ביניהן.

ועל דרך משל: האותיות אין להם שייכות כלל להשכל; שאינן כמו המדות שהם בערך וסוג קרוב עם השכל, וראוי הוא שיהיה התהוות ההתפעלות מן השכל, כמו שכתוב (משלי יב, ח): "לפי שכלו יהולל איש", ועל כן הם סמוכים זה לזה כנ"ל; אבל האותיות הן הנה ממדות וסוג אחר, כי הם גשמיים ממש, ואין להם שייכות כלל למדות השכל¹⁸⁸.

ולכן גוף האדם – שהיה דומם וגולם – נתהווה כמו שהוא בלא נפש החיונית, כי לא יכלה נפש החיה כלל להתחבר עמו¹⁸⁹. אמנם אחר כך נתלבשה בו נפש האדם עם היותה בחינת מדבר שהוא למעלה בערך גם מן החי¹⁹⁰.

אבל הענין כי היא הנותנת: שבבחינה שלמטה מטה ביותר אי אפשר שירד וישפיל את עצמו שם – רק מי שהוא גבוה בערך ביותר. ולכן בגוף – שמבחינת דומם, היותר נמוך במדרגה – נתלבשה¹⁹¹ נפש המדברת – הגבוה מכולן; מה שאין כן בצומח, שלא נתלבשה בו – רק נפש החיה, רק שאותה הנפש יצאה כאחד עם הגוף, אבל בדומם אינו כן, שלא יצאה הנפש המדברת עמו כאחד, רק שאחר כך נתלבשה¹⁹² בו כו' :

וביאור כל זה הנה יובן על פי ענין ההפרש שבין מלאכים לנשמות¹⁹³:

כי הנה המלאכים נקראו בשם חיות ובהמות¹⁹⁴, כמו שכתוב (יחזקאל א, י): "פני אריה אל הימין [.] ופני שור מהשמאל כו'". והם מורכבים גם כן מגוף ונפש – ונקרא חומר וצורה¹⁹⁵ – כמו בני

¹⁸⁸ (וענין מה שנתבאר לקמן (כט, א) בדבור המתחיל "בכ"ה בכסליו" גבי נרות וקטורת).

¹⁸⁹ [כ. – שם].

¹⁹⁰ (ראה אור התורה דרושים לראש השנה עמוד א'שלו, שכאן נתבאר שנשמות האדם הוא מבחינת חכמה עילאה, אם כן בחינת אדם הוא חכמה, ומה שכתוב במקדש מלך פרשת בשלח דף נה בשם הארז"ל וריש פרשת במדבר ששרש האדם הוא בחינת רצון "היינו כי אבא מקבל ממנו ונוצר אותיות רצון", עיין שם).

¹⁹¹ [נתלבשה: שם: מתלבשת].

¹⁹² [נתלבשה: שם: מתלבשת].

¹⁹³ (ראה אגרת הקדש סימן כ (קל, א). באורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ב, א, צח, ג. לקוטי תורה שיר השירים לט, ד. אור התורה בראשית כרך א קלו, ב. ענינים עמוד קנ. ושם מבאר למה המלאכים שנקלחים מחיצוניות הכלים ולכן אין להם תורה אבל נשמות ישראל נלקחים מפנימיות ולכן יש להם תורה עיין שם).

¹⁹⁴ (ראה תנאי ריש פרק לט. וראה גם אור התורה תבא עמוד תתש).

¹⁹⁵ (ראה תנאי פרק מ).

אדם. רק שההפרש ביניהם לבני-אדם הוא, שגופם רוחני יותר¹⁹⁶. וכמו שכתב הרמב"ן¹⁹⁷ על פסוק (תהלים קד, ד) "עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש לוהט": שמרוחניות שני היסודות אלו – אש ורוח – נעשה גופות המלאכים. יש מהן שגיותם¹⁹⁸ מבחינת רוח, והוא כמו מחנה מיכאל; ויש שמבחינת אש, וכמו מחנה גבריאל¹⁹⁹ כו'. מה שאין כן גופות בני אדם הם מגשמיים ד' יסודות: אש, רוח, מים, עפר.

אמנם הסבה לזה – למה נתנו להם גופות רוחניות מלישראל²⁰⁰? כי הנה תכלית הירידה בהשתלשלות העולמות הוא רק כמו שכתוב (ישעיה מג, ז): "ולכבודי בראתיו כו'", דהיינו להיות ביטול היש. וזהו עיקר ענין עולם התקון – יחוד והתכללות אורות וכלים, שהן דרך כלל בחינת אין ויש. כי האורות הן בחינת הארות והמשכות אין-סוף ברוך-הוא, והן בבחינת ביטול; והכלים הם בחינת יש – חכמה ובינה, חסד וגבורה²⁰¹.

והנה בעולם התהו לא יכלו הכלים להכיל את האורות, דהיינו שלא היה היש נכלל ובטל אל האין. ועיקר ענין התקון הוא להיות התכללות האורות עם הכלים, וכן להיות התכללות חסד וגבורה, שמאלא וימינא כו', שהוא בחינת ביטול היש לאין.

וגם המלאכים יש להם עבודה זו לבטל היש והגוף שלהם על ידי נשמתם, שהיא מבחינת אין, ונלקחה מחיצוניות הכלים; וכן גם ישראל²⁰² צריכין לבטל היש, שהוא הגוף הגשמי שלהם, על ידי נפשם האלקית; שהיא בעצמה אינה צריכה תקון, לפי שהיא בבחינת אין כו', ונלקחה מפנימיות הכלים, הגבוה למעלה ממקור מחצב נפשות המלאכים, ולכן יכולה להפוך ולכבש גם גוף גשמי. מה שאין כן המלאכים, אילו היה להם גוף גשמי לא היו יכולים להפכו כלל ולהיות בביטול היש, אלא היו נופלים ממדרגתם לגמרי. רק נשמות האדם דוקא, מצד מעלת נשמתם – "עלו במחשבה כו'" – יכולים להפוך גם גוף גשמי. וכמשל מדרגת אש גדולה – שמאירה למרחוק²⁰³ יותר מקטנה כו'.

¹⁹⁶ ("ומה גם שבראיתם בא כאחד, נשמתם וגופם בבת אחת, שגופם – לבוש הכח הרוחני שבהם, מה שאין כן האדם נשמתו מן העליונים וגופו מן התחתונים". – מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים עמוד קסז).

¹⁹⁷ (בסוף שער הגמול. מובא גם בפירוש על הרמב"ם פרק ח מהלכות תשובה. ראה אור התורה בראשית ג תקנו, ב. דרך מצותיך פא, ב. ספר המאמרים תרמ"ג עמוד עא. מובא גם בלקוטי תורה ברכה צח, א ועוד. וראה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 405. הנסקן במאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית חלק א עמוד קיב).

¹⁹⁸ "ונראה דכוונת הרמב"ם מה שאמר ש"הן צורה בלא גולם" היינו לא גולם דעשיה אלא גולם רוחני. דבור המתחיל "פרה בשלום" – ספר המאמרים עור"ת עמוד צט, עיין שם).

¹⁹⁹ [שגיותם: באור התורה: שגופיהם].

²⁰⁰ (ראה זהר חלק ג קיח, ב. תקוני זהר תקון ע).

²⁰¹ [מלישראל: שם: מישוראל].

²⁰² (באור נוסף – ראה ספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד עדר).

²⁰³ [ישוראל: שם: וישוראל].

וכמו כן למעלה: התהוות האותיות אינו בהשתלשלות עילה ועלול - וכמו שהמדות נמשכים מבינה - כי אינם מערך זה כו. אבל מכל מקום לזאת הנה יש בהם מעלה יתירה, שהתהוותם הוא ממקור יותר עליון, שמשם דוקא הוא שיכול להיות השפלה זו להיות התהוות מדת המלכות.

והוא מה שכתוב "בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה":

שבחינת "ארץ" נמשכת מהחכמה דוקא, שהיא למעלה משכל המושג הנקרא "תבונה" שבו "כונן שמים" שהם המדות. אף על פי דגם המדות נמשכים מחכמה, היינו ששם הוא מקורם, אבל עיקר התהוותם להיות בהתחלקות כמו שהן עתה - הוא מן התבונה. כי החכמה נקרא יו"ד - שהיא למעלה מהתחלקות עדיין, כנקודה שהיא בלתי מתחלקת כידוע, והשפעת המדות משם הוא גם כן בבחינת כללות.

והוא כדמיון חלק הבן שמהאב נמשך טפה אחת לבד, רק שהיא כוללת כל גופו: אבל עיקר בנינו בגידול אבריו להיות בציר פרוץ אדם בהתחלקות האברים, הוא מהאם על ידי עבור בכטן האם.

וכך הוא יתברך "כונן שמים": שיהיו המדות מתכוננים היטב כפי שצריך להיות, בבחינת "פרצוף", הוא "בתבונה" דוקא. והיינו ענין עבור המדות בבינה, ואחר כך יש "ימי יניקה", ומוחין כו; והוא ענין צומח וחי שהם סמוכים זה לזה כנ"ל.

מה שאין כן המלכות, הנה בחכמה דוקא יסודה ממש. וכמו שכתוב בזהר²⁰⁹: "אבא יסד ברתא", דהיינו שכמו שהחכמה נמשכת מאין ליש שלא בדרך השתלשלות, כך גם המלכות, שהיא בחינת אותיות, יש בה בחינה זו במה שנמשכת גם כן מבחינת אין. שהרי על פי השתלשלות לא היה ראוי להיות התהוות²¹⁰ האותיות מהשכל או מהמדות כו²¹⁰.

ולכן אדם הראשון היה גופו דומם ממש, כי יש ב' מיני אדם:

א' - הוא בחינת שם מ"ה שנקרא אדם, כמו שכתוב (ישעיה מז, יג): "כתפארת אדם לשבת בית". שבחינת תפארת, שהוא כללות ז"א, הנקרא שם מ"ה - נקרא אדם.

ונמצא מובן על כל פנים, שגוף ונפש של המלאכים הן קרובים בערך זה לזה, ונתהוו כאחד ממש ממקורם, היא בחינת מלכות דאצילות; שהיא "אם כל חי" דבי"ע, שעל זה נאמר: "תוצא הארץ נפש חיה" - פירוש: ארץ העליונה שהיא המלכות - תוצא נפש כל חיה - הם המלאכים שנקראים "חיות"²⁰³; ויצאו ביחד גופם עם נשמתם, כי הגוף, שהוא בחינת צומח, הוא אצל וסמוך לבחינת החי, כנ"ל שהצומח היה כלול בחי בבחינת עבור כו.:

ובכמו כן יובן גם למעלה יותר - ב"חיון עלאין"²⁰⁴, שהם האבות, ש"הן הן המרכבה"²⁰⁵, והיינו בבחינת אצילות, והיו כלולים מתחלה גם כן בבטן אימא-עלאה²⁰⁶ - בחינת עבור, ואחר כך יצאו לגילוי, ואז הם בבחינת יניקה כו, והיינו ענין צומח וחי הסמוכים זה לזה, שנמשכים זה מזה בדרך השתלשלות עילה ועלול כו.

מה שאין כן בחינת הדומם, שהיא בחינת המלכות, היא מובדלת בערך מהם ואינה נמשכת בבחינת השתלשלות עילה ועלול בדרך המשכת המדות מהשכל. כי מן החכמה ולמטה הוא בחינת השתלשלות עילה ועלול - חכמה, ואחר כך בינה, ואחר כך דעת, עד שאחר כך נמשכים המדות כו, עד בחינת המלכות ולא עד בכלל. כי התהוות המלכות, שהיא בחינת אותיות דבר ה', אינן מסוג וערך הבחינה שלמעלה ממנה עד שיתכן לומר שתהא נמשכת בדרך עילה ועלול.

וכמשל האותיות הגשמיים, שאינן מערך המדות והשכל כו, אלא שהתהוותן הוא מלמעלה יותר, והיינו מעצמיות הנפש שקבועים בה כ"ב אותיות אלו. כי הגם דאחה"ע מהגרון²⁰⁷ כו, היינו שהם באים ומתלבשים במוצאות אלו, אבל שרשם בנפש כידוע²⁰⁸.

ולכן אותיות שוים יכולים להורות על ב' שכלים הפכים, רק בשינוי הצרופים, בהקדמת ואיחור אות זה מזה - אף על פי שהן הן אותן האותיות ממש - ויהיה שינוי גדול בההשכלה מהפוך להפוך כמו מאש למים, שזהו חסד וזהו גבורה כו.

והטעם: מפני שבאמת גוף ועצם האותיות אין להם שייכות למהות השכל כלל עד שיתכן לומר שאותיות אלו שייכים לשכל זה דוקא, ולשכל שכנגדו יצטרכו אותיות אחרים, בדרך שהוא במדות שיש שכל נוטה כלפי חסד ואינו נוטה כלפי גבורה ויש שכל נוטה כלפי גבורה כו, לפי שהן נמשכים בבחינת השתלשלות עילה ועלול כו.

²⁰³ (לכאורה צריך עיון, הלא גוף המלאכים הם מבחינת אש ורוח שהם גם כן אינם בחינת צומח - אור התורה פרשת בראשית כרך ו, דבור המתחיל "להבין השעם שנשתנה צורת גוף האדם" סעיף ה. ראה גם אור התורה תבא עמוד תש).

²⁰⁴ (בחינת עליונות. כב ראה זהר חלק ב, ריא, א).

²⁰⁵ (בראשית רבה פרשה מז, ו. זהר חלק א, רי, ב. חלק ג, קפב, א).

²⁰⁶ [עלאת: בהגהות הרב חסיד ר' אשר: עילאת].

²⁰⁷ (ספר יצירה פרק ב, משנה א. ראה הערות ותיקונים לתנא (קז, ב): אחה"ע, לא אחא"ע. ויש לומר על פי מה שכתוב בזהר חלק ג, קכג, א).

²⁰⁸ ומבואר ב"אגרת הקדש" (סימן ה) על פסוק "ויעש דוד שם".

²⁰⁹ (חלק ג, רמח, א. רנו, ב. רנח, א. תקוני זהר תקון כא).

²¹⁰ (ומה שנתבאר לעיל דגם חכמה נקרא חיה, כמו שכתוב ו"החכמה תחיה", היינו כי בחכמה יש ב' מדרגות: בחינת אבא-עלאה, והוא יו"ד של שם הוי"ה, חכמה-עילאה; אבל בחינה ב' הוא נקרא "ישאל סבא", ומרומז באות ד'. כמו שכתוב ב"משנת חסידים" מסכת אבא-ואימא.

והנה בחינת ה' הוא בחינת מקור לבחינת חי. כמו שנתבאר לעיל, שארבעה אותיות שם הוי"ה הן מקור בחינת דצח"מ, לכך בחינה זו הב' דחכמה נקרא גם כן חי, וזהו "והחכמה תחיה". אבל בחינה ראשונה נקרא מדבר).

[ב] ואמנם בחינת אדם הראשון היינו בחינת חכמה-עילאה,²¹¹ שהיא ראשית האצילות ממש, והוא בחינת שם ע"ב.

ולכן הוא דוקא שהיה גופו דומם: כי "בחכמה" דוקא "יסד ארץ", שמהחכמה הוא שיכול להיות התהוות הדומם. ואדרבה, בדומם דוקא מתלבשת החכמה מה שאין בן בצומח; שהרי "כונן שמים" הוא "בתבונה" בלבד, מה שאין בן נפש החי לא יכלה להתלבש בגוף שמבחינת דומם, שהרי מהבינה לא יכול להיות – רק בחינת השתלשלות בלבד, עילה ועלול, והוא בחינת צומח; ולא התהוות בחינת המלכות הנקרא דומם, שזה אינו אלא מחכמה-עילאה דוקא כו'. וזהו שכתוב בבריאת האדם דוקא "ויצר ה' אלקים" – בב' שמות – שבהן ועל ידן הוא התחברות החכמה עם המלכות כו'.

וְנִמְצָא מוכן מכל זה על כל פנים, בטוב טעם ודעת²¹², מה שנפש החיה יש לה גוף שמבחינת צומח דוקא, ונפש המדברת היותר עליונה יש לה גוף מבחינת דומם:

כי אדרבה היא הנותנת, כי נשמה גבוהה היא שיכולה להתלבש בגוף נמוך דוקא כו'. וזהו בין למעלה ובין למטה:

כלומר:

בין בעולמות עליונים שיש שם דצח"מ, והם בחינת מלאכים הנקראים בשם חיות ועופות כנ"ל, כמו שכתוב (יחזקאל א, י): "פני אריה [] ופני שור [] ופני נמר כו'"; ויש שם בחינת מדבר, ונשמת אדם הראשון כולל כל נשמות ישראל²¹³ כו'. וכולם נולדים מהארץ שהיא מלכות דאצילות;

והנה במאמר "תוצא הארץ נפש חיה" (בראשית א, כד), "ועוף ועופף" (שם, כ), שהוא ענין התהוות נפש החיה, אִזי הגוף שלה יצא כאחד עם הנפש. דהיינו שהיה הגוף בחינת צומח ויצא ביחד עם הנפש. והיינו, מפני שגם הנפש נלקחה מצינוניות הכלים-דמלכות, לכן גופו גם כן רוחני והוא בחינת צומח כו'. אבל נפש המדברת של האדם לא נתהוה ביחד עם הגוף, רק שאחר כך מתלבשת בגוף דומם דוקא, היותר נמוך, כי להיותה בעצמה עליונה ביותר, על כן

יכלה לסבול גם גוף גשמי כו'²¹⁴.

ובין למטה, דהיינו בהתהוות דצח"מ גשמיים מהארץ הלזו²¹⁵:

שנפש החיה יצאה מהארץ ממש. דהיינו שחומר וצורה של החי, שהוא ענין נפשו החיונית וגופו, יצאו שניהם מן הארץ כמו שיצא הצומח בחומר וצורה שלו, ויצאו שניהם כאחד להיות סמוכים וקרובים בערך כנ"ל.

אבל במדבר אינו כן, כנ"ל שהגוף נתהווה מן הארץ בבחינת דומם, ואחר כך נתלבשה בו נפש מלמעלה, והיא הנפש המדברת שלא יכלה לשכון בבחינת צומח, רק בדומם גשמי כו'. והיינו כי גם למעלה מעלה בבחינת אצילות הוא כמו כן, שהחי מתלבש בצומח והם סמוכים כאחד, והוא מה שכתוב "כונן שמים בתבונה", וארץ יסודתה בהררי קדש²¹⁶ – חכמה-עילאה כו'.

— * —

וז.

לא טוב היות האדם לבדו²¹⁷

"לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו" (פרשתנו ב, יח):

כתיב (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן הו"ה אלקים" – פירוש: הו"ה הוא גילוי והמשכת ההארה ה"ה²¹⁸ להיות מקור להתהוות העולמות, כי הו"ה – מלשון התהוות כנודע.

אך אם היה הארה זו מתגלית ונמשכת להיות חיות לנבראים כמו שהיא בעצמותה, לא היו הנבראים כלל על אופן שהם עתה, כי לא היה יכול להיות מציאות יש ונפרד כמו שהוא עתה, מאחר שאור וחיות המהוה היה מאיר עליו בגילוי, אלא היו בבחינת ביטול המציאות מכל וכל כמו שהוא קמיה יתברך דכולא כלא חשיבי.

²¹⁴ (וכמו שנתבאר גם כן במקום אחר, שזהו ענין ההפרש בין "זיווג נשיקין" שממנו התהוות המלאכים שהוא רוחני ביותר, ומכל מקום הוא רק השפעה חיצונית, ולכן לא יכולים להתלבש בגוף גשמי. אבל "זיווג גופני" שממנו נשמות – עם היותו השפעה גשמית, אבל שרשו בפנימיות דייקא, ועל כן מתלבשים בגופות כו'). (ראה לקוטי תורה שיר השירים לט, ד. נתבאר בארוכה באורי זוהר: לאדמו"ר האמצעי א, ד; לאדמו"ר הצמח צדק כרך ב עמוד תריב. וראה גם דבור המתחיל "וביום שמתתכם" – ספר המאמרים תרנ"ו עמוד רמו).

²¹⁵ (הארץ הלזו: יחזקאל לו, לה).

²¹⁶ (על פי תהלים פז, א: "יסודתו בהררי קדש").

²¹⁷ (דבור המתחיל לא טוב היות לקוטי תורה לג: פרשיות – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר ליל שבת בראשית, כט תשרי תקע"א. נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנחה (בתוספת הגהות אדמו"ר הצמח צדק) שנדפסה במאמרי אדמו"ר ה'קן חלק א עמוד מד), ונוספו כאן הגהות, חלקם מדרוש "בכל יום אגברך" שנאמר אור ליום ג' פרשת ויגש – מאמרי אדמו"ר ה'קן תקע"א עמוד נו).

²¹¹ (ראה לקמן עג, א; ואור התורה פרשת בראשית כרך ג דף תקסז, א; ולקוטי תורה לג: פרשיות לח, א. בספר הערכים חב"ד ערך אדם הראשון הערה 10 מעיר שבאן משמע שזהו לפני החטא, אמנם מאור התורה ובלקוטי תורה לג: פרשיות ה'ל ובדבור המתחיל "חייב אדם לברך" תרל"ח פרק לו בענין אלה שנה – מוכח שהכוונה לאדם הראשון אחר החטא).

²¹² (סו"ב טעם ודעת: תהלים קיט, סו).

²¹³ (שער המצות פרשת תצא, הקדמת שער הגלגלים ו, ז, יב. שער הפסוקים בראשית דרגש ג).

חוזר עד שתפול הראות גם לאחוריו (והוא מכח הזכוכית והצפוי) מה שלא היה יכול לראות אם לא היה צפוי זה. אך מכל מקום היינו דוקא כשהיא מצופה ומכוסה בכסוי דק וקלוש כמו הכסף, אבל כשהיא מכוסה בכסוי עב וחשוף, לא יראה בה כלום.

וכך יובן הנמשל, והוא: כי הנה שם "הו"ה" הוא בבחינת המשכה מלמעלה למטה כנ"ל; ובחינת מלכותו יתברך, שהוא הנקרא בשם "אלקים", היינו בחינת צמצום והסתרה, שבה מסתתרת ומתעלמת ההארה בלתי תתפשט ותתגלה עוד כנ"ל. ומחמת צמצום והעלם זה נעשה אור חוזר – שהוא חוזר ועולה למעלה מעלה יותר מכפי ערך כח מקור ההארה המתפשטת דשם הו"ה.

וכמו שכתוב (משלי יב, ד): "אשת חיל עטרת בעלה"; וכתוב (ישעיה ל כו): "והיה אור הלבנה כאור החמה כו". והיינו כמשל המראה, שעל ידי הכיסוי המסתיר ומונע התפשטות ההארה נעשה אור-חוזר עד למרחק. ודי למבין.

וזהו שכתוב (פנחס כח, י): "עולת שבת בשבתו". וכן מה שאמר רז"ל (פנחס ס"א) על פסוק (ויקרא כ, ג) "בעולת בעל" – "בעלייתו של בעל עולה עמו כו".

ועין מה שנתבאר על פסוק (שיר השירים ב, יד) "הראיני את מראיך כו"²²³, שהוא גם כן ענין ירידת הנשמה בגוף המסתיר, שהוא צורך עליה לחזור ממטה למעלה להתפלל באור ה' כו.

והוא גם כן מה שכתוב (בראשית ג, כא): "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם", שהוא בחינת לבוש המכסה ומעלים, ועל ידי לבוש והעלם זה נעשה אחר כך הכאת האור חוזר כנ"ל.

וזהו "לא טוב היות האדם לבדו"²²⁴:

פירוש וענין "היות האדם לבדו": היינו להיות הכל המשכה בבחינת גילוי מלמעלה. שזהו סוד "אדם העליון", שם מ"ה – "על הכסא דמות כמראה אדם כו" (חזקאל א, כו), שיהיה בבחינת גילוי מאליו ומעצמו למטה, שאז היה הכל בבחינת ביטול כמו שהוא למעלה בבחינת יחודא-עילאה, דכולא כלא חשיבי, כאין ואפס. וזהו "היות האדם לבדו", רוצה לומר: שהיה הכל בביטול אליו יתברך;

"אעשה לו עזר כנגדו": שיהיה "עזר" וסיוע מבחינת "כנגדו"²²⁵ דוקא, דהיינו מבחינת הצמצום וההסתרה המנגד להתפשטות ההארה, כנ"ל שמחמת זה מתהווה הגוף ונפש הבהמית, שהם בחינת יש ונפרדים כנ"ל, ומזה דוקא יהיה העזר, כי מהעלם זה נעשה אחר כך אור-חוזר למעלה מעלה.

וכמו שכתוב (ויקרא כא, ו): "צחוק עשה לי אלקים", שעיקר הצחוק והתענוג לעתיד-לבא, "ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא), נמשך משם

ולא עשה השם יתברך מגן ונתתק לשם הו"ה, והוא בחינת שם אלקים שמעלים ומסתיר תוקף ההארה, והיינו על ידי גבורות וצמצומים, ואז יכול להיות התהוות היש ונפרד. וזהו פירוש שם "אלקים" – לשון שררה²¹⁸, כי "אין מלך בלא עם"²¹⁹.

ובחינה זו הוא הנקרא גם כן בשם "שכינה", כי שכינה הוא מלשון "ושכנתי בתוכם" (תרומה כה, ח), שעל ידי מדה זו הוא מתלבש בנבראים. מה שאין כן אם היה ההארה מתגלית כמו שהיא בעצמותה, לא היו הנבראים יכולים להכיל אותה כלל וכן"ל.

והנה נזכר בדברי רז"ל ענין גלות השכינה²²⁰, כמו שאמר: "גלו לאדם – שכינה עמם, גלו לבלב כו"²²¹. וענין גלות זה הוא כך:

בהיות כי תכלית ירידת והמשכת אור אלקותו יתברך, שנמשך להתלבש בנבראים ולהחיות על ידי צמצום דשם אלקים כנ"ל, עד שיהיו מתהווים באופן שהם בחינת יש ונפרד – הוא בשביל שאחר כך יתבטל היש לאין. על דרך מה שכתוב (נחמיה ט, ו): "וצבא השמים לך משתחווים", שכל המלאכים צבא מעלה, מיכאל וגבריאל כו, עם שהם בחינת יש ודבר, אבל הם בטלים אל האין. וזהו נחת רוח לפניו יתברך – שיהיה יש ושייתבטל, ובזאת דוקא הוא חפץ, ובשביל זה היה ירידת הארת אלקותו על ידי העלמים והסתרים עד שיהיה התהוות היש כנ"ל, וכדכתיב (ישעיה מג, ז): "כל הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו וגו".

אבל בחינת גלות השכינה הוא כשנמשך הארת אלקותו יתברך הנקרא בשם "שכינה", ומתלבשת בע' שרים להחיותו, והם יש ודבר בפני עצמו – "לי יאורי כו" (חזקאל כט, ג), רק "דקרו ליה אלקא דאלקא"²²². אשר זהו בחינת גלות ממש, מאחר שלא נעשה בחינת ביטול אחר-כך מירידה זו; וזהו הפך הכוונה כנ"ל, והוא סוד גלות השכינה, שהארת אלקות מקור חי העולמים נשפלת ונגלית עד תחתית המדרגות, שהם מדור הקליפות והיכלות החיצונים וכנודע:

והנה השכינה נקראת בכתוב בשם "מראה", כמו שכתוב (בהעלותך יב, ו): "**במראה** אליו אתודע".

והענין:

שהוא על דרך משל כמו המראה הגשמית שפעולתה להראות לאדם מה שמלאחוריו. והיינו על ידי שהזכוכית מצופה בצפוי כסף, שהוא מכסה ומסתיר על הזכוכית, ומונע את הראות בלתי תוכל להתפשט עוד להלאה. ומחמת העכוב והמניעה נעשה אור-

²¹⁸ (רש"י והושע יד, כט. רש"י סנהדרין ב, ב. נ, א-ב).

²¹⁹ (בבאי וישוב לה, ל. עמק המלך שער שעשועי המלך ריש פרק א, תנאי חלק ב פרק ו).

²²⁰ [בדפוס ראשון נוסף כאן: (וזאת לדעת כי שכינה פירושו הוא כנסת ישראל)].

²²¹ ("שכינה עמם"). ספרי מטות לה, לו. מגילה כט, א.

²²² (שהם קוראים לו אלקי האלקים. מנחות קי, א).

²²³ (ראה לקוטי תורה שיר השירים יז, ג).

²²⁴ (בראשית ב, יח: "ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו").

²²⁵ (ראה פרדס ערך מערב).

ומכל מקום²³⁵ גם אילו לא חטא אדם הראשון, ולא היה קליפת נוגה, מכל מקום היה שייר "עזר" מבחינת "כנגדו", רק שהיה בחינת ה"כנגדו" בדקות יותר. והוא שהיתה העבודה להעלות מתחת הפרסא. כי יש בחינת פרסא בכל העולמות, שמה שתחת הפרסא אינו ממהות שלמעלה מן הפרסא.

כמו באדם, יש בחינת פרסא שהוא חצר הכבוד המפסיק ומבדיל והרי כל בחינת האדם, המוח והלב וכל החושים הן למעלה מן הפרסא, ומה שלמטה מן הפרסא אינו על דרך מהות הכחות המעולים שלמעלה מהפרסא.

ועל דרך זה יובן למעלה בענין בחינת פרסא שיש בעולמות דקדושה עצמן בין אצילות לבריאה נ"ל. לכן היה שייר להעלות מתחת הפרסא אף גם בבחינת היותו קודם החטא, וזה היה ענין ה"עזר כנגדו" בכונת הבריאה. אבל אחר החטא הוא "עזר כנגדו" – ענין בירור קליפת נוגה. וזהו ענין "ויגרש את האדם כי" (בראשית ג. כד).

ומכל מקום גם בחינה זו נמשל לצפוי דק וקלש שיוכל להיות ממנו אור-חור. כי קליפת נוגה היא כלולה משוב ורע, והוא חיות כל דברים המותרים נ"ל, שנקראים היתר – שאינו אסור וקשור בידי החיצונים, ויוכל להעלות הטוב בבחינת אור-חור נ"ל.

ובכל זה יובן מה שאומרים בברכת חתנים: בברכת "שמח תשמח" – "משמח חתן וכלה", ובברכה אחרונה שהיא "אשר ברא" אומרים "משמח חתן עם הכלה" –

פירוש: כי הכלה, היא בחינת מלכות, תחלה היא מקבלת האור מהחתן, שנמשך מעלמא דדכורא בעלמא דנוקבא, וזהו "חתן וכלה". אמנם אחר כך הוא "משמח חתן עם הכלה", שעל ידי הכלה הוא משמח את החתן, שהרי נעשה לו "עזר" ממש ותוספת אור מבחינת "כנגדו" כנ"ל. וזהו שנעשית עטרה לבעלה. :

— * —

ה, א

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים הֵן הָאָדָם

236

"וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים, הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע, וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יְדוֹ כִּי" (פרשתנו ג, כב):

יֵשׁ לְהַבִּין:

א': מהו שעל ידי עץ הדעת נפקחו עיניהם להיות "כאלקים יודעי

²³⁵ (ומכל מקום... ויגרש את האדם: תקע"א שם).

²³⁶ (דבור המתחיל ויאמר ה' אלקים: תורת חיים דבור המתחיל "והנחש הזה". לקוטי תורה לג' פרשיות. – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר שבת פרשת בראשית, כ"ד תשרי תקע"ב. נוסח המאמר שלפנינו הוא מרשימת הצמח צדק בגוף כתב יד קדש 1116 ("ספר תקע"ב").

אלקים. כמו שנתבאר במקום אחר²²⁶, שעל ידי זה יהיה אחר כך הגילוי מבחינה שלמעלה משם הו"ה, כמו שכתוב (בשלח טו, טז): "עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הוֹי"ה, וְהוּא בְּחִינַת "אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם"²²⁷ (ורמיה ב, ו).

והנה אחר חטא אדם הראשון כתיב: "כְּתָנוֹת עוֹר" – בעי"ן. כי מקורם החטא היה הכסוי וההעלם דק ביותר, דהכתיב (בראשית ב, טו): "וַיִּנְחֻהוּ בִגְן־עֵדֶן כִּי", אבל אחר החטא הוא בחינת ה"כנגדו" ביותר, שהוא בחינת קליפת נוגה.

וזהו ענין "כְּתָנוֹת עוֹר":

כי הנה עיקר ענין יניקת החיצונים הוא על ידי העור. כי יניקתם הוא מבחינת השערות, כמו שכתוב (ישעיה נג, ז): "כִּרְחֹל לִפְנֵי גּוֹזְזִיָּה נֶאֱלָמָה"²²⁸. ועיקר צמיחת השערות הוא על ידי העור, שיש בו גומות שמהם השערות צומחות²²⁹ נ"ל. כמו שאמרו גבי פרה אדומה²³⁰: "הֵיוּ בָּהּ שְׁתֵּי שְׁעוֹת [.] בְּתוֹךְ גּוּמָא אַחַת – פְּסוּלָה כִּי"²³¹. ובפרק "העור והרטוב": "נֶקֶב – שְׁאִין הִדְיו עוֹבֵר עָלָיו כִּי"²³².

ולכן העבודה הוא על דרך משל **עבוד עורות**, וזה נקרא (מלאכי ג, יח) **"עובד אלקים"** – שמתקן הסתר בחינת העור הנ"ל הנמשך משם אלקים להיות "אתהפכא חשוכא לנהורא נ"ל. ולכן נאמר (בראשית ג, כא): "וַעֲשֵׂה ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וְלִאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר" – שני שמות נ"ל. וגם הפירוש, דשני שמות קאי "לְאָדָם וְלִאִשְׁתּוֹ": **לְאָדָם עֶשֶׂה – שם הו"ה, וְלִאִשְׁתּוֹ – שם אלקים.**

ו' חנוך היה תופר מנעלים²³³ – פירוש: לאחר שנתקן בחינת עור הנ"ל על ידי "כְּתָנוֹת עוֹר" דאדם וחיה, תפר מהם חנוך מנעלים²³⁴.

²²⁶ (ראה לקמן יח, א. לקוטי תורה שמיני עצרת פד, א ואילך. פח, ד ואילך).

²²⁷ כמו שנתבאר על פסוק "[וְאֵינָהּ וְרֵאִיָּה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֵמָה] בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לֹא אָמוּ כִי" (לקוטי תורה במדבר ד, ג. שיר השירים כב, ב).

²²⁸ ("רחל זו השכינה, וגוֹזְזִיָּה הם הע' שרים היונקים מבחינת השערות עליונות. אך בגלות שהשכינה בגלות אצלם כמאמר ר"ל: "גלו לאדום כו", והם יש דבר בפני עצמם, כמאמר שר של מצרים: "לי ואורי כו"; "ידינו רמה כו"; נקראים בשם "גוֹזְזִיָּה" על דרך משל כאילו חתכו השערות ממקורם לגמרי ונפרדו, אבל גם בתמידיות יונקים מן השערות". – תקע"א עמוד נו).

(ענין מה שנתבאר פרשת פנחס על פסוק "צו [.] אֶת קַרְבְּנִי כִי" (לקוטי תורה פנחס עח, ג)).

²²⁹ ("מן הבשר" – תקע"א שם).

²³⁰ (פרה פרק ב, משנה ה).

²³¹ ("מה שאין בן אם לא היו הנקבים האלו, לא היו יכולים להצמיח) ואולי היה הניקה ביותר לפי שלא היו נקבים קטנים). – תקע"א שם).

²³² (חליץ קיט, ב: "כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב").

²³³ (ראה עמק המלך שער קרית ארבע פרק צד בשם מדרש. של"ה רפה, ב. ועוד. וראה גם "עשרה מאמרות" מאמר "אם כל חי" חלק ג סימן כב. מגיד מישרים להבית יוסף פרשת מקץ).

²³⁴ כמו שנתבאר ענין זה על פסוק "מה יפו פעמיך בנעלים כו", ענין שם (לקוטי תורה שיר השירים מג, ג ואילך).

טוב ורע²³⁷.

אחריהם אל המקיף כו'. מה שאין כן בחינת "עץ-הדעת טוב ורע" הוא בחינת פנימי, ואז הטוב מעורב עם הרע ממנו. וזהו שכתוב "הן האדם היה באחד ממנו":

פירוש: שהוא היה גם כן "באחד ממנו". פירוש: כמו שבבחינת אחדות, והיינו למעלה, ידוע הטוב ורע, כן היה גם הוא על ידי שטעם מעץ-הדעת המעורב טוב ורע. אבל לו, הדבר מויק. כי הרי האדם הוא מבחינת פנימיות, ומיד שיידע הוא מן הרע על ידי שטעם מעץ-הדעת, הרי יתערב עמו ויהיה הוא ממש מעורב ברע. לא כמו שהוא למעלה שאף על פי שידעו גם את הרע מכל מקום מובדל הוא ומרוחק מן הטוב ואין לו התקרבות כו' לפי שהוא בבחינת מקיף. אבל האדם שהוא מבחינת פנימי, כשיידע גם הוא מן הרע אזי יתערב הוא גם הוא ממש עם²⁴¹ הרע. כי בבחינת פנימיות אי אפשר להיות כל כך²⁴² מובדל הרע כנ"ל, ואז הוא קשה מאד להפריד את הרע, אלא מלחמה עצומה היא, "ולאם מלאם נאמן" (חיי שרה כה, כג) – פעמים זה גובר, ופעמים שנגדו גובר.

כאשר מצאנו ראינו בנשמות ישראל מראש הדורות עד עתה, שהיו כמה עתים משונים: פעמים בדור אחד היו נשמות שבמעלה עליונה, ונצחו את הרע; ובדור אחר היו רשעים גדולים שגבר הרע מאד. והיינו כי כולם נמשכים מאדם הראשון, והיה בו גם כן שינויים אלו – פעמים גבר הוא ופעמים גבר הרע עליו. וכל זה היה לפי שהוא בבחינת פנימיות, ומיד שיידע מן הרע נתערב עמו ממש, ואם כן הוא מלחמה גדולה וקשה²⁴³ להפרידו מאד, אלא עת כך ועת כך כנ"ל.

וכן גם על פי פשוט, שמקודם היו ערומים והיו עסוקים בתשמיש להוליד בנים, "ולא יתבוששו" (בראשית ב, כה) כמו שהיו אוכלים ושותים, כי מצות ה' היא, ולא היו יודעים כלל שיש תאנה בזה. אבל אחר שאכל עץ הדעת וידעו שיש תאנה בזה אזי קשה לפרוש כו'. ולכן לא רצה הקדוש ברוך הוא שישטעם האדם מעץ-הדעת, כי לו הדבר מויק כנ"ל, והיה רוצה שלא ידע ממציאת הרע כלל, ויהיה כולו קדוש, ולא רצה להכניסו במלחמה עצומה הזאת.

אבל אחר שכבר טעם מעץ-הדעת ונתערב ברע, אז אמר (בראשית ג, כב): "פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים, ואכל וחי לעלם" – פירוש:

שחשש עוד מעתה שכבר נתערב ברע "ולקח גם מעץ החיים", ששרשו מבחינה שלמעלה מהשביירה, שמשם הוא שהיה התחלת המיתה והתהוות "עץ הדעת טוב ורע". מה שאין כן מה שלמעלה מהשביירה הוא "עץ החיים", ואם יאכל גם ממנו – "וחי לעולם", פירוש:

כי הרי באמת בבחינה זו נאמר "אם צדקת מה תתן לו" (איוב לה).

וגם, מה שאמר ה' אלקים: [ו]עתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים, ואכל וחי לעולם" (פרשתנו שם) – ומה איכפת לו בזה? הרי מה שצוה אותו שלא לאכול הוא גם כן כדי שלא ימות!

ועוד והוא העיקר: מאין ידע הנחש מזה אשר "ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם" (בראשית ג, ה) – שלפי האמת כן הוא, ואם אדם ששמע הצווי מהקדוש ברוך הוא לא הכיר בזה רק בפשוטו שאמר לו "ה' אלהים" (בראשית ב, יז): "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". והנחש לא נזכר כלל ששמע הצווי הזה. וגם אם שמע כשנצטווה אדם, מאין היה בו בינה יתירה להבין דבר מתוך דבר יותר מהאדם עצמו, אם לא שנאמר שגבוה²³⁸ הוא מהאדם. וכל זה פלאי.

הנה תחלה יתבאר מה שכתוב (בראשית ג, כב): "האדם היה באחד ממנו לדעת טוב ורע", שהוא מאמר ה' להמלאכים. ומשמע שלמעלה יודעים את הטוב ואת הרע גם שניהם; אבל מכל מקום אינן מעורבים זה בזה, כי גלוי וידוע שזה טוב וזה רע, ומובדל הרע מן הטוב אף על פי שידוע שם הטוב ורע. מה שאין כן בחינת "עץ הדעת טוב ורע" (בראשית ב, ט), היינו בחינת תערובת הטוב עם רע – שהרע יונק מהטוב והטוב מהרע והיו לאחדים.

וצריך להבין: דהרי פירוש "עץ הדעת טוב ורע" היינו לשון ידיעה, ואם כן למה נעשה תערובת טוב ורע מחמת הדעת בטוב ורע, הלא למעלה גם כן ידוע הטוב ורע?

אך ההפך בזה הוא ענין ההפך בין מקיף לפנימי:

כי בחינת ידיעת הטוב ורע שלמעלה היא בבחינת מקיף בלבד, ולכן יכול להיות הבדלה בין טוב לרע, שיידע את הרע ולא יחליפנו ולא ימירנו בטוב חסד ושלום. כענין "שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך" (משלי ל, כח), שאף על פי שהיא "בהיכלי מלך" אבל יודע הוא ומכירה ששממית היא; ויש הבדלה בין טוב לרע כמאמר: "המבדיל בין קודש לחול".

והיינו מצד שידע טוב ורע בבחינת מקיף עליהם ולכן אינם מתערבים יחד. וכענין בחינת "לבונה זכה" (אמור כד, ז) שבי"א סממני הקטורת – שהעשרה סממנים הם י' נצוצי קדושה המובלעים בקליפות, והי"א היא לבונה, היא בבחינת מקיף עליהם ואינה מתלבשת בפנימיותם.

(ולבונה היא גם כן חיות להם. אבל לפי שהחיות הזה שהיא מחיה אותם הוא רק על ידי שהיא בבחינת מקיף בלבד עליהם, על כן אינה מתערבת עמם כלל, וכולה טוב).

והנה המקיף הוא גם דוחה את החיצונים. כנראה בציוור האילן שב"פרד"ס²⁴⁰ במקיפים ופנימיים, שמעמד ומצב הקליפות –

²³⁷ (בראשית ג, ה): "ה' ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים ידעי טוב ורע".

²³⁸ [שגבוה: בגוף כתב יד קודש הצמח צדק: כי גבוה].

²³⁹ [האדם: שם ליתא תיבה זו].

²⁴⁰ [שגבוה: שם: בהערות ותיקונים לכבוד קדשת אדמו"ר: שגבוה: וראה הערות

וביאורים אהלי תורה גליון 1130 עמוד 86 ואילך].

²⁴¹ [עם הרע: בגוף כתב יד קודש הצמח צדק: מן הרע].

²⁴² [כל דבר: שם: גם כן].

בו ויהיה גם לו קיום, ולא זו היא הכוונה כנ"ל.

וכמו שכתוב בזוהר²⁴⁹ גבי רבי אחא מכפר טרשא, שכיפר בקטורת על מקום שהיה הנגף שם, ואמרו לו שלא הועיל כי עדיין בחיובא אשתכח. בשלמא אם היו עושין תשובה כו'.

ולכן מיד (בראשית ג, כג) "וישלחוהו [א.י.] מגן עדן לעבד את האדמה אשר לקח משם", דהיינו עבודת הביוריים על ידי זריעה חרישה וקצירה; ואחר כך באכלו ממנו ואומר "אחד" – "ואהבת", הוא מברר ומעלה כו'. ואז צריך לילך ממש על "האדמה אשר לקח משם", ושמא יאכל ושמא יכרר הביוריים.

אך צריך להבין: איך היה מתחלה כוונתו יתברך – כשלא ידע האדם מטוב ורע כלל, מאחר שיש מציאת הרע בעולם, אם כן איך יתבררו הביוריים שזה צריך להיות על ידי האדם?

אך הענין: כי אז היה באופן אחר ממש שלא בדרך מלחמה אלא על דרך מה שכתוב (בראשית ב, טו): "וינחחו בגן עדן לעבדה" – וזה²⁵⁰ רמ"ח מצות עשה, להמשיך אור אינסוף בגן עדן. ועל ידי רבוי התגלות האור, ממילא יתעלו נצוצי קדושה שנפלו ונתערבו ברע, ויהיו נכללים בתוך האורות עליונים שימשיך האדם כנר בפני האבוקה: שאם האבוקה קטנה אזי נר הסמוך לה יוכלל בה, ו"א" ואם ירחיקוהו מעט לא יתכלל בה מפני שהאבוקה קטנה; אבל אם תהיה האבוקה גדולה, אזי אף על פי שהיה הנר רחוק ויהיה מתכלל בה.

ועל דרך שהיה בזמן שבית המקדש היה קיום, שהרי אמרו רז"ל²⁵¹: "לא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים"²⁵², דהיינו להעלות נצוצות – ומה היה נעשה אם לא חטאו ולא היו גולים?

אלא על כרחך צריך לומר שאז היו נכללים הנצוצות ממילא כנר בפני האבוקה, כמו נעמה העמונית²⁵³, וכן כל העמים באו לשמוע חכמת שלמה²⁵⁴, וכמו שכתוב במלכת שבא כו'²⁵⁵. והיינו לפי שאז היה אבוקה גדולה על דרך משל, על כן ממילא מתכללים בה הנצוצות. ואם היה נמשך בית המקדש כן יותר, היו כולם מתבררים על דרך זה. וכמו שכתוב לעתיד לבא (צפניה ג, ט): "אז אהפך אל עמים שפה ברורה כו'"; "והלכו גוים לאורך כו'" (ישעיה ס, ג).

וכך היה ענין האדם כשלא היה חוטא, שהיה כולו קדוש. כי גם גופו נלקח ממקום המזבח²⁵⁶, וממנו נעשו רמ"ח אבריו, כלול

(ז), "ורבו פשעיך מה תעשה לו" (שם ו). ואם כן, אף שמעורב ברע, הרי גם אם "רבו פשעיך כו'", ויכול להיות "וחי לעולם", ואז גם הרע שבו יהיה לו קיום לעולם מאחר שהוא מבחינה פנימית והרע מעורב כו', ואי אפשר לו להפרידו מעליו. אם כן כשיהיה הוא "חי לעולם" אזי גם הרע שבו יהיה לו קיום לעולם;

וזהו היפך הכוונה, שהרי צריך להיות "בלע המות לנצח" (ישעיה כה, ח), שיהיה "ובערפת הרע" (ראה יג, ו. ועוד), כמאמר: "והרשעה כולה בעשן תכלה", שזה יהיה לימות המשיח. כי בכל משך הגלות הוא עת הביוריים והפרדת הרע.

והיינו על ידי בחינת חכמה, ד"בחכמה אתברירו"²⁴⁴ להפריד הרע מהטוב. ולכן נקרא החכמה דין; שלא כמו שדימו המקובלים הראשונים שהחכמה כולה חסד שהרי היא מקור חסד. והחיות²⁴⁵ המציא שיש בה גם כן דין, ושבחו האר"י ו"ל, שכן מבואר בזוהר ב"אדרא": כחמרא דשקית ושכיר על דורדייה כו'²⁴⁶.

כי מאחר שיש ביוריים להפריד הרע, וזהו על ידי גבורות. ועל זה נאמר (תהלים צד, יב): "אשרי הגבר אשר תיסרנו יח" – שגם היסורים שהם לתועלת העברת הרע הוא מבחינת י"ה. וכידוע שהיסורים הם לתועלת הפרדת הרע, כי הקליפות נמשלים לעלוקה, שכשמוצצת דם אזי מיד מתה. וזהו שכתוב (משלי לו, טו): "לעלוקה שתי בנות"²⁴⁷.

וזהו גם כן ענין "שעיר המשתלח". וכן "וישלח יעקב וגו' מנחה לעשו אחיו [א.י.] עזים מאתים כו'" (וישלח, לב, ד. יד. טו), שבהן שנותן לו חלקו הוא מפרידו.

וכך צריך להיות לאחר שכבר טעם האדם מעץ הדעת ונתערב ברע, אזי צריך לביוריים עד שיפרידו, על ידי שיקחו כל נצוצי קדושה שבו כו'. וכל זה הוא על ידי החכמה – ש"בחכמה אתברירו", לפי שיש בה גם בחינת גבורות להיות "תיסרנו יח", וכמו שכתוב (דברים ח, ה): "כאשר ייסר איש את בנו כו'"²⁴⁸.

מה שאין כן בחינת כתר שלמעלה מחכמה, הוא רחמים פשוטים, ו"כחשיכה כאורה" (תהלים קלט, יב). ולכן "פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים" ואז "וחי לעולם", מאחר ד"אם צדקת מה תתן לו כו'", ולפי שהוא מבחינה פנימית, ואם כן הרע קשור ואדוק

²⁴³ (ורב: שם: ואם יב).

²⁴⁴ (ראה זהר חלק ב, היכלות, רנד סוף עמוד ב. עץ חיים שער יח, שער רפ"ח ניצוצין, פרק ה. שער לט דרוש א).

²⁴⁵ (פירוש לספר "מערכת האלקות" מרבינו יהודה בן ר' יעקב חייט, מערכת אלקות פרק ד).

²⁴⁶ ("חכמתא סתימאה, שקיט ואשתכח באתריה כחמר טב על דורדייה". תרגום: חכמה נסתרת, שוקט ושוכך במקומו כיון טוב על שמריו. – זהר חלק ג, נשא קכח, ב. קמ. ב. רפח, א).

²⁴⁷ (בגוף כתב יד קודש נוסף: שעל ידי שמוצצין דם שונאיהם של ישראל אזי מיד מתים הקליפות).

²⁴⁸ (בגוף כתב יד קודש נוסף: כאב את בנו יוכיח).

²⁴⁹ (זהר חלק א ורא קא, א ב"מדרש הנעלם).

²⁵⁰ (וה בגוף כתב יד קודש: וז).

²⁵¹ (פסחים פו, ב. זהר חלק א רמז, א).

²⁵² [שיתוספו עליהם גרים: שם: להוסיף. בדפוס ראשון: להוסיף עליהם קדושה].

²⁵³ (מלכים א יד, כא. לא).

²⁵⁴ (מלכים א ה, יד: "ויבאו מכל העמים לשמע את חכמת שלמה").

²⁵⁵ (מלכים א י, א: "ומלכת שבא שמעת את שמו שלמה לשם ה' ותבא").

²⁵⁶ (פרקי דרבי אליעזר פרק יב. וראה סנהדרין לח, ב: "שגופו מכלל א קל

אזי ויט". פירוש: "ויט" היינו שנטה למטה בהיכלות הקליפות. "עד איש עדולמי" – כדי להעלות נצוצות משם. וזהו ענין הפונוה דנפילת-אפים כו' :

— * —

[א. ו.]

להבין ענין הברכות²⁶²

להבין ענין הברכות:

כי הנה אנשי כנסת-הגדולה תקנו הברכות בזמן בית-שני, אבל בזמן בית-ראשון לא היו מברכים.

והענין: כי הנה כל ישראל "מאמינים בני מאמינים כו"²⁶³ מה שנלאו חכמי הפילוסופים והמחקרים להבין בשכלם. כי האמונה היא למעלה מן ההשגה והשכל, ואפילו מההשגה שבשרש נפש-האלקית שבישראל ד"מזליה חזי"²⁶⁴ כו', שהרי "לית מחשבה תפיסא ביה"²⁶⁵, והוא רם ונשא למעלה ממזליהו.

והנה בזמן בית-ראשון היו נשמות ישראל במעלה העליונה, והיה אור-אין-סוף שורה ומתגלה בנפשם להיות אצלם גילוי אמונה זו באילו רואה כו'. אך בזמן בית-שני לא היו הנשמות במעלה עליונה כל כך – תקנו אנשי כו' כנסת-הגדולה הברכות, להמשיך גילוי אמונה זו – להיות "ברוך" ונמשך "הוי"ה" – אור אין-סוף ברוך-הוא בגילוי למטה.

וסדר השתלשלות המשכת הגילוי הוא: מתחלה להיות "הוי"ה אלקינו", הוא גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בנשמות ישראל להיות "אלקינו" ממש בבחינת ביטול, לפי שהם מפנימיות העולמות. מה שאין כן המלאכים הם מחיצוניות העולמות שעליהם נאמר (בראשית ב, ט): "ונשם יפרד והיה לארבעה ראשים" – ארבעה נהרות הם ארבע מחנות השכינה²⁶⁶ – מחנה מיכאל כו'.

וזהו שאמרו רז"ל (ברכות ד): "מיכאל באחת", ולא אמרו איזה שיעור על נשמות ישראל, לפי שענין טיסה שטסים את העולם לא שייך גבי נשמות כלל, שהעולם ומלואו אינן תופסין מקום כלל נגדם. מה שאין כן לגבי המלאכים תופס העולם איזה מקום. אלא שמיכאל די לו בטיסה אחת, וגבריאל בשתיים כו', ואליהו

בשמן כו', והיה עומד בגן-עדן ושם היה מוסיף אורות, וממילא היו הקליפות כלים על ידי שהיו הנצוצי קדושה כלים מהם, אבל הדבר היה שלא על ידי מלחמה כו'. מה שאין כן אחר שחטא, אזי צריך להיות הבידורים על ידי עבודה ומלחמה, "שעת צלותא – שעת קרבא" כנ"ל, וצריך לירד אל מקום הקליפות ושם יבררם, וזהו "את האדמה אשר לקח משם".

ובזה יובן גם מה שהנחש ידע מזה:

כי הנה אדם הראשון עצמו, שהיה כולו קדוש למעלה מ"עץ-הדעת טוב ורע", לא ידע ממציאת הרע כלל כנ"ל. אבל הנחש שהוא עצמו נלקח מבחינת "עץ-הדעת טוב ורע", וידע מזה, וידע שמה שצוה לאדם שלא לאכל ממנו, היה בכדי שלא יהיה לו ידיעה ברע כלל, שלא יצטרך לכנוס עמו במלחמה כלל; וחרה לו מאד על שכל כך נשמרים ממנו, אף שלא לידע ממנו – שלא יכשל בו; והשיא עצות בנפשו²⁵⁷, שמוטב לו שייכנס האדם בזה ויהיה מלחמה, ואז פעמים שיובור גם הוא – וכמו שכתוב (קהלת ח, ט): "עת אשר שלט האדם באדם כו'" – משלא ידע האדם מזה כלל, ואז יהיה הטוב המעורב בו נכלל באדם הראשון כנר בפני האבוקה והוא ימות ויפסד לגמרי.

ובא בערמומית לחוה, וכמו שכתוב (בפרקי רבי אליעזר פרשה י"ג): "בא ס"מ ורכב על הנחש כו", ואמר (בראשית ג, ה): "כי ידע אלקים כי ביום אכלכם ממנו וגו', והייתם כאלקים ידעי טוב ורע". וכן הוא על פי האמת, ולא אמר שקר כנ"ל, רק שבערמה דבר זה. כי הוא אמר: "והייתם כאלקים" – למעליותא, אבל באמת זהו חסרון. אף שהיה יודע טוב ורע כאלקים, הנה למעלה אין זה פוגם כלל; אף שידע טוב ורע, מכל מקום הרע נבדל, לפי שלמעלה הוא בחינת מקיף. מה שאין כן אם האדם שהוא מבחינת פנימי יהיה יודע מוטב ורע, לו יהיה הדבר מויק כנ"ל :

ב' לקוטי תורה²⁵⁸ מהא"ר ז"ל נתבאר הענין שאדם הראשון היה הולך בהיכלות: כי בחינת אדם היה²⁵⁹ למעלה גם מרבי שמעון בר יוחאי. כי היה בערך אחר ממש, שהרי היה יציר כפיו של הקדוש ברוך-הוא. ובהיכלות הטומאה לא רצה להביט כלל, והשיאו הנחש שעל כל פנים יביט מה יש בהם²⁶⁰, ועל ידי זה נכשל ונפל בתאוה אליהן.

וכן שמעתי מהקדוש רבי אברהם בן הרב המגיד ז"ל על פסוק "ויט יהודה עד איש עדולמי ושמו חירה"²⁶¹: שמחמת מעשה דיוסף

ב: "שגופו מד' רוחות העולם").

²⁵⁷ (על פי תהלים יג, ג: אשית עצות בנפשי).

²⁵⁸ (נאמר שבת פרישת בראשית, כ"ד תשרי תקע"ב. – רשימת אדמו"ר הצמח צדק בגוף כתב יד קדש 1116 – "ספר תקע"ב").

²⁵⁹ [הנה בגוף כתב יד קדש הצמח צדק ובדפוס ראשון: הוא].

²⁶⁰ [להעיר מזהר חלק א נב, א. חלק ב קצג, ב].

²⁶¹ (ותשב לח, א: "וירד יהודה... ויט עד איש עדולמי ושמו חירה").

²⁶² (דבור המתחיל להבין ענין הברכות: לקוטי תורה לג' פרישות. המשך "חייב אדם לברך" – תרל"ח. – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר בפרישת וירא תקס"ד על חתונת מורנו הרב ר' אלכסנדר סענדר פרומקין, חתן הרב הקדוש רבי אהרן הלוי הורוויץ מסטראשעלע. נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנחת המהר"ל. נוסח אחר – הנחת אדמו"ר האמצעי – נדפס בסדור עם דא"ח חלק א דרושים לחתונה עמוד קלב, ג [קצו, ד] ומתחיל "להבין בברכת חתנים").

²⁶³ (שבת צו, א. שמות רבה בשלח פרשה כג, ועוד).

²⁶⁴ (מגילה ג, א).

²⁶⁵ (על פי תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו" יז, א).

²⁶⁶ (ראה זהר חלק א כו, ב).

והנה כמו במשל הולד, כאשר נתגדל ונגמר ציור כל האברים אזי דוחה ממנו מותרות שערות וצפרניים, שזהו סימן גידול הולד, שהוא בשלימות כשגמרו שעריו וצפרניו כו', ובצאתו מרחם אמו דוחה פסולת יותר, על ידי פתיחת נקביו כו', מה שלא היה פסולת זה בטפה, כי אין הולד נוצר אלא מברור שבה;

כך על דרך משל בהגלות נגלות סדר ההשתלשלות בעלמא דאתגלגל מן העלם אל הגלוי, ברבוי התחלקות המדרגות להיות ציור פרטי העולמות במזגם ותכונתם, אזי נעשה בחינת מותרות שפוע ופסולת שדוחה לחוץ, והוא מעבר השפוע להיות יניקה ואחיזה לסטרא אחרא. מה שאין כן בבחינת עלמא דאתכסא - שהוא בהתפללות כו', "ושם חביון עזו" (תבקי ג. ד), ואין שטן ופגע רע²⁷² חס-ושלום כו'²⁷³.

והנה, "מטבע קצר" רומז לעלמא דאתכסא, שהוא בחינת טפה לבד, בהתפללות²⁷⁴ בבחינת העלם ובכח, ולכן הוא "מטבע קצר" - שכולל הכל בלשון קצר; ואינו צריך אלא לפתוח ב"ברוך", להיות ברכה והמשכה מאור אין-סוף ברוך-הוא עצמו, שהברכה הוא להיות השקפה וגילוי מעצמות אור אין-סוף ברוך-הוא שאינו בגדר "עלמין" כלל כנ"ל. ומאחר שתמשך שם ברכה והמשכה זו, היא "בל תמוט עולם ועד"²⁷⁴, כי אין שם יניקה לסטרא אחרא חס-ושלום.

אבל "מטבע ארוך" רומז לעלמא דאתגלגל, שהיא בחינת גילוי ההתהוות לפרטי פרטים בהתחלקות רבות ועצומות, וכך הוא "מטבע ארוך" - באריכות הדברים, בפרטי פרטיות הדברים רבים שנאמרו ונשנו בה.

והנה בעלמא דאתגלגל, אחר ש"משם יפרד" בבחינת התחלקות הפרטים, יש יניקה לסטרא אחרא חס-ושלום, וצריך להפרידם שלא ינקו מעיקר הקדושה חס-ושלום, רק דרך מעבר השפוע ממותרות ופסולת כו', לכן צריך להיות גם כן "חותם בברוך".

וענין החותם הוא: כמו לשון חותם שעל האגרת מבחוץ, כדי שלא יקרא באגרת הזאת איש זר אשר אין רצונו שידע הכתוב שם - כך הוא החותם הזה מן הברכה וההמשכה אשר ימשיך עוד אחר המטבע הארוך, שהמשכה זו שהיא גלוי העולם תהיה רק בבחינת הקדושה לבדה ואין לזרים אתה²⁷⁵ חלק ונחלה.

וזהו ההפרש שבין פתיחת הברכה לחתימתה:

כי פתיחת הברכה הוא המשכת הגילוי לבד, להיות "ברוך" ונמשך "ה' אלקי ישראל" - "מעולם עד עולם"²⁷⁶. אבל החתימה

בארבע" עם גופו שהיה תחלה גשמי ונהפך²⁶⁷ כו'.

ואחר כך "מלך העולם" שעל העולם הוא גילוי מלכותו ויתברך בלבד, ש"אין מלך בלא עם"²⁶⁸ כו'.

והנה, על ידי הברכה ממשיך ברכה והמשכה להיות גילוי אור אין-סוף בנפש כלל ישראל, שתתחזק אמונת ה' בלבם בבחינת גילוי "כאלו רואה כו'". אך המוקדם לברכה והמשכת השקפה גילוי זה, הוא המברך שהוא הוא העושה המצוה, לפי שהמצוה הם כלים להשקפה אור אין-סוף ממש כו', ובהם ועל ידם ממשיך אור אין-סוף למטה.

וזהו אשר קדשנו במצותיו: "אשר" - מלשון "דהא"²⁶⁹, שהוא נתינת טעם לדבר. כלומר, לפי ש"קדשנו במצותיו, וצונו" - מלשון צויותא והתקשרות באור אין-סוף ברוך-הוא - שרש המצוה למעלה, לכך יש לנו כח להמשיך גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בברכה זו.

והנה אמרו בירושלמי (פרק קמא דברכות, הלכה ח'²⁷⁰): "מטבע קצר - פותח בברוך ואינו חותם בברוך, ומטבע ארוך - פותח בברוך וחותם בברוך". ולהבין זה.

גם להבין מהו לשון "חותם" והנה ליה למימר: "ומסיים".

הענין, כי הנה נודע שיש ב' בחינות: בחינת עלמא דאתכסא, ובחינת עלמא דאתגלגל.

והנה על עלמא דאתגלגל נאמר (בראשית ב. י.): "ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים" - ארבעה נהרות, כנגד ארבע מחנות השכינה שהיא מתלבשת בבי"ע כו', ובהשתלשלות וירידות המדרגות מדרגה אחר מדרגה, בהתלבשותה בע' שרים כו', נעשה "עלמא דפרו"א" כו', ושם יש אחיזה ויניקה לקליפות וסטרא אחרא לינק מהקדושה כביכול. אך אין יניקתם אלא מותרות השפוע ופסולת כו' ולא מעיקר הקדושה חס-ושלום.

וענין התהוות מותרות השפוע ופסולת בעלמא דאתגלגל, היינו: כי הגם שגם עלמא דאתגלגל מצד עצמה באמת אינה דבר נפרד חס-ושלום, וכמו שכתוב (דברים ד. יא.): "כי הוי"ה הוא האלקים כו'", אלא שהוא בחינת גילוי מה שהיה בהעלם בעלמא דאתכסא;

וכמשל הולד שמצטייר בבטן הנקבה בהתחלקות עצמות וגידין כו', שהם מטפת הזכר, "לובן" - שממנו עצמות כו'²⁷¹. אלא שבטפת הזכר לא היה התחלקות עצמות וגידין בפועל ממש, רק שהיה בכח הטפה ההיא בהעלם, ועל ידי שהייתה בבטן הנקבה ט' חדשים מצטייר בציור הולד ויוצא מהעלם אל הגילוי.

²⁶⁷ (פרדס שער היכלות).

²⁶⁸ (נסמן לעיל ה, א).

²⁶⁹ (ראה רש"י גיטין צ, א).

²⁷⁰ (צריך להיות הלכה ה).

²⁷¹ (נדה לא, א).

²⁷² (אין שטן ואין פגע רע: מלכים-א ה, יח).

²⁷³ (ואין שטן ופגע רע חס ושלום: בכתב יד 414 נכתב במקומו: שאין שם יניקה

לסטרא אחרא כלל).

²⁷⁴ (תהלים קד, ה).

²⁷⁵ (על פי משלי ה, יז: "היו לך לבדך ואין לזרים אתך").

²⁷⁶ (דברי הימים-א כט, י: "ברוך אתה ה' אלקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם").

שממנו עצמות וגידין וכו', שבטפה ההיא אין התחלקות העצמות וגידים כי נגלים בפועל ממש, רק שהם בהעלם ובכח. ויצאתם מהעלם אל הגילוי הוא על ידי שהיה ט' חדשים בבטן הנקבה, ששם מצטייר הולד והיא מוציאתו לידי גילוי בהתחלקות האברים פרטיים נגלים.

וכך הוא על דרך משל יציאת ההעלם מתורה שבכתב שהיא י"א בחינת חכמה-עילאה לידי גילוי, הוא על ידי תורה שבעל-פה (ו' רבי עקיבא היה דורש כו', כי רבי עקיבא היה מקור תורה שבעל-פה, כמו שאמר: "סתם ספרי כו', וכולהו אליבא דרבי עקיבא"²⁸⁰), שהיא בחינת חכמה-תתאה. שממאמר אחד שבתורה שבכתב, כמו ענין שמירת שבת, שנאמר בתורה בכלל, נעשה מסכת שלימה שהוא גילוי פרטי הלכות שבת, מה הן ה"אבות-מלאכות", וכיצד מתחייב בהן, וכל עניניהם בכל פרטיהן ודקדוקיהן.

ולכן נקרא תורה שבעל-פה בשם "תורה": כי חו"ה בגימטריא המילוי של הו"ה (שהוא עולה י"ט). כי המילוי הוא גילוי ההעלם, כמו שנתבאר במקום אחר. וגם חוה - לשון גילוי, כי תרגום "ויגד" (ויצא כט, יב) - "והו"; ו"הגדה" - לשון המשכה, שנמשך מהעלם אל הגילוי.

וזהו שכתוב (בראשית ג, כ): "ויקרא האדם שם אשתו חוה, כי היא היתה אם כל חי", ולכאורה אם כן למה קרא שמה חוה היה לו לקרא שמה חיה?

אלא לפי שחוה לשון גילוי, וזהו "כי היא היתה אם כל חי" - פירושו: ולכן הוציאתם מהעלם אל הגילוי, כמו אם הבנים שהולד מצטייר בקרבה והיא מוציאתו מההעלם.

וזהו "יום ליום יביע אמר, ולילה ללילה יחוו דעת" (תהלים יט, א):

פירושו: "יום ליום" - בחינת תורה שבכתב, "יביע אמר" - אמר ראשי תיבות אש מים רוח, ובחינת תורה שבכתב "יביע" - כמעין הנובע ממקורו שהוא עדיין דבוק במקורו ומתאחד עמו. לפי שתורה שבכתב היא בחינת חכמה-עילאה, ושם שורה ומתגלה אור אין-סוף - "הו"ה בחכמה" (משלי ג, יט); ולכן שם "יביע" - כמעין הנובע שנובע מן המקור ואינו הולך ומתפשט באורך ורוחב, רק "נביעו דחכמתא" בלבד, שהיא בחינת נקודה וברק המבריק.

וה"אמ"ר" שהוא ראשי-תיבות: אש מים רוח - כלולים ומתעלים בו בהעלם ובכח ולא בגלוי ובפועל ממש; שאין שם התחלקות בחינת אש רוח מים ממש כמו שהם אחר שנפרטו וכאן לידי גילוי, רק הם בבחינת "נביעו" בלבד, בהתכללות המעין הנובע ממקורו ומתאחד ונכלל במקורו - הוא אין-סוף ברוך-הוא - "הו"ה בחכמה".

"ולילה ללילה" - בחינת תורה שבעל-פה - "יחוו דעת": בבחינת גילוי, לכאור ולפרט פרטי התחלקות ההתהוות כמו שהם

היא, שתהיה המשכה זו בקדושה וקא: "הבוחר בעמו ישראל באהבה"; (מלאכי א, ב-ג): "ואהב את יעקב, ואת עשו שנאתי". (תהלים מז, ה); "יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב כו'". ולכן נקרא בלשון חותם, כמו שחותמין על האגרת שלא יקרא אחר, וכמו חותם ממגע זר שהוא שמירה כו'²⁷⁷. ולכן "חותמין בברוך", שהיא המשכה מבחינת המקיף, שהיא שמירה מלמעלה, כמו שכתוב (שם קכא, ה): "ה' שמרך ה' צלך כו'", ולכן החותם של כללות ישראל הוא בנעילת יום-כפור, שאז זוכים למעלה העליונה (ויקרא טז, ל): **"לפני הו"ה תטהרו"** - למעלה מבחינת הו"ה כו', וכמו שנתבאר במקום אחר.

ועתה נבא לביאור ענין ב' ברכות ראשונות של נשואין, שהם **"יוצר האדם"** ו**"אשר יצר את האדם בצלמו"**²⁷⁸. הראשונה פותחת ב"ברוך" ואינה חותמת, והשנייה פותחת ב"ברוך" וחותמת ב"ברוך".

והענין: כי הנה בגמרא (כתובות ח, א. עיין שם) אמרו, שב' יצירות הללו כנגד שתי יצירות שהיה האדם הראשון - תחלה נברא האדם לבדו ברו פרצופין, ואחר כך נסר הקדוש ברוך-הוא את חוה כו'.

וביאר הדבר, הנה אדם וחוה רומזים לתורה שבכתב ותורה שבעל-פה:

תורה שבכתב - בחינת אדם, בחינת טפת הזכר, "לובן" - שממנו עצמות כו'. כי תורה שבכתב היא בחינת חכמה-עילאה, שאינה אלא בחינת טפה ונקודה; שהחכמה היא בחינת ברק המבריק במוחו, שעדיין לא באה לידי אורך ורוחב ההשגה להבין ולהשיג כל דרכי החכמה בכלל ובפרט, רק שהוא כברק בעלמא - שמתנוצץ ומאיר במוחו כח ההשכלה ואינו מתגלה אלא בחינת נקודה, אלא שאחר כך מתפשטת הנקודה באורך ורוחב ובאה לידי השגה ואזי נקראת בשם בינה כו'.

וכך היא בחינת תורה שבכתב, שאין בה גילוי ההשגה. שהרי "רבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות", שההלכות הללו אינן מבוארות ונגלות בגילוי ההשגה בקוץ ההוא, רק שכל קוץ וקוץ כלול מפמה תלי תלים של ההלכות הכלולים ונעלמים בקוץ ההוא מבחינת העלם. והרי אין בקוץ זה אלא רמז בעלמא ובחינת נקודה. והקוצין הן בחינת תגין, וכן על דרך זה בכל בחינת טנת"א²⁷⁹, הכל רמזים לכמה ענינים וכמה סודות מופלאים. וכל זה הוא בתורה שבכתב בבחינת העלם ובכח, ולא בפועל וגילוי;

וכמשל טפת הזכר הכלולה מכל הבחינות שבולד, "לובן" -

²⁷⁷ (וכך עושים חותם על חבית יין וכהאי גוונא לשמור ממגע נכרי, או שלא יפתח אותה בלתי בעל היין לבדו; וכך הוא כל חותמות שעושים לשמירה על כל דבר שצריך שמירה מדי ימים. מאמרי אדמו"ר האמצעי, דרושי חנוכה, חלק א עמוד רפז).

²⁷⁸ (כתובות ח, א. וראה רש"י שם).

²⁷⁹ (= טעמים, נקודות, תגין, אותיות).

²⁸⁰ (סנהדרין פו, א).

שִׁיר מדרגה אחר מדרגה בסתר המדרגות²⁸¹, שהלבוש מסתיר ומכסה על האור ההוא ונעשה מקור ל"עלמא דפרודא" להיות "משם יפרד כו";

אבל עיקר צמצום האור הוא כדי שיהיה בנן העולמות, שלא יתבטלו במציאות. וזהו "בנן עדי עד", דהיינו להיות "לעדי עד ימלוך"²⁸², להיות מדת מלכותו "עדי עד" - למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית. והיא התגלות מלכותו בבחינת אינסוף ממש. רק שכדי שיהיה גילוי אינסוף ברוך הוא בבחינת "מלכותו" הוצרך להיות בחינת בנן, דהיינו להיות הסתר האור וצמצומו והתלבשותו בכמה מיני לבושין, עד שאיר ויתגלה אור זה בבחינה זו דוקא.

כי אור אינסוף מצד עצמו, כשמו בן הוא: אין לו סוף כו, "ולאו מכל מדות כלל"²⁸³, כמו שנתבאר במקום אחר. ואפילו אור אינסוף שבחכמה-עילאה, הוא בבחינת צמצום ולבוש, שחכמה-עילאה נקרא בשם לבוש לאור אינסוף כו. וכל מה שירד האור ויתגלה גילוי אחר גילוי - ירידה היא זו. ומיעוט האור והתלבשותו וירידה זו היא כדי שאיר אור אינסוף ברוך הוא גם במדרגות התחתונות, כי "נתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים"²⁸⁴, ואם כן, תכלית המכון מבחינת מלכותו להיות עולמות נפרדים אינה להיות נפרד חסד ושלוש, רק אדרבה להיות "בנן עדי עד", כי "והתקין לו ממנו כו", כנ"ל:

אר הנה אמרו רז"ל²⁸⁵: "זכה נעשה לו סם חיים כו", ד"בזכותא תליא מילתא", ואחר כוונת הלב של העוסק בתורה נאמרו הדברים:

כי לפי שעוסק בתורה שבעל-פה, שהיא חכמה-תתאה שירדה ל"עלמא דפרודא" ונתלבשה בדברים גשמיים שהם מהע' שרים, שנתלבשה בהם ברבוי השתלשלות המדרגות ליתן בהם כח וממשלה על הדברים הגשמיים ההם, והדבר הגשמי שעוסק בו שהוא תחת ממשלת השרים, הוא המסתיר ומכסה על קדושת אור אינסוף הנמשך מחכמה-עילאה ומתלבש בחכמה-תתאה, לכן יכול להמשיך את האדם ולהורידו ולהפילו למטה, "כל יראה גאות ה'" (ישעיה כו, י) והוד מעטה לבושו, שהוא התלבשות אור אינסוף ברוך הוא הנמשך ומתלבש בחכמה-תתאה, בפסק הלכה הערוכה בדברים הגשמיים ההם. כי "דבר ה' - זו הלכה"²⁸⁶, והיא חקמתו ורצונו כו.

בסדר ההשתלשלות במדרגות רבות ועצומות. (וזהו שמשו רבנו עליו-השלום למד ביום מקרא, ובלילה משנה כשהיה בהר כו):

והנה ברכה ראשונה - כנגד אדם הראשון, שהיא בחינת חכמה-עילאה, תורה-שבכתב. דהיינו כדי להמשיך אור אינסוף בחכמה כו.

ופירוש "יוצר":

כמו צר צורה על דרך משל, שהוא מצייר תמונת החומר, ותמונה זו היא גם כן גילוי בערך החומר; שהיה חומר פשוט כמו גוף גולמית המתכת, ומראהו ומעשהו או הצורה שמציירין עליו הוא גילוי החומר שנעשה על תמונה זו דוקא. והרי ציור זה אינו דבר נפרד, ואין הציור נראה דבר בפני עצמו, אלא שעל ידי הציור מתראה תבנית הכלי באופן יותר נאות מכמות שהיה גולמו, וגולמית הכלי עצמו הוא שנצטייר ונתגלה;

כך הנה בנמשל: האדם שהוא תורה-שבכתב, הוא גם כן בבחינת גילוי אל החומר הראשון שהוא כח ההיולי, שלא נתפס בו שום גילוי, שעליו נאמר (תהלים יח, יב): "ישת חשך סתרו"; וחומר ההיולי הוא נקרא בשם אדם-דבריהא, וראשית הגילוי הוא בחכמה - תורה-שבכתב, ונקרא אדם-דיצירה.

וברכה שנייה - נגד חוה, בחינת תורה שבעל-פה. ולכן נתוסף בה תיבת "את" - "אשר יצר את האדם":

"את" פירוש בחינת אותיות מא' ועד תי"ו. שהאותיות הן מבחינת עלמא-דאתגליא, כי האותיות הן גילוי השכל. והיינו גילוי חכמה-תתאה שהיא בחינת גילוי לחכמה-עילאה - תורה-שבכתב כנ"ל, והוא גילוי אחר גילוי, שהחכמה-עילאה הוא גילוי חומר הראשון ההיולי כנ"ל.

וזהו "בצלמו בצלם דמות תבניתו": כי "צלם" - לשון ציור וגילוי, וכפל: "בצלמו בצלם" - פירוש: גילוי אחר גילוי. גילוי הראשון להיות אור אינסוף בחכמה-עילאה בבחינת "יביע", ואחר כך גילוי חכמה-תתאה, והיא היא "דמות תבניתו", דהיינו בחינת עלמא-דאתגליא ממש.

"והתקין לו ממנו בנן עדי עד":

שבחינת עלמא-דאתגליא, אף על פי ש"רגליה יורדות כו" (משלי ה, ה), מכל מקום איננה דבר נפרד חסד ושלוש, אלא "והתקין לו - ממנו" בעצמו.

כי גילוי חכמה-תתאה הוא גילוי הארת אור אינסוף ברוך הוא עצמה שבחכמה-עילאה. אלא לפי שבה נפרטו ונתחלקו בבחינת רבוי המדרגות²⁸⁷, בדרך פרט, מה שהיו כלולים בחכמה-עילאה בהעלם בדרך כלל, הנה האור שבה הוא מצומצם ומלוּבש בכמה מיני צמצומים והתלבשות שונות כדי להאיר ולהתגלות בכל מדרגה ומדרגה לפי מה שהיא, להיות המדרגות ההם נראים ונגלים ולא יתבטלו במציאות. וכמו כן נתצמצם האור ונתמעט עד

²⁸¹ (על פי שיר השירים ב, יד: "בסתר המדרגה").

²⁸² (פיוט "מלך עליון" בשחירתו ומוסף של ראש השנה).

²⁸³ (תקוני זוהר בהקדמה, "פתח אליהו" יז, א).

²⁸⁴ (ראה תנחומא נשא טז. במדבר רבה פרשה יג, ו).

²⁸⁵ (יומא עב, ב).

²⁸⁶ (שבת קלח, ב. ובפירוש רש"י: "כדכתיב (ואתחנן ה, ה): 'להגיד לכם את דבר ה', דהיינו תורה").

(טו): "חתום תורה בלימודי", שפירוש "בלימודי" - להיות "למודי ה" דוקא, וחותרם זה הוא המפריד הקליפות שלא יינקו מעיקר הקדושה חס-ושלום כנ"ל. ולכן אנו "חותמין בברוך", שלא יהיה יניקה ואחיזה לקליפות על ידי "לא זכה". כי גם חותרם זה - באתערותא דלתתא תליא מילתא.²⁹⁴

והנה מבקשי ה' יבינו כל²⁹⁵ - שכמו שהוא לענין תורה, כך כיוצא בזה הוא לענין עבודת הלב באהבה ויראה. כי הנה ב' בחינות יש בלב, דהיינו פנימיות הלב וחיצוניות:

בחינת פנימיות-הלב היא התלהטות והתלהבות האהבה לה' "בשמחה וטוב ללב מרוב כל"²⁹⁶, שהיא שמחת הנפש האלקית, המשכלת ומתבוננת באור אין-סוף ברוך-הוא מקור חוצבה ושרשה, שהיתה כלולה במאצילה ברוך-הוא טרם ירדתה לעולם-הזה. וגם עתה כן הוא, כל חפצה וכל ישעה - להתענג על ה', הוא אור אין-סוף ברוך-הוא ממש, "אהבה בתענוגים", בגילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בחכמה שבנפש - כח-מ"ה כו; ו"איהו חכם? הרוצה את הנוֹלָד"²⁹⁷ - מאין כו, שאין העולם מעלים ומסתיר על אור אין-סוף ברוך-הוא, שאינו בגדר "עלמין" כלל, ו"כולא קמיה בלא"²⁹⁸ וכאין ממש;

ואי לזאת תהיה דביקות הנפש בשרשה באלקים חיים, בהתכללות ויחוד עצום כמו שהיתה כלולה ומיוחדת טרם ירדתה. ועל זה נאמר "יום ליום יביע" - כמענין הנובע ממקורו שמתאחד עמו. ומזה תהיה שמחת הנפש ב"ה עושה" (ימיה לג, ב), הוא אור אין-סוף ברוך-הוא השורה ומתגלה בחכמה. ותהיה השמחה גדולה לאלהים בהתלהבות והתלהטות הנפש מחמת קרבת ה' הטוב לה. ובשמחה לא יתערב זר חס-ושלום, כי אין בנמצא שמחה זו כמוה וכדוגמתה ב"לעומת-זה" כלל. שהיא מבחינת יחידה שבנפש, שאינה מלוכשת כלל בלושי הגוף והנפש-הבהמית, רק שתתמלא הנפש אורה ושמחה לה' לבדו. וזהו מדת יום ואור, כמו שכתוב: "יום ליום יביע".

אבל חיצוניות-הלב היא מדת לילה וחשך, שיש בו העלם והסתר מלושי הגוף ונפש הבהמית שמנוגה שמלבישים את הנפש.

וכמו שהמדות שבנפש אלקית - אהבה ויראה כו, כך הם ב"זה לעומת זה". כי אהבה זו היא מבחינת יחודא-תתא, שרצה העולם ליש כו, מחמת התלבשות אור אין-סוף בהשתלשלות וירידת המדרגות עד שנעשה עולם-הזה הגשמי כו. ולכן צריך מלחמה "ולאם מלאם יאמץ" (תולדות כה, כג), ו"אלמלא הקדוש ברוך-

ולכן: "לא זכה" ונמשך אחר "עלמא דפרודא", וגורם להפריד עלמא-דאתגליא - היא חכמה-תתא, ממקורה ושרשה - היא חכמה-עילאה, ונותן יד וממשלה להיות שליטה ואחיזה לקליפות וסטרוא-אחרא, שיהיה יניקתם ואחיזתם מעיקר הקדושה כו, ולא מן השמרים ופסולת אשר ניתן להם כדי חיותם מלמעלה מחכמה-תתא, היא מלכותו יתברך בהתלבשותה בהשרים כו, דרך ירידת והשתלשלות המדרגות מדרגה אחר מדרגה עד שירדה בסתר המדרגות, שנמשך להם חיות מעט מן השמרים והפסולת דרך יניקת שערות וצפרנים, מותר השפעה כו.

כי מאחר שנמשך אחר גשמת הדברים שהן מהשרים כו, ומחשיב אותם ליש ועיקר, הרי מעורר כך למעלה בביכול; ולכן "נעשה לו סם המות" ממש - שלוקח חיותו מהקליפות הנקרא מות. ומשם נופל לו מחשבות רעות מהיכלות הקליפות וסטרוא-אחרא, להחזיק את עצמו ליש ודבר במה שלומד כו.²⁸⁷

וזהו "האומר אין לי אלא תורה כו"²⁸⁸. שאומר "אין לי" - לעצמי, מפני שהוא בבחינת "לא זכה", ורוצה להיות לעצמו יש ודבר נפרד. ולכן "אפילו תורה אין לו", שהתורה היא נשפעת ונמשכת במקום קדושה דוקא, כי אין אור אין-סוף שורה אלא במי שבטל²⁸⁹ כו, והיינו סטרוא-דקדושה. ולכן כל השפעת הקדושה היא ממנה ולולתה, דהיינו שאינו רוצה לעצמו. מה שאין כן סטרוא-דקליפה, הרי "כל טיבו דעבדין - לגרמיהו וכו"²⁹⁰.

ולכן אמרו על דואג ואחיתופל²⁹¹: "דלא מסקי שמעתתא א"י אליבא דהלכתא". אבל בדוד המלך עליו-השלום כתיב (שמואל-א טו, יח, יח, יח): "וה' עמו" - "שהלכה כמותו בכל מקום"²⁹². והיינו לפי שהמשכת התורה היא דוקא במקום קדושה ואחר פונת הלב של העוסק בתורה. כי כפי מה שהוא באתערותא-דלתתא, כך מעורר למעלה שיערה עליו רוח ממרום²⁹³ באתערותא-דעילא, אם זכה ומדבק את עצמו באור אין-סוף הנמשך בתורה. וכמו שכתוב (ישעיה נד, יג): "וכל בניך למודי ה'", דהיינו שיהא לימוד הלכה זו מפני שהיא דבר ה' כו.

אך הכח הזה להיות המשכת אור אין-סוף שבתורה בקדושה דוקא, הוא הוא מבחינת החותרם שלמעלה. וכמו שכתוב (ישעיה ח,

²⁸⁷ [ועיין ביומא דף ע"ב, ב' על פסוק (ואתחנן ה, מד) "וזאת התורה אשר שם משה": "זכה (נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה) כו". ובזהר ריש פרשת חקת בענין "חזאת". ועיין בפרשת בהר דף ק"י, עמוד ב', בענין "נעשה טוב כו" עיין שם].

²⁸⁸ ("אפילו תורה אין לי". יבמות קט, ב).

²⁸⁹ (ראה תנאי פרק ו' דף י, ב); פרק לה. וראה סוטה ה, א. ספר המאמרים תרצ"א עמוד קמט ושם נסקן).

²⁹⁰ ("עבדין". תרגום: כל טוב שעושים - לעצמם הם עושים. עין חיים שער מט פרק ז).

²⁹¹ (סנהדרין קו, ב).

²⁹² (סנהדרין צב, ב).

²⁹³ (יערה עליו רוח מפורסם: על פי ישעיה לב, טו).

²⁹⁴ (זהר חלק א רלה, א).

²⁹⁵ (מבקשי ה' יבינו כל: משלי כח, ה).

²⁹⁶ (תבוא כח, מז. ושם "ובטוב").

²⁹⁷ (תמיד לב, א).

²⁹⁸ (זהר חלק א יא, ב).

מלתא". והכח לאתערותא דלתתא זו שיהא תלוי בזה אתערותא דלעילא, הוא מבחינת חותם הנ"ל:

— * —

ת.ג

יבל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה³⁰⁵

"יבל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה. ושם אחיו יובל, הוא היה אבי כל תופש כנור ועוגב" (פרשתנו ד, כ"א):

הנה אמרו רז"ל³⁰⁶: "כל בעלי השיר יוצאין בשיר כו". פירוש: שכל בחינת העלאה ממהות למהות, כמו מגן עדן התחתון לגן עדן העליון וכדומה, הוא על ידי השיר, שהוא בחינת בטול-היש. וכנודע, שלא יוכל להתהוות מיש ליש אלא אם כן נעשה היש תחילה בחינת אין, אז יוכל להתהוות ממנו יש אחר בתוספות ברכה. כמשל הגרעין הנזרע בארץ, שצריך להיות נרקב בארץ, ואחר כך יכול לצמוח מזה הרבה גרעינים.

וכמו כן למעלה בנשמות ומלאכים: כדי שיהיה לו עלייה בתוספת השגה, צריך מקודם להיות בבחינת בטול-היש והשגה ראשונה שהיה לו, ואחר כך יוכל לעלות השגה יותר גדולה. וזהו בחינת עמוד שבין גן עדן התחתון לגן עדן העליון³⁰⁷, הוא בחינת בטול כנ"ל. וזהו "כל בעלי השיר יוצאין" – בהשגתם, ונמשכים לעלות למעלה על ידי השיר.

ולכן בשעת הקרבת הקרבן היה צריך להיות גם כן שיר: כי ענין הקרבנות הוא העלאה ממטה למעלה, "אשה ריח ניחוח" (ויקרא א, ט), וצריך לזה גם כן בחינת שיר, בחינת בטול כנ"ל, שיוכל להתעלות:

והנה יש שיר פשוט ושיר כפול. וכנודע שבהעמוד יש ג' גוונים³⁰⁸: חיור וסומק – שהוא בחינת חסד וגבורה, וירוק – בחינת התפללות כו'.

כי הנה בבחינת בטול יש הרבה מדרגות: יש בחינת בטול פשוט – נקודה אחת, בחינת יו"ד. יש בחינת בטול שנכלל בזה גם מדות –

³⁰⁵ (דבור המתחיל יבל הוא היה תורת חיים דבור המתחיל "ותלד עדה" [לג, ד]. לקוטי תורה לג' פרשיות) – המאמר וביאורו עם קיצורים. נדפס שוב באור התורה בראשית בדרך ג עמוד תקפה, א. – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר ביום ב' פרשת ויצא, ב' כסלו תקס"ט. נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנחת המתרי"ל.

נוסח אחר – הנחת אדמו"ר האמצעי – נדפס במאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ח חלק א עמוד תקנ ומתחיל "ותלד עדה את יבל".

³⁰⁶ (שבת נא, ב).

³⁰⁷ (ראה זהר חלק א ריט, א. חלק ב ריא, א).

³⁰⁸ (ראה זהר שם).

הוא כו'²⁹⁹, שיש בכח נפשו לעורר את האהבה עד שתחפץ³⁰⁰ להתפשט מלבושה, לפי שבאמת אינה דבר נפרד כו', רק היחוד הוא מבחינת יחודא-תתאה כו'³⁰¹.

ועל זה התפלל דוד המלך עליו השלום (תהלים פו, יא): **"יחד לבבי"**, כי אף על פי שהם שני לבבות – מדת יום ומדת לילה – אינן נפרדים בעצמותן חס ושלום. רק מדת הלילה היא בחינת גילוי לעצמיות המדה שהיא מדת יום, כדי שתבא בבחינת גילוי בפועל ממש מהעלם ומצפוני בינת הלב, לידי גילוי הלב בפועל ממש, שיהא הלב כלי ומשכן להשראת אהבה זו.

וכן אהבה-עליונה הבאה מלמעלה מן השתלשלות, בחינת "אהבה-בתענוגים" מבחינת יחודא-עילאה, תהיה בגילוי הנפש באהבת הלב המלוכשת בגוף ונפש-הבהמית שהיא האהבה מיחודא-תתאה. ואין גילוי המדה דבר נפרד מעצמיות המדה, רק "והתקין לו ממנו כו'". אלא שאי אפשר שתבא בחינת אהבה עליונה לידי גילוי, רק על ידי מדת לילה וחשך, שהוא צמצום האור והתלבשותו בירידתו מדרגה אחר מדרגה, עד שקנה שם לעצמו – "מדת לילה" ו"יחודא-תתאה", ונראה כאלו הוא דבר נפרד, לכן התפלל "יחד לבבי כו'".

והנה בגילוי³⁰² המדות, מאחר שנראה כאלו הוא נפרד, ויש שם התלבשות הגוף ונפש-הבהמית שמנוגה המעלימים ומסתירים כו', לכך יש אחיזה לקליפות וסטרוא-אחרא להתאחז ולניק מעיקר הקדושה חס ושלום. ולזאת צריך להיות המשכת החותם, דהיינו להיות המשכה וברכה עליונה להפריד הקליפות, ושלא תהיינה גילוי המדות כי אם ליחודו גם כן, וכמו שכתוב "יחד לבבי".

וחות"ם אותיות תחום"ם, כלומר: "עד פה תבא ולא תוסיף" (איוב לח, יא), שלא תהיה תוספת חיות יותר משיעור המוגבל כו', דהיינו שלא יוסיף האדם תת כחו³⁰² וכל יגיעתו לנפשו-הבהמית, רק כמו שכתוב (תהלים קכח, ב): **"יגיע כפיך כו"**, וכמו שנתבאר במקום אחר³⁰³.

ובזה מעורר למעלה באתערותא דלתתא, שלא יומשך להם אלא מותר שפע – שערות וצפרניים כו', ו"כמאן דשדי בתר כתפוי כו"³⁰⁴, שאינו נותן מרצונו הטוב דרך אהבה וחובה, רק כמו שכתוב "ואת עשו שנאתי". וכל זה באתערותא דלתתא תלוי

²⁹⁹ (סוכה נב, ב. קדושין ל, ב. "אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו – אינו יכול לו").

³⁰⁰ (על פי שיר השירים ב, ז: "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ").

³⁰¹ (ועיין מה שנתבאר על פסוק "שיר השירים" (לקוטי תורה שיר השירים א, א), בענין ב' בחינות כלה – משם ויבן מה שכתוב כאן).

ועיין עוד מה שנתבאר על פסוק "צאנה וראנה" (לקוטי תורה שיר השירים כא, ב ואילך), בענין **"שאו ידכם כו"** (תהלים קלד, ב).

³⁰² (תת כחו: על פי בראשית ד, יב).

³⁰³ (ראה לקוטי תורה שלח מב, ד. חקת סו, ג. ראש השנה סג, ד. סוכות עח, ד. ובבבא מקומות).

³⁰⁴ (כמי שזורק מאחורי כתפו. ראה תניא פרק כב. זהר חלק ג חקת קפד, א).

פירוש: שהיא הארה מבחינת מקיף, ששם הוא בלי התחלקות ויוכל להתערב³¹⁵ הכל, שיומשך הארה גם למטה, שיוכל להיות אחר כך בחינת "יוכל אבי כל תופש כנור", שהוא בחינת בטול כנ".

וזהו "אבי יושב אהל ומקנה": שבחינת "אהל" הוא בחינת מקיף כנ". ולכן יוכל להיות גם ל"מקנה" – להמשיך למטה (כי המקיף אין בו מעלה ומטה, כמו שכתוב (ברכה לג, ב): "ומתחת זרועות עולם"), כמו יעקב שהיה רועה צאן, "מקל לבנה לח כו"³¹⁶ (ויצא לו) – שאדם אחר רועה צאן, הוא רועה בגשמיות, מה שאין כן יעקב שהיה "יושב אהלים" (תולדות כה, כז), המשיך מבחינת מקיפים להיות רועה צאן. וזהו "יושב אהל ומקנה" כנ"³¹⁷.

— * —

נ.ח.

צאִינָה וּרְאִינָה³¹⁸

(שיר השירים ג, יא): "צאִינָה וּרְאִינָה וגו"³¹⁹:

"ביום חתונתו – זה מתן-תורה, וביום שמחת לבו – זה בנין בית-המקדש"³²⁰.

להבין למה נמשל מתן-תורה ל"יום חתונתו", ובנין בית-המקדש ל"שמחת לבו"?

³¹⁵ [להעבר: בהגות הרב הסידר ר' אשר: להעבר].

³¹⁶ (התפלות חג"ת. עין זהר ויצא קסא, ב.).

³¹⁷ ("זהו"אין אומרים שירה אלא על היין" שנאמר [ההדלתי את תירשי המ] שמח [אלקים ואנשים], אם אנשים משמח [אלקים במה משמח] מכאן [שאין אומרים שירה אלא על היין] (ברכות לה, א), כי ענין הקרבנות הוא גם כן העלאה מטה למעלה, הוצרך לזה גם כן בחינת שיר, בחינת ביטול שיוכל להיות העלאה. וזהו "המשמח אלקים כו" – פירוש: כי הו' הוא בחינת גילוי, ואלקים הוא בחינת הסתר. ועל ידי השיר על היין נעשה בחינת ביטול וגילוי, לכן הוא "משמח" בחינת "אלקים", בחינת הסתר, להיות יחוד הו' באלקים, "אשה בעלה משמחה", "נכנס יין וצא סוד" כו" – כתב יד 633).

(ועין מה שנתבאר מענין יוכל – בפרשת שלח על פסוק "מקושש" (לקוטי תורה שלח מב, ד).

ועין עוד מענין "מקנה": בפרשת ויצא על פסוק "ושש שנים בצאנך כו" (לקמן כג, ג ואילך). ועל פסוק "ואלה המשפטים כו" (לקמן עו, ב).

³¹⁸ (דבור המתחיל צאִינָה וּרְאִינָה: לקוטי תורה שיר השירים דבור המתחיל "לבבתי" [כח, ג], ודבור המתחיל "אני ישנה" [לג, ג]. לקוטי תורה לג' פרשיות [מו, ב]. – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר ליל שבת פרשת בהעלותך, זו סיון תקס"ו בעיר בוקאו. על פי הנחת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי מהמאמר וביאורו שגרפסו במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו עמוד רי ואילך).

³¹⁹ ("צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו").

³²⁰ (תענית כו, ב).

בחינת אהבה או יראה וכו'. וכן בחיצוניות המדות שהן חסד וגבורה, יש התפלות גם כן – "חסד שבגבורה", כמו המכה את בנו שהוא בחינת גבורה, ונכלל בזה בחינת חסד ואהבה, שמחמת אהבה רצונו להדריכו בדרך הישר, ולכן מכה דייקא בנו ולא אחר, "כי את אשר יאהב [י] יוכיח" (משלי ג, יב).

וכשהבטול הוא בטול פשוט נקרא שיר פשוט; וכשיש בזה עוד מדה אחת – אהבה או יראה³⁰⁹, נקרא שיר כפול; וכשיש התפלות המדות (אהבה ויראה גם שניהם בהבטול) נקרא שיר משולש. ועל דרך זה יש גם כן שיר מרובע³¹⁰, "כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם" (זכריה ב, י), שהוא התפלות מצפון לדרום על ידי הרוח המנשב מצפון לדרום, וכן ממזרח למערב כו³¹¹.

וזהו גם כן ענין הליכת השמש ממזרח למערב, הוא גם כן ענין בטול, והוא בחינת נפש שבשמש, שהוא בחינת השגתה. ומחמת זה גוף השמש הולך תמיד בגשמיות בבחינת בטול³¹². ויש בזה ב' דעות בהליכתה – אם הוא מצד אהבה ותשוקה או מצד בטול-הפשוט. ובאמת יש לפעמים בטול-פשוט ולפעמים יש בזה גם כן בחינת אהבה כנ"³¹³ : <7>.

וזהו ענין יוכל – "אבי כל תופש כנור" כו' – פירוש: "יוכל" – לשון הולכה, שמוביל וממשיך למעלה על ידי "כנור ועוגב" – בחינת שיר, כנ", ששל ידי השיר הוא העלייה "יוצאין בשיר כו".

ו"יכל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה":

כי כתיב (תהלים יט, ה): "לשמש שם אהל בהם" – פירוש: כדי שיהיה להשמש בחינה זו, שיהיה לה בחינת בטול ותשוקה, הוא על ידי "אהל בהם": "אהל" הוא בבחינת מקיף מלמעלה, נמשך הארה זו שתהיה תמיד בבחינת בטול. וזהו בחינת "יכל" – לשון "יכל לחמורים"³¹⁴ (שופטים יט, כא), שהוא ענין בלכול ותערובות.

³⁰⁹ (עין מה שנתבאר בפירוש הזהר פרשת קרח (קעו, ב) על פסוק "קרואי מועד").

³¹⁰ (עין מה שנתבאר בענין (תרומה כו, לא): "תכלת וארגמן ותולעת שני ויש משור", שהן התפלות ד' בחינות יחד – אהבה ויראה, ורחמנות, ובחינת "שש" הוא האהבה מוסתרת ובהערות ותיקונים לכבוד קדושת אדמו"ר: מסותרת כו').

³¹¹ (ולפעמים יש התפלות כל הד' בחינות – מזרח, מערב, צפון ודרום, על ידי הרוח המנשב, כך כו' (ראה תורת חיים מב, ב ואילך)).

³¹² (מכאן בענין "שמש בגבעון דום כו" (יהושע י, יב) בדרוש ד' חרבות צורים" (סידור עם דא"ח שער המילה)).

³¹³ (וזהו שכתוב (קהלת א, ה'): "והרחק השמש כו", הולך אל דרום וסובב אל צפון" כו'. וכדפירש על זה בזהר ריש פרשת ויצא, שהוא להיות בחינת התפלות ד' בחינות – מזרח ומערב, צפון ודרום כו', "והרחק" ו"בא" הן מזרח ומערב).

³¹⁴ (תקן המאכל לחמורים. מלשון בלכול וערוב, כי הדרך – לבלול תבואה במספוא" – מצודות).

וימים, ושעות וכו'. אבל בבחינת המחשבה-עלאה, שלמעלה מהדבור ואפילו מהמדות, דהיינו קודם שנולדו ונמשכו בחינת מדות, שם נכלל הכל בסקירה אחת. וזהו "א" פירוש "הוי"ה אלקינו", שהוא בחינת מחשבה כנ"ל, ו"ישראל עלה במחשבה"³²⁶, לכן נאמר "הוי"ה אלקינו".

וכמו שהוא בבחינת זמן, כך הוא בבחינת עולם ונפש, כי "עולם, שנה, נפש" הם. וכיון שהוא למעלה מבחינת שנה, כך בחינת מחשבה הנ"ל הוא למעלה מבחינת עולם, והוא בחינת "סובב כל עלמין". ואי לזאת יומשר "ואהבת" שיהיה "הוי"ה אלקיך", שיהיה גלוי בחינת "סובב כל עלמין".

וענין פסוקי-דזמרה שלפני קריאת-שמע, היינו בהיות שער קריאת-שמע הוא בחינת העלאה לבא לבחינת "בכל לבבך" - על דרך משל העלאה וקבוץ הדמים מהאברים ללב - על כן תקנו לומר מזמורים מיוחדים; שמזמור זה הוא העלאה מבחינת אברים אלו, ומזמור שני העלאה מאברים אחרים. וכמו שכתוב בכתבי הארזי³²⁷, שמזמורים ד"הללויה" הן עשר ספירות דיצירה, שבמזמור זה הוא מלכות-דיצירה, ובמזמור שני נגד יסוד-דיצירה כו', עין שם. וכל זה הוא בחינת רצוא והעלאה.

ואחר כך שמונה-עשרה: "ברוך אתה ה'" הוא בחינת שוב והמשכה; וכן עסק התורה ומצות מעשיות. והוא כמו שהדמים נמשכים מן הלב לכל הרמ"ח אברים ושס"ה גידים, כך המצות נקראים "רמ"ח אברים דמלכא"³²⁸. ו"מצוה בלא כוונה כגוף בלא נשמה", והכוונה הוא התפלה³²⁹, לכן זהו כמשל התפשטות והמשכת הדם מהלב לכל הרמ"ח אברים.

וכך יובן גם כן למעלה: כי גם בחינת המלכות הנה בליה יורדת לבי"ע, והרי זה כמו ירידת הדם מהלב עד צפורני הרגלים; וירידתה זו - לברך רפ"ח ניצוצים. ואחר כך מחצות לילה מתחלת לעלות, והוא כמו שהדמים עולים אל הלב, ועל ידי זה נמשך מהמוח ללב, והוא ענין יחוד אבא ואימא וזו"נ בקריאת-שמע ותפלה כו'. וזהו שפנסת-ישראל נקרא לבי - "לבבתני אחותי כל"ה"³³⁰.

והנה אנו רואים באדם, שאם סיבוב והילוך רוח החיים מהלב אל האברים ומהאברים אל הלב הוא כהלכתו, אזי האדם בריא

והענין, ותפלה הוא במקום קרבות³²¹. והנה תפלה נקרא "עבודה שבלב", כמו שכתוב בגמרא³²² על פסוק (ראה יא, יג) "ולעבדו בכל לבבכם". "איזהו עבודה שבלב? זו תפלה". ולכן בית-המקדש שהוא מקום הקרבת הקרבות נקרא "שמחת לבו", שהרי הקרבות הם כענין התפלה שנקרא עבודה שבלב. ולכן גם עכשיו התפלה בכוונה, ובפרט בצבור בבית-הכנסת הנקרא "מקדש-מעט" (יחזקאל יא, טז), היא בחינת "שמחת לבו" כביכול.

והענין:

דהנה כתיב (שיר השירים ד, ט): "לבבתני אחותי כל"ה" - שפנסת-ישראל נקרא לב. דהנה על דרך משל הלב באדם, ששופע החיות לכל האברים, דכל הדמים הולכים מן הלב, ויוצאים לכל האברים דרך הגידים והעורקים עד סיום כל הגוף, כמו גם בציפורני הרגל, מגיע חיות הדם שהוא הנפש³²³ כידוע.

והנה כל הדמים שיצאו מהלב לכל האברים, הם חוזרים ושבים ללכת אל הלב. והיינו שיש בלב ב' חללים, שבחלל אחד בו מתקבצים הדמים העולים מהאברים אל הלב, ויוצאים דרך חלל הב'. וגם הדם שנתהווה מהמאכלים והמשקים עולה אל הלב, ואחר כך יוצא מהלב לכל האברים. והרי זה כדמיון "כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז), ואחר כך חוזר חלילה ויוצאים המים מהים אל הנהרות על ידי גידי הארץ כו', ולכן "הים איננו מלא כו" (שם).

והנה כמו כן בעבודה שבלב זו תפלה, שאז זמן העלאה והתקשרות האהבה של הניצוץ האלקי בהקדוש ברוך-הוא. ואתערוטא זאת - בלב הוא דוקא, כמו שכתוב (ואתחנן ו, ה): "ואהבת כו' בכל לבבך", והרי זה כמו קבוץ הדמים מהאברים אל הלב.

וזהו "שמע ישראל" (ואתחנן ו, ד): "שמע" - לשון אסיפה וקבוץ לבחינת ע' רבתי, הוא כללות השבע מדות. ואהבה זו נמשכת ונולדה על ידי התבוננות בפסוקי-דזמרה וב"שמע ישראל". ופירוש "שמע ישראל ה' אלקינו" הוא בחינת יחוד חכמה ובינה, שנקרא בזוהר פרשת חיי שרה (קכג, א): "מחשבה ויובלא".

והענין: על דרך מה שכתוב בזוהר³²⁴ ד"במחשבה אחת ברא כל העולמות". והוא כענין "צופה ומביט עד סוף כל הדורות בסקירה אחת"³²⁵. כי מה שנמשך ונתהווה בחינת זמן - עבר, הנה, ועתיד - זהו מקורו ושרשו ממדות עליונות. וכמו שכתוב (תהלים צ, ד): "אלף שנים בעיניך כיום אתמול". וששת ימי בראשית שרשן מששה מדות הנ"ל, ועל ידי שנמשכו המדות בדבור ומתחלקים לחלקים, נעשה מכל מדה אלף שנים, ומתחלקים עוד לראשי-חדשים.

³²¹ (ברכות כו, ב).

³²² (תענית א, א).

³²³ (הדם הוא תפוח פרשת ראה יב, כג).

³²⁴ (זהר חלק ב, כ, א).

³²⁵ (ברכות "זכרונות" בתפלת ראש השנה. ראה ראש השנה יח, א).

³²⁶ (בראשית רבה בתחילתו).

³²⁷ (סידור הארזי"ל במקומו).

³²⁸ (ראה תקוני זוהר תקון ל).

³²⁹ (כמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "לא הביט און ביעקב" (לקוטי תורה בלק ע, ד)).

³³⁰ (ועיין מה שנתבאר על פסוק "ולבי ער כו' דופק כו'". "וה' פקד כו'" (לקוטי תורה שיר השירים לה, ב. ובמאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב חלק ב עמוד שנה). ועיין ב"אגרת הקדש" בסופו, סימן ל"א, דבור המתחיל "נודע בשערים מה שכתוב בתקונים".

הולדה חדשה להוליד בדומה לו. והיינו דוקא על ידי התלבשות בטיפה גשמית, מה שאין כן בדבור כו'. כמו כן על ידי התלבשות התורה בעשייה גשמית – "היום לעשותם" (ואתחנן ו, יא), יוממש על ידי זה אור חדש ממש מאור אין-סוף ברוך-הוא, מלמעלה מההשתלשלות.

וזה שכתוב (קהלת א, ט): "אין כל חדש – תחת השמש" – מה שאין כן עמלא דאורייתא דהוא לעילא מן שמשא³³⁵ – ממשיך אור חדש. כי ס"ר אותיות התורה הן אותיות המחשבה; והרי במחשבה אחת "צופה ומביט כו"; והתורה היא מבחינת "מאד עמקו מחשבותיו" (תהלים צב, ו) – "עמקו" דוקא, בחינת עומק המחשבה. וכמו גבי תשובה כתיב "ממעמקים", והיינו דוקא על ידי התלבשות התורה בגשמיות, וכמשל הנ"ל.

ופירוש וענין אור חדש הוא: כי הנה ידוע דשרש כל ההשתלשלות דאבי"ע הוא נמשך מבחינת ה"קו וחוט". והוא נמשך על ידי "צמצום וקיום פנוי" מתחלה, ונמשך אחר כך רק קו. ולכן כל מה שנמשך מבחינת הארת הקו לא נקרא אור חדש ממש כו'. אך אור הנמשך מעצמות אור אין-סוף שלמעלה מהחלל והקו נקרא אור חדש. וכמאמר רז"ל³³⁶ על דברי תורה: "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים כו".

ולכן נקרא חתן "חות דרגא", "מדלג על ההרים" (שיר השירים ב, ח) – בחינת דילוג מלמעלה מהשתלשלות כו'.

ולכן בקרבנות הנשיאים הוכפל בתורה בכל אחד, ולא אמר "וכן הקריב נשיא פלוני", אלא משום דאף על פי שצירופי האותיות שבכל קרבן של כל הנשיאים שוין הן ממש, מכל מקום האור המלוכש בהן הוא בכל אחד בחינת אור חדש ממש. וכמו "שלושים ונמא משקלה" (נשא ו, יג) שהם ה' שמות הוי"ה, הנה בכל קרבן של נשיא נמשך בחינת ה' שמות הוי"ה חדשים מעצמות המאציל, מה שלא נמשך כן בשל נשיא שלפניו כו', על דרך "ממעמקים קראתיו הוי"ה" (תהלים קל, א). :

וזהו "צאנה וראנה":

פירוש: "צאנה" ממקום שרשם למעלה בגן-עדן להתלבש בעולם-הזה הגשמי. כי דוקא "היום לעשותם" – בעולם-הזה, אז יוממש על ידי התורה אור חדש ומיוחד כו'. מה שאין כן למעלה ברוחניות כנ"ל. :

"במלך שלמה" – "במלך שהשלוש שלו"³³⁷:

פירוש: על ידי שנמשך אור חדש מלמעלה מהשתלשלות נעשה בחינת שלום והתחברות ב' הפכים, משפיע ומקבל, אש ומים.

בתכלית. אך אם יש איזה קלקול באיזהו מקומן, כמו איזה אוטם ומכה באיזה אבר, המונע ומעכב או ממעט סיבוב והילוך הדם, אזי נפסק או מתמעט הקשר הלז המקשר כל האברים אל הלב, ואזי נופל האדם למשכב וחולי ה' ישמור, וצריך רפואה.

וכך הנמשל בעבודה:

כי עסק האדם כל היום הוא כמשל המשכת החיות מהלב אל האברים. והיינו מהתפלה אל רמ"ח מצות-עשה – רמ"ח אברים. וגם לכל מעשה האדם, על דרך "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"³³¹. ולכן אם העסק בהיתר, על דרך זה יוכל למחר לחזור ולעלות מהאברים אל הלב להיות "ואהבת ה' בלבך". אבל אם נכשל באיזה עון, הרי זה כמו מכה באיזה אבר המונע ומעכב ההעלאה, ונפסק הקשר, וזהו חולי הנפש. ועל זה אמר (ישעיה א, ו): "מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, פצע וחבורה כו".

ואין תקנה כי אם על ידי תשובה שנקראת רפואה, כמאמר רז"ל³³²: "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם". והיא בחינת "בכל מאדך" (ואתחנן ו, ה), שמבחינה זו נמשך רפואה אם חס-ושלום יש קלקול בבחינת אהבה ד"בכל לבבך".

כי "תשובה קדמה לעולם"³³³ – פירוש: שממשיך אור מבחינה שלמעלה מכל החיות והשתלשלות העולמות, והיינו על ידי "מאדך" – "בחיילא יתיר". ולכן ביכולת המשכה זו לתקן הפגם והקלקול שבסיבוב והילוך רוח החיות מהלב אל האברים, שהוא בחינת האור וחיות המחיה עולם, שנה, נפש – בחינת "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג), שנקרא "לבי" כנ"ל. וכיון שעל ידי תשובה נמשך בחינת "ממעמקים" (תהלים קל, א) – "מגלה עמוקות" (איוב יב, כב), מה שהוא נמשך אור חדש ומיוחד, על כן חוזר ומחדש החיות כו'. (ותקן המכה הוא על ידי הידוי דברים: "אשמנו, בגדנו, כו"). :

וזהו התורה נקרא גם כן רפואה לנפש, כמו שכתוב (משלי ד, כב): "ולכל בשרו מרפא". והיינו גם כן משום ד"התורה קדמה לעולם"³³⁴ – שבה ועל ידה נמשך גם כן אור חדש מלמעלה מהשתלשלות. וזהו "ביום חתונתו – זו מתן תורה" – פירוש: כי התפלה נקרא "עבודה שבלב", והוא ענין "שמחת לבו", ובלב הוא יסוד האש, שהוא העלאה מלמטה למעלה. אך יסוד המים הוא במוח, ובו ^{מ.כ.} שורה כח התענוג שבנפש, כי מים מגדלים כל מיני תענוג, והתענוג הוא למעלה מהשמחה.

והנה על דרך משל: הטפה נמשכת מיסוד המים שבמוח, ובה מתלבש מעצם השכל והתענוג שבנפש, ולכן על ידי זה נעשה

³³¹ (אבות ב, יב. זהר חלק ג נא, ב).

³³² (יומא פו, ב).

³³³ (בראשית רבה א, ה).

³³⁴ (מדרש תהלים צ, ד. וראה בראשית רבה פרשה ח, ב. תנחומא וישב ד. זהר חלק ב מט, א).

³³⁵ (זהר חלק א פקודי רכג, ב. הובא בתניא פרק מ).

³³⁶ (ספרי ורש"י ואתחנן ו, ו).

³³⁷ (שבועות לה, ב. במדבר רבה יב, ד ועוד. וראה רמב"ם הלכות יסודי התורה ו, ט. נושאי כלי שלחן ערוך יורה דעה סוף סימן רעו).

כי על דרך משל: עשיר שיש לו מטמון כסף וזהב באוצרו, הוא שמח וטוב לב אף על פי שאינו רואה אותו, וגם אף על פי שהמטמון רחוק ממנו כמה מאות פרסאות; אך להיותו יודע שישנם בשלימות בודאי, אף על פי שמכוסה ונעלם הוא מעיניו עתה, ישמח לבו מאד. וזהו ענין ומהות השמחה, שיכול להיות על הטוב אף כשהוא נעלם ומכוסה מעיניו.

אבל ענין התענוג והשעשועים אינו אלא דוקא כשרואה הדבר שמתענג ממנו בעיניו ממש. כמו שעשוע האב עם בנו, הוא דוקא כשרואהו בעיניו. מה שאין כן מרחוק אינו שייך תענוג רק שמחה. ולכן מברכין ברכת הראיה כשרואה אדם החביב לו נו.

והנמשל יובן בענין "שמחה של מצוה":

דהנה, טעמי תורה לא נתגלו עתה, שאין עתה הגילוי, רק שכן רצונו יתברך; ולעתיד-לבא יתגלו טעמי תורה – בחינת ענג-עליון שיש בכל מצוה. אמנם גם עתה ידוע לנו שמלובש ונמשך בהמצוה מבחינת תענוג העליון, רק שאין מהותו מושג. ולכן יכול להיות מזה בחינת שמחה גדולה, וכמו שכתוב: "בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", כמו שהעשיר שמח מהמטמון אף שאינו רואהו בעיניו נו. אך לעתיד-לבא יתגלה מהות התענוג העליון, וזהו "ישקני מנשיקות פיהו" (שיר השירים א, ב).

ולכן בית-המקדש נקרא "שמחת לבו", שהיה האור גם כן מוסתר בארון וכפורת נו. וכן תפלה באהבה ויראה הוא גם כן רק השגת המציאות ולא המהות.

אך "ביום חתונתו – זו מתן-תורה" נמשך בחינת תענוג. אלא שמכל מקום עכשיו אין ^ל התענוג בגלוי, שמלובש גם כן בהתלבשות בענינים גשמיים, כי אם לעתיד-לבא יתגלה מתוך הלבושים. ועל זה נאמר "וראה" בבחינת ראייה ממש, כמו שכתוב (ישעיה ב, ב): "ולא יכנף עוד נו, והיו עיניך רואות נו".

ועל פי זה יובן המדרש (בפרשת בראשית, פרשה כ"ז) על פסוק (בראשית ו, ו) ויתעצב אל לבו:

אמר רבי ברכיה: משל למלך שבנה פלטין על ידי אדריכל, ראה אותה ולא ערבה לו. על מי יש לו להתפעס – לא על אדריכל? כן ויתעצב אל לבו. עד כאן לשונו.

כי ממה שכתוב לעיל בענין "וביום שמחת לבו – זה בנין בית-המקדש", שמדת מלכותו יתברך נקראת לב, שממנו נמשך החיות לכל האברים ואחר כך חוזהים הדמים מכל האברים אל הלב, כך בחינת "מלכותך" הוא "מלכות כל עולמים" – שממנה נמשך השפעת החיות לב"ע, והוא בחינת "ממלא כל עולם". ואחר כך עולה האתערותא-דלתתא מב"ע לבחינת מלכות, ואתערותא-דלתתא זו הוא מה שכתוב: "ואהבת את הוי"ה אלקיך בכל לבבך נו".

ולכן בנין בית-המקדש, שבו מקריבים הקרבנות, שהוא ענין העלאת מין מבירור קליפת-נוגה ונפש-הבהמית נקרא "שמחת לבו" – שהשמחה היא פתיחת הלב, שעל-ידי זה המין נמשך מ"ד מבחינת "סובב כל עולם" ב"ממלא כל עולם".

ולכן אמרו רז"ל³³⁸ "העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה": כי הנה מלכות-דאצילות נעשה עתיק לבריאה, ומחבר אצילות עם בריאה אף שאצילות ובריאה הם ב' הפכים. והכח הזה בבחינת מלכות-דאצילות, הוא להיות ב' נעוץ סופן בתחלתן, ושרשה מבחינת כתר שהוא "בחינה תחתונה שבמאציל", על כן ביכולתה לחבר אצילות עם ב"ע. וכידוע³³⁹ בענין "המשל ופחד עמו" (איוב כה, ב) – על כן "עושה שלום במרומיו" כו (שם). וזהו "מלך שהשלום שלו" היינו בחינת מלכות דאין-סוף, שכל השלומות נמשכים משם.

— * —

[ח, ב]

בעטרה שעטרה לו אמו

"בעטרה שעטרה לו אמו" (שיר השירים ג, יא):

כי מצות התורה הן תרי"ג מצות דאורייתא וז' מצות דרבנן, שהם "תר"ך עמודי אור", בחינת כתר ועטרה, והוא מה שלמעלה מהשתלשלות.

והנה על דרך משל, העטרה היא עשויה מאבנים טובות מאירים ומבהיקים מאד. והרי גוף האבנים הם רק בחינת דומם, אלא שמזככים אותם. ולפי שהוא דבר פלא שהדומם כאבן יאיר כל כך, על כן הם יקרים מאד. ולכן ניתן לתכשיט על הראש, אף על פי שהראש מעלתו נכבדת, להיות שבו שוכן אור החכמה נו. וכך המצות נעשים בענינים גשמיים מבחינת קליפת-נוגה, אלא על ידי הבירור נעשה זה דבר הפלא – שהיש גשמי יהיה בטל, לכן נעשה מזה עטרה ובחינת המשכת הכתר, והוא "לעילא מן שמשא נו".

"ביום חתונתו – זו מתן תורה":

כבר מבואר למעלה הטעם שנקרא "ביום חתונתו", שהיא המשכת חכמה-עילאה, מוחא נו, ובזה מתלבש כח התענוג שהוא פנימיות הרצון כנ"ל.

"ושמחת לבו זה בנין בית-המקדש":

פירוש: פתיחת ^ל הלב נקרא "שמחת לבו". מה שאין כן בגלות נקרא (שיר השירים ב, ה) "חולת אהבה", שאין הסיבוב והילוך רוח החיים מהלב אל האברים כדבעי, ועל כן אומרת (שם): "סמכוני נו" על ידי התורה שנקראה רפואה כנ"ל.

והנה התענוג והשמחה לכאורה ענין אחד הם, אבל באמת ב' ענינים המה:

³³⁸ (סנהדרין צט, ב).

³³⁹ (בלקוטי תורה תוריע כג, ג בשם הרב המגיד. באורי הזהר ח, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג עמוד נב. אהלה לאוניא עמוד יב. ועוד).

ולכן ההפוך מזה היה בדור המבול – ש"היו מכעיסין ובאין"³⁴⁰; הרי זה על דרך משל כמו שיש חס־ושלום קלוקל בהאברים המונע סיבוב והילוך הדם מהלב אל האברים ומהאברים אל הלב כו', ועל ידי זה לא נמשך גם כן מהמוח בלהב ונפסק הקשר כו'.

וכך הוא ענין "ויתעצב אל לבו" – שלא נמשך האור בגילוי מבחינת "סובב כל עלמין" אל בחינת "ממלא כל עלמין", הוא בחינת מלכות כו'. ולכן בפרשת נח אחר שהקריב קרבן וכתוב (נח ח, כא): "וירח ה' את ריח הניחוח", כתיב (שם): "ויאמר ה' אל לבו כו'", והוא על דרך מעין שנקרא בגין בית המקדש מקום הקרבנות "שמחת לבו" כנ"ל. :

— * —

³⁴⁰ (משנה אבות ה, ב: "עטרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול").

סקירה אודות המאמר ד"ה "כי כאשר השמים"

החדשים שבת"א פ' בראשית עם הגהות], ונוסח אחר שם ע' נא [בכותרת דומה].

ד"ה כי כאשר השמים החדשים, ש"פ ראה ה'תשל"א (סה"מ תשל"א ע' 523), ש"פ וארא ה'תש"מ (סה"מ תש"מ ע' עח). וראה ד"ה זה ש"פ תו"מ ה'תשמ"ב. הטעם שהתחלת התו"א הוא במאמרים "השמים כסאי" ו"כי כאשר השמים החדשים" – נתבאר ע"פ פנימיות הענינים בשיחת ש"פ נח ה'תשכ"א (תורת מנחם חכ"ט ע' 150).

הטעם לסדר המאמרים בתחילת התו"א – תחלה ד"ה השמים כסאי, ואחריו ד"ה השמים החדשים – נתבאר בסוף ד"ה כי כאשר השמים החדשים, ש"פ ראה ה'תשמ"ה (תורת מנחם התוועדויות תשמ"ה ח"ה ע' 2803), כי "השמים כסאי גו" עיקרו על העבודה עתה, ו"השמים החדשים גו" הוא על הגילויים דלעתיד.

*

התחלת שני הדרושים "השמים כסאי" ו"השמים החדשים" הם פסוקים מהפטרת שבת ר"ח, ונאמרו בשבת ר"ח. שייכותם לתוכן הסדרה "בראשית גו" את השמים ואת הארץ" נתבאר בלקוטי שיחות חכ"ט ע' 10.

ביאור על מאמר זה נדפס לקמן דף ב, סע"ד (ע"פ הנחת אדמו"ר האמצעי שנדפסה במאמרי אדה"ז תקס"ז שם).

מאמר נוסף ד"ה "כי כאשר השמים החדשים" נאמר ע"י אדמו"ר הזקן בתקס"ד ונדפסו ממנו ג' נוסחאות: א. לקו"ת שה"ש (מח, ד) [ובאוה"ת נ"ך כרך א' ע' תקיט, א מעיר שבלקו"ת פ' השמים החדשים והארץ החדשה באופן אחר ממ"ש בת"א פ' בראשית"]. ב. מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' קמד. ג. קונטרס "מאמר כי כאשר השמים החדשים – תקס"ד" קה"ת תשע"ט. ובשינויים – מאמרי אדמו"ר האמצעי הנחות תקע"ז ע' קעט. אוה"ת בראשית (כרך ג) תעח, א.

נאמר בש"פ וארא, ר"ח שבט תקס"ז. הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי (גוכי"ק, מספר 1196, ב. ועליה נסמנו סעיפים בגוכי"ק הצ"צ) – נדפס במאמרי אדה"ז תקס"ז ע' כז (להלן: תקס"ז).

המאמר שלפנינו הוא עפ"י הנחה זו, בשינויים אחדים ושינוי הסדר של כמה פסקאות מהצ"צ. הבא בסוגריים אינו בהנחת אדמו"ר האמצעי והוא הוספת הצ"צ.

בכתבי יד מעתיקים: 273 (קלט, א). 614 (קג, א) – נמצא המאמר כלשונו כאן עם הגהות הצ"צ בשינויים קלים, חלקם נעתקו להלן במקומם. הגהות וקיצורי אדמו"ר הצ"צ נדפסו באוה"ת (בראשית כרך ו תתרמט, א) ולא נעתקו כאן.

במאמר מבואר הענינים דרצוא ושוב; ק"ש ושמו"ע. ביאורים נוספים בענינים אלו אמר אדמו"ר הזקן בסמיכות זמן לפני זה – ש"פ ויחי תקס"ז, מאמר ד"ה "והחיות רצוא ושוב". – ראה מאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ע' פב (ובנסמן שם).

המאמר בתוספת הגהות וביאורים מאדמו"ר הצ"צ נדפס באוה"ת בראשית (כרך ג) תפא, ב (נקודות מהמאמר בתוספת ביאורים והגהות בכותרת: ביאור ע"פ הדרוש כי כאשר השמים שבת"א פ' בראשית). שם תפא, א. (כרך ו) תתרמג, א. תתרמד, ב. תתרמה, ב (על הביאור דלקמן תו"א ב, ד. נעתק מ"לקו"ת לג' פרשיות" הכולל הגהות אדמו"ר הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש). תתרמט, א. וראה גם ד"ה כי כאשר השמים החדשים באוה"ת נ"ך (כרך ג) ע' א'רנא ואילך.

[בביאורי זוהר להצ"צ (כרך א) ע' ריח נזכר: "ועיין בביאור דכי אשר השמים החדשים שלא נדפס בת"א כו". וקאי על מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' קנא, והוא ביאור ד"ה השמים החדשים של תקס"ד שנדפס בלקו"ת, ראה לקמן פיסקא: מאמר נוסף].

מאמרים המיוסדים על המאמר שלפנינו:

ב"מאמרי אדמו"ר הצ"צ - הנחות" ע' מו [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש בכותרת: "בס"ד, ש"פ חוקת, ר"ח תמוז תרכ"ב, קיצור מד"ה כי כאשר השמים